

KW. HORACEGO FLAKKUSA

WYBÓR PISM

==== CENA 2 K ====

Kw. HORACEGO FLAKKUSA

WYBÓR PISM

DO UŻYTKU SZKOLNEGO

WYDAŁ

JULIAN DOLNICKI.

→ Cena egzemp. opraw. I K 50 h. ←

WE LWOWIE.

NAKŁADEM TOWARZYSTWA NAUCZYCIELI SZKÓŁ WYŻSZYCH.

I. Związkowa drukarnia we Lwowie, ulica Lindego 1. 4.

1908.

71469

K-22/77/77820

WSTĘP.

1. Pogląd ogólny na stosunki polityczno - społeczne i literackie w Rzymie za Augusta.

Po śmierci Cezara nastąpiły w Rzymie stosunki, których z pewnością nie przewidywała i nie życzyła sobie garstka szlachetnie myślących obrońców Rzeczypospolitej z Brutusem na czele. Stronnictwo republikańskie składało się wówczas przeważnie z samolubów cichych władzy i żadnych zemsty, którzy ani nie okazywali Brutusowi wdzięczności, ani nie pojmowali jego dążeń. Przekonał się o tem dowodnie wkrótce po śmierci Cezara, gdy ustępując przeciwnikom musiał Rzym opuścić, a następnie w bitwie pod Philippi, gdzie jego legiony nie były się z należytą dzielnością, a on, widząc konającą Rzeczpospolitą, własnym mieczem odebrał sobie życie.

Wprawdzie najzaciętsi republikanie pod wodzą Sextusa Pompejusza prowadzili jeszcze dalej wojnę na morzu przeciw tryumwirom, lecz ostateczne ich pokonanie prędzej czy później nastąpić musiało; byli bowiem już za słabi. Po zwycięstwie, odniesionem nad Pompejuszem pod Mylae, i po usunięciu Lepida ze składu tryumwiratu był Oktawian władcą zachodu, Antoniusz wschodu państwa rzymskiego i rozchodziło się o to, który z nich pokona ostatecznie przeciwnika. Bitwa pod Akcyum w r. 31. p. Chr. położyła nareszcie kres długotrwałym wojnom domowym, a w Rzymie nikt nie życzył sobie odnowienia tych strasznych wojen.

Społeczeństwo rzymskie, znużone długotrwałymi wojnami i przewrotami, wyczerpane proskrypcjami, pragnęło spocząć i zwrócić się z ufnością i otuchą ku Oktawianowi, widząc w nim rękojmię pokoju, ładu i porządku społecznego.

Oktawian, pouczony doświadczeniem Cezara, nie pożądał ani tytułu królewskiego wstrętnego Rzymianom, ani nie dążył do dyktatury. Znał on historię swego kraju i wiedział, że w nieokreślonych prawach dawnych urzędów rzeczypospolitej znajdzie dosyć środków do osiągnięcia samowładztwa, osłoniętego urokiem form i świetności dawnej rzeczypospolitej. Nie naruszając więc konstytucji republikańskiej, ulegał niby niechętnie woli narodu i senatu, który mu powierzał najwyższe urzędy na czas dłuższy — często z dodatkami nadzwyczajnymi.

Wobec tak umiarkowanego i zręcznego postępowania Oktawiana, nikt nie miał prawa ani też chęci uskarżać się na jakąkolwiek zmianę w formie rządu; nic bowiem zewnętrznie nie wskazywało na to, że państwo rzymskie otrzymało władzę. Przeciwnie wszyscy byli z tego stanu rzeczy zadowoleni i nie spostrzegali prawie, jak zwolna przyzwyczajali się słuchać rozkazów jednego. Stąd też, kiedy Oktawian w r. 27. niespodzianie oświadczył w senacie, że pomściwszy śmierć ojca i zaprowadziwszy wszędzie spokój, zamierza złożyć władzę w ręce senatu, by wypocząć po trudach, wtedy senatorowie głośno się temu sprzeciwili i usilnie go prosili, aby władzę zatrzymał, gdyż temu, którego świat cały uważa za zbawcę, nie przystoi ze względu na własną wygodę żyć w zaciszu domowem. Tak więc Oktawian odtąd nie był już uzurpatorem; naród sam pozbył się swej władzy, składając ją w ręce jednego. Z wdzięczności nadto senat nadał mu tytuł Augusta, który otaczał go urokiem świętości i religijnej powagi. Odtąd wszyscy poczuli uważać Augusta za bóstwo opiekuńcze, któremu zarówno jak Larom i Penatom składali ofiary.

Wszelako nie tylko o sobie i o ugruntowaniu swej władzy myślał August; starał się on zapomocą rozlicznych środków i urzędzeń przekonać obywateli, że rządy jego w rzeczywistości są dla nich zbawienne, a spełnienie tego celu ułatwiła mu znakomicie znajomość ówczesnego społeczeństwa rzymskiego.

Dziwiny zaiste obraz przedstawiało to społeczeństwo. Z jednej strony wielcy panowie, lubujący się w zewnętrznym blasku pozornej władzy, z drugiej zaś prosty motłoch, żądny chleba i scenicznych widowisk; tam nienasycona chciwość

i brudne skąpstwo obok najdzikszych namiętności, tu nędza sromotna i poniżająca uległość. August tedy, chcąc zadowolić próżność bogatszych, zatrzymał wszystkie godności i tytuły, które istniały za czasów rzeczypospolitej. Nadto podniósł w oczach ludu powagę senatu, umożliwiając atoli przystęp do niego tylko tym, którzy mu byli ulegli. Przez regularne zaś rozdawanie zboża między uboższych obywateli starał się łagodzić nędzę; zapomocą przedstawień teatralnych i igrzysk, które własnym urządzał kosztem, pragnął lud rozerwać i zabawić. Oprócz tego przez stawianie licznych pomników i wznoszenie świątyń podniósł i uszlachetnił zamiłowanie ludu do sztuki. Celem zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w mieście tak we dnie jak w nocy, ustanowił 4 miejskie kohorty i straż nocną. Aby uboższymi mieszkańcom stolicy dać środki do życia, zachęcał ich do rzemiosł i zatrudniał przy budowach publicznych. Nie mniej też starał się o podniesienie upadającego rolnictwa. Ożywione stosunki między Rzymem a całym światem przyczyniły się do rozkwitu handlu i przemysłu. Chcąc zaś spokój, zaprowadzony w społeczeństwie rzymskiem, oprzeć na trwałych podstawach, dążył zapomocą wydawanych praw do podniesienia religii i moralności. Świetny stan ówczesnego Rzymu trafnie przedstawia Horacy w następującym czterowierszu:

Słońce, co wozem świetnym dzień przywodzisz
i znowu kryjesz, co wschodzisz, zachodzisz,
świeć, by nic nie znał większego świat cały
nad Rzym wspaniały.

Jednakże najświetniejsze owoce wydały starania Augusta około podniesienia literatury, a w szczególności poezyi. W czasach, w których życie publiczne nie nastęrcza obywatelom sposobności do śmielszych usiłowań i większych przedsięwzięć, każdy stara się o to, aby życie prywatne o ile możliwości dobrze i wygodnie sobie urządzić. Budzi się więc wtedy zwykle zamiłowanie w sztuce i literaturze i ogarnia szerokie warstwy społeczeństwa. Tak było i w starożytnym Rzymie. Korzystając z tego, August celem odwrócenia umysłów zdolniejszych i ruchliwszych od spraw publicznych, wska-

żał im nie mniej zaszczytne pole — nauki i poezyi. Wielka liczba mężów, pełnych talentu i siły twórczej, nie znajdując upodobania ani też zaspokojenia swych dążeń w zajmowaniu się sprawami publicznymi, rzuciła się teraz z zapałem do pracy literackiej. Że zaś wolność wymowy była uszczuplona, a zajmowanie się historią zwłaszcza współczesną połączone było z niebezpieczeństwem, przeto zwrócono się do poezyi, która obecnie wypełnić miała wielką próżnię życia, spowodowaną upadkiem Rzeczypospolitej i zagrażać w sercach miłość do ideałów przeszłości, zapomocą których starał się August podnieść moralność w społeczeństwie. Poeci i prozaicy mieli oswoić obywateli z nowym łaodem i porządkiem i uszlachetnić ich sposób myślenia. To też August troskliwą otaczał opieką wybitne talenta literackie, hojnie je wspierał i wynagradzał, przyczyniał się do rozpowszechniania ich utworów, brał nawet osobiście żywy udział w publicznych wykładach i odczytach, które wówczas tak weszły w modę, że z prywatnych domów przeniesić się musiały na miejsca publiczne, do kruzganków łaźni, świątyń lub teatru, aby pomieścić gromadzącą się publiczność. Powstawały też wobec rozbudzonej wiedzy i chęci czytania publiczne biblioteki, mnożyły się księgarnie nie tylko w Rzymie, nie tylko w Italii, lecz także po prowincjach. W ten sposób dostawały się płody ducha do najdalszych krańców państwa, a myśl o tem nęciła poetów ideałem sławy.

Za przykładem Augusta najbliżsi dworu panowie wpływem swoim i przykładem przyczyniali się wielce do rozwoju poezyi i popierali szlachetne jego usiłowania: Asinius Pollio, Messala Corvinus, a szczególnie C. Cilnius Maecenas, najbliższy doradca i powiernik Augusta. Pochodził on ze znakomitej królewskiej rodziny etruskiej (Lucumones), która już od dawna w Rzymie się osiedliła. Nie mając chęci brania udziału w wojnach swego przyjaciela Augusta, wyświadczał mu ważne przysługi jako mąż stanu w dziele przeobrażenia Rzeczypospolitej na monarchię. Nie pożądał nigdy dla siebie żadnych wyższych urzędów, dlatego tem więcej posiadał znaczenia i wpływu. Wykształcenie i łagodne usposobienie uczyniło go przyjacielem literatury. Jakkolwiek sam nie miał talentu do poezyi, to jednak umiał poznać, co wielkie i wzniosłe;

mianowicie dowiódł wytrawnego sądu w wyborze przyjaciół-poetów. Do liczby jego protegowanych należeli: Wergili, Horacy, Waryusz, Propercyusz i wielu innych.

Nie mniej też gromadził koło siebie poetów M. Valerius Messala Corvinus. Jako towarzysz Horacego w Atenach wstąpił podobnie jak Horacy do wojska Brutusa. Po bitwie pod Philippi przez krótki czas stał po stronie Antoniusza, lecz wnet pojednał się z Oktavianem i był jednym z najczynniejszych i najgorętszych przyjaciół nowego władcy. Jako mowca był wzorem dla młodego Tyberjusza. W czasie pobytu w Atenach pisał sielanki w języku greckim.

Daleko ważniejsza była literacka działalność Asiniusza Polliona, który służąc naprzód w wojsku Cezara, pozostał mu wiernym aż do jego śmierci, następnie działając na rzecz pokoju, stał po stronie Antoniusza. W ostatniej jednak walce między Antoniuszem a Oktavianem pozostał neutralnym, a jakkolwiek nareszcie pogodził się z istniejącym stanem rzeczy, to jednak umiał zachować niezależność politycznych przekonań. On to pierwszy założył bibliotekę i wprowadził wykłady t. z. recitationes. Pollio był najniezależniejszym i najbieglejszym krytykiem literackim. W krytycznych pismach ocenił styl Liwiusza, Sallustjusza i Cicerona. Sam był czynny jako historyk, mowca i poeta tragiczny.

Wobec zachęty dworu, wobec przykładu działającego z góry, nie dziw, że powołani i niepowołani, starzy i młodzi wdzierali się na Parnas, jak świadczy Horacy w liście pisanym do Augusta ¹⁾.

I nagle płochy naród zmienił swe pragnienia:
Żądza laurów autorskich wszystkich rozplomienia,
Tak, że i syn i ojciec we wieńcach na czole
Deklamują swe wiersze przy biesiadnym stole.

2. Żywot Horacego.

Q. Horatius Flaccus urodził się 8. grudnia 65. r. przed Chr. za konsulatu Aureliusza Kotty i Manliusza Torkwata²⁾

¹⁾ Epist. II, 1, 108.

²⁾ Car. III, 21, 1.

w kolonii wojskowej Wenuzyi na granicy Apulii i Lukanii, gdzie ojciec jego posiadał niewielką majątność ziemską. Jakkolwiek syn wyzwolenca, odebrał nader staranne wychowanie, jakie tylko synowie znakomitych rodzin pobierać mogli¹⁾. Ojciec bowiem nie poprzestał na miejscowej szkole Flawiusza, lecz przesiedlił się ze synem do Rzymu, gdzie otrzymawszy zyskowne zajęcie pośrednika przy licytacjach (coactor exactionum), nie szczędził pieniędzy na wykształcenie syna. Uczył się tedy młody Horacy w szkole Orbiliusza Odyssei i Iliady w tłumaczeniu Liwiusza Andronika, tudzież tego wszystkiego, czego w szkołach wówczas uczono. Z wdzięcznością opowiada o tych szkolnych czasach, jak go sam ojciec odprowadzał do szkoły, aby ukochanego jednaka ustrzedz od możliwego w wielkiem mieście zepsucia²⁾, jak uczył go poznawać wartość ludzką, jak na żywych wzorach wskazywał mu, co dobre i złe, otwierał oczy na głupotę i zdrożności ludzkie i w ten sposób wszczepiał w niego pierwsze zasady moralności³⁾. Wyrósłszy na młodzieńca, udał się w r. 45. zwyczajem ówczesnej młodzieży do Aten na naukę filozofii⁴⁾ i literatury greckiej. — niestety nie na długo.

Burza, która po śmierci Cezara zerwała się nad państwem rzymskiem, porwała i jego ze sobą. Kiedy Brutus i Kassjusz w jesieni 44 r. stanęli w Atenach, zgotowali im Ateńczycy pełne entuzjazmu przyjęcie, a ucząca się tamże młodzież rzymska witała w nich z zapałem zbawców wolności rzymskiej. Do gorętszych, którzy z rąk Brutusa przyjęli godność wojskową, należał i Horacy⁵⁾.

Opuszcza tedy Ateny, towarzyszy Brutusowi przez Macedonię, Illiryę, Trację do Azji Mniejszej i na powrót, bierze jako dowódca legionu (trybun wojskowy) udział w bitwie i klęsce pod Philippi⁶⁾. Nie będąc jednak z natury przyjacielem życia obozowego, rozczarowany w nadziejach, skorzystał z udzielonej pokonanym amnestyi i wrócił do Rzymu.

¹⁾ Sat. I, 6, 76.

²⁾ Sat. I, 6, 81.

³⁾ Sat. I, 4, 105.

⁴⁾ Epist. II, 2, 43.

⁵⁾ Epist. II, 2, 46.

⁶⁾ Carm. II, 7, 9.

Lecz ojca nie zastał już przy życiu, a ojcowiznę znalazł skonfiskowaną w rękę weteranów. Trzeba było oglądać się za jakimś zajęciem. Składa tedy kaucję i obejmuje urząd sekretarza w biurze kwestora.

Zajęcie jednak biurowe nie odpowiadało poecie. Aby więc zwrócić na siebie uwagę ówczesnych znakomitych pisarzy i dostać się do ich towarzystwa, ogłasza swoje utwory. To zbliżyło go do Wergilego i Waryusza, a ci w r. 38. utworowali mu przystęp do Mecenasas. Pierwsze spotkanie z Mecenasem trwało krótko. Horacy trwożliwie, lecz szczerze powiedział, kim jest, i nie taił swego niskiego pochodzenia; Mecenas, ostrożny w wyborze przyjaciół, zaszczycił go kilku ledwie słowy i pożegnał. Dopiero po dziewięciu miesiącach powołał go do ścisłego kółka swoich zaufanych przyjaciół¹⁾. W kilka lat później około roku 33. darował mu posiadłość większą w ziemi Sabińskiej niedaleko miasta Tyburu. Odtąd życie poety było wygodne i zabezpieczone. Tam uciekał poeta w późniejszym wieku coraz częściej, ilekroć przesycił się hałaśliwym życiem stolicy. Wielce z tego niezadowolony był Mecenas, który tak bardzo przywiązał się do poety, że bez jego towarzystwa obyć się nie mógł. Widział bowiem w Horacym uzupełnienie swego własnego ideału; czuł niejako, że w towarzystwie jego staje się lepszym i szlachetniejszym. Horacy pomimo wdzięczności, okazywanej dobroczyńcy i przyjacielowi, pomimo wiernej przyjaźni, której liczne dowody dawał w swych utworach, cenil wolność osobistą nadewszystko, a na wyrzuty Mecenasas, że go zaniedbuje, zbyt długo bawiąc na wsi, odpowiada, że za cenę wolności gotów jest zwrócić mu wszystko²⁾.

Tę właściwą sobie niezależność umiał Horacy zachować również wobec Augusta, który różnymi sposobami starał się go zbliżyć do siebie. Kiedy poeta swoje utwory poświęcał przyjaciołom, August listownie wyraża mu żal z tego powodu, że w wierszach swoich z nim przeważnie nie rozmawia. „Czyż obawiasz się, pisze, aby potomność za złe ci tego nie wzięła, żeś był moim przyjacielem?“. Zaszczytnej posady

¹⁾ Sat. I, 6, 54.

²⁾ Epist. I, 7, 34.

sekretarza nadwornego, ofiarowanej mu przez Augusta nie przyjął Horacy. Jeżeli mimo to w utworach niektórych wielbi Augusta, to naprzód słowa te płyną z patryotycznej wdzięczności za rzetelne zasługi Augusta, a powtórę są wyrazem powszechnego sądu o nim, nie zaś objawem pochlebstwa i służalstwa. Dworować nie chciał nikomu. Niejeden z najwyższej arystokracji przymawiał mu się i prosił, by opiewał jego czyny w pieśni lub przynajmniej wzmiankę jaką o nim w swoich utworach uczynił. Horacy jednak zanadto wysoko cenił zawód poety i poezję, iżby miał jej nadużywać jako środka dla przypodobania się panom. Sposób zaś, w jaki się wyprasza, dowodzi w nim człowieka, pełnego taktu i ogłady towarzyskiej, który w wysokim stopniu posiadał sztukę obcowania z ludźmi¹⁾. Woli poniżyć siebie i przedstawić w mniej korzystnym świetle, aniżeli pisać na wezwanie lub szorstką odmową wykroczyć przeciwko właściwej sobie uprzejmości (urbanitas).

Dzięki tak pięknym charakteru zaletom rosła wziętość poety w miarę rozwijającego się talentu, a zniknęły cierpkie płytkich ludzi uprzedzenia, którzy bez żółci patrzeć na to nie mogli, że syn wyzwolenica cieszy się przyjaźnią i uznaniem najwyższej arystokracji. Umarł w kilka miesięcy po Mecenasie²⁾ 8. r. przed Chr., nie mając spełna 57 lat.

3. Pisma Horacego.

Pisma Horacego są następujące:

- A) Epodon liber;
- B) Satirarum libri II;
- C) Carminum libri IV i Carmen saeculare;
- D) Epistularum libri II.

A) *Epody.*

Pierwszym płodem Horacyuszowej Muzy były utwory treści uszczypliwej i szyderczej, które Horacy nazywa jam-

¹⁾ Carm. I, 6. Epist. II, 26, seq.

²⁾ Carm. II, 17, 9.

bami¹⁾, a które później nazwano epodami ze względu na ich budowę metryczną²⁾. W tych utworach wzorem był dla Horacego jambograf grecki Archiloch, żyjący w 7. w. przed Chr., którego jamby zaprawione żółcią i jadem nienawiści, ścigały osobistych jego nieprzyjaciół. Horacy, nie będąc z natury ani tak zgryźliwym i zawziętym, ani nie mając takich nieprzyjaciół, raczej pod względem formy niż treści naśladuje Archilocha. W epodach występuje bądź przeciw wojnom domowym, bądź też w tonie uszczypliwym przeciw osobom mniej znanym. Zwolna dokonywa się zmiana w usposobieniu poety pod wpływem Mecenasasa, czego dowodem jest epoda 9. i 2., z których ostatnią cechuje nawet wesołość i humor właściwy satyrom. Epody w liczbie 17 powstały między rokiem 40—30.

B) *Satyry.*

Równocześnie z epodami pisał Horacy satyry, których ton łagodniejszy zdaje się więcej odpowiadać jego naturze, przywykłej za młodu do panowania nad sobą i do przypartywania się zdrożnościom i występkom ludzkim³⁾.

Pierwotne znaczenie wyrazu satura nie jest jasnym, ale to pewna, że od najdawniejszych czasów oznaczano tą nazwą improwizowane utwory dyalogiczne, połączone ze śpiewem i tańcem o nastroju żartobliwym i uszczypliwym. Pierwszy Ennius swoje utwory wesołej treści w formie dialogu pisane nazwał satyrami. Ponieważ utwory te Enniosa były najrozmaitsze pod względem formy i treści, przeto łączono z wyrazem satyry głównie pojęcie różnorodności. Podobnie jak w kulcie religijnym nazywano misę, napełnioną różnymi owocami satura (lanx), podobnie jak prawo, obejmujące różne przedmioty, nazywano satura (lex), tak samo satura (poesis) ma oznaczać mieszaną poezję najrozmaitszej formy i treści. Właściwy charakter nadał satyrze Lucilius, bogaty rycerz

¹⁾ Epist. I, 19, 23.

²⁾ Krótszy wiersz, następujący po dłuższym, n. p. dimeter po trimetrze jambicznym, nazywali metrycy epodem (ἑπόμετρος στίχος); stąd nazwa utworów od metrycznej formy.

³⁾ Sat. I, 4. 105.

rzymski, żyjący w II. w. przed Chr., przyjaciel Scipiona i Leliusa. Od Luciliusa począwszy staje się satyra przeważnie utworem dydaktycznym, który karci i gromi zdrożności i zepsucie obyczajów celem zaprowadzenia lepszych stosunków. Głównie zwracał się Lucilius przeciw politycznym stosunkom. Zaczepiał osoby znakomite, jakkolwiek i wady ówczesnego społeczeństwa nie uitały się przed jego bystrym wzrokiem, Z licznych jego satyr pozostały tylko fragmenta.

Od Lucyliusa przejął Horacy metryczną formę daktylicznego heksametru. Najlepiej sam poeta określa istotę swych satyr, kiedy nazywa je „sermones“ i nie uznaje ich nawet za prawdziwą poezję¹⁾. Rozmowa może swobodnie przeskakiwać z jednego przedmiotu na drugi, a nie potrzebuje pedantycznie trzymać się jednej przewodniej myśli. W rzeczywistości poeta rozmawia w swoich satyrach o najrozmaitszych przedmiotach, o własnych i obcych stosunkach, o literaturze, o stosunkach życia prywatnego, nie dotyka tylko polityki i stosunków publicznych. Nie myśli jątrzyć ani też złośliwie kogo obrażać, lecz z uśmiechem na ustach mówić chce prawdę²⁾. Wyśmiewa jednak nie jednostki, lecz całe stany, nie tyle chłoczcze ludzi, ile wady same. A jeżeli drwiąc wymienia nazwiska, to je sam zmyślił, aby niemi tysiące od bezmyślnego życia odwieść i na drogę cnoty sprowadzić.

Ganiąc innych, gani i siebie; nie zamykając oczu na własne wady, rozbraja wrażliwych otwartem przyznaniem się do winy. Mimo to jednak wielom nie podobał się ten sposób pisania. Dlatego poeta w 2. księdze występuje z obroną przeciw zarzutom przeciwników i zmienia formę swych satyr o tyle, że zdania własne o ludziach wkłada w usta innych osób za niego mówiących. Księgę I. (satyr 10) wydał w r. 35., księgę II. (satyr 8) około roku 30.

C) *Ody.*

Kiedy Horacy pogodził się z nową formą rządu i dzięki Mecenasowi rozpoczął życie spokojne i wolne od troski

¹⁾ Sat. I, 4, 40.

²⁾ Sat. I, 1, 24.

o chleb powszedni, a co ważniejsza, kiedy nabrał przez epody pewnej wprawy w używaniu metrów greckich, poświęcił się poezji lirycznej. Po pilnych studiach w Atenach i w Rzymie nad literaturą Greków znał dokładnie choralną lirykę Dorów z Alkmanem, Stesichorem, Simonidesem i Pindarem na czele, ale dla orchestycznej i rytualnej natury, nie uważał za stosowne przescheczać jej na ziemię italską. Za to szczerze pokochał melików eolskich: Alkajosa, Safonę i Anakreonta, a naśladowując ich utwory, znane już dziś po większej części fragmentarycznie, stał się zarazem przedstawicielem starożytnej liryki wogóle. Biorąc jednak od Greków formę, rzadko treść, stara się usilnie o zachowanie własnej indywidualności i cechy narodowej. A że Rzymianom zbywało zawsze na ruchliwości i fantazyi helleńskiej, więc i ody Horacego nie są właściwie wypływem żywego natchnienia i bujnej wyobraźni, ale raczej dziełem refleksyi i pszczołczej pilności¹⁾.

Przedmiot pieśni Horacego bywa nader rozmaity. Przyjaźń, miłość, ojczyzna, świat bogów, wesoła uczta z przyjaciółmi, swobodne życie na łonie natury, jakieś zdarzenie w życiu, myśli moralne, oto pobudki do pieśni. Ze względu na tę wielką różnorodność dadzą się podzielić pieśni Horacego na pewne grupy, wprawdzie nie ściśle od siebie odgraniczone, ale w każdym razie zbliżone podobieństwem treści. I tak: jedną grupę stanowią mogą pieśni, w których Horacy mówi o sobie jako poecie i określa stosunek swój do poezyi²⁾. W inną grupę ująć się dadzą pieśni, w których wyraża stosunek swój do przyrody i wielbi prostotę wiejskiego życia³⁾.

Że zaś zmienna przyroda jest wizerunkiem znikomego życia, a życie zgodne z naturą źródłem zadowolenia i szczęścia, przeto z tym szeregiem łączą się ściśle te pieśni etyczne, w których poeta uczy żyć podług zasad szlachetnego epikureizmu⁴⁾.

Do osobnej grupy zaliczają się pieśni, w których poeta

¹⁾ Carm. IV, 2, 27.

²⁾ I, 6, 31. II, 13, 20. III, 30. IV, 3, 9.

³⁾ I, 4. II, 6. III, 13. IV, 7, 12.

⁴⁾ II, 2. 3. 10. 14. 16. 18.

cieszy się z przyjaciółmi i smuci, żartuje i napomina, pociesza i tęskni¹⁾.

Dalej idą pieśni religijne (hymny) poświęcone czci bogów²⁾; — potem pieśni miłosne i biesiadne, w których z humorem śpiewa na pochwałę Amora i Bakchusa³⁾.

W innych znowu pieśniach motywem są polityczne stosunki; a ponieważ ster państwa spoczywał w rękach Augusta, przeto kilka pieśni pochwalnych na cześć Augusta i jego rodziny tworzy grupę pieśni politycznych⁴⁾.

Do pieśni pochwalnych wypada też zaliczyć pieśń 1-szą księgi II. na cześć Asyniusza Polliona. — Odrębną dla siebie całość stanowią pierwsze ody ks. III. t. zw. rzymskie, w których poeta, jakby wspierając dążenia Augusta, zmierzające do moralnego odrodzenia państwa, z godnością kapłańską, a natchnieniem patryotycznego wieszczca zaleca młodzieży starożymskie cnoty⁵⁾.

Właściwością pieśni Horacego jest to, że jest w nich nie tylko poeta, lecz także filozofem; skutkiem czego przedmioty z natury wesołe i lekkie traktuje poważnie, przedmioty zaś poważne przedstawia nieraz z humorem i dowcipem.

Trzy pierwsze księgi ód [38 + 20 + 30 = 88], poświęcone Mecenasowi, ogłosił H. w r. 23. Później dołączył księgę czwartą [15 ód] z zewnętrznych pobudek. Kiedy mianowicie w 17 r. August dał poecie zaszczytne zlecenie napisania pieśni na uroczystość sekularną, zachęcał go również, aby opiewał czyny jego pasierbów Tyberysza i Druzusa. Horacy uczynił zadość temu żądaniu i w ten sposób powstały: *carmen saeculare* w r. 17. i 4. księga ód, obejmująca przeważnie pieśni treści politycznej, w r. 13.

D) Listy.

Ostatniem dziełem Horacego są jego listy, które on podobnie jak satyry nazywa *sermones*. Różnią się one od satyr

¹⁾ I, 3. 7. 22. 24. 26. 29. II, 7. 17. III, 8, 29.

²⁾ I, 10. 21. 34. III, 18. 23. 28.

³⁾ I, 8. 18. III, 9. 21.

⁴⁾ I, 2. 14. 15. 35. 37. IV, 2. 4. 5. 15.

⁵⁾ III, 1—5.

naprzód tem, że są zwrócone do pewnych osób, głównie jednak przez to, że jako płód dojrzałego wieku odznaczają się spokojem i nastrojem poważnym, a poeta wykląda czytelnikom główne zasady życia. Filozofia stała się głównym jego celem. Jednak nie o teoretyczną spekulację mu chodzi, tylko o mądrość praktycznego życia; dlatego nie jest stałym zwolennikiem żadnej szkoły filozoficznej¹⁾. Mimo to widzimy pewną powolną zmianę, która się dokonywa w jego filozoficznych zapatrywaniach. W satyrach mianowicie występuje Horacy jako zwolennik epikureizmu, a przeciwnik stoików. Nauka bowiem Epikura, która w umiarkowanym używaniu upatrywała najwyższy ideał ludzkiego szczęścia, odpowiada wygodnej i do używania skłonnej naturze poety. Jednak z wiekiem, kiedy stawał się poważniejszym i skłonniejszym do refleksyi, Epikur zadowolić go nie mógł. Wówczas jakoby uzupełnieniem staje się dla niego nauka stoików, która głosząc pogardę rozkoszy, w cnocie jedyne i najwyższe znajdowała dobro. Gdzie zatem Horacy wznosi się wyżej, jak w niektórych odach i w listach, głosi zasady stoików; w życiu praktycznym jednak pozostał Epikurejczykiem, jakkolwiek wcale różnił się od tych, którzy mylnie Epikura pojmując, szukali szczęścia w rozkoszach zmysłowych²⁾. W listach składa Horacy dowody dojrzałości i mądrości życia, którego wiek i doświadczenie nauczyły najtrudniejszej sztuki: umieć zachować we wszystkim należyta miarę.

Z pracy tej na polu filozofii i rozległej znajomości literatury greckiej i rzymskiej wyrobił się u Horacego trafny sąd i delikatny smak w rzeczach literackich. Estetyczne jego poglądy na warunki poezyi i zadanie poetów, już w satyrach widoczne a w listach szczególnie 2. księgi na szeroką skalę przeprowadzone, były wyrocznią dla poetów przez długie wieki, a pozostaną skarbnicą cennych wskazówek na zawsze.

Księga I (listów 20) wyszła w r. 20; ks. II (listów 3) wyszła około r. 13. Ostatni list tej księgi, znany też pod nazwą „*ars poetica*“, jako najdłuższy ze wszystkich tworzył osobną całość.

¹⁾ Epist. I, 1, 14.

²⁾ Epist. I, 4, 15.

Dzieła Horacego są najjaśniejszym i najwyraźniejszym wizerunkiem jego charakteru. Trafnie nazywają go greckim Rzymianinem, gdyż zespolił się u niego pierwiastek rzymski i grecki. Rzymskim rysem jest zmysł do pojmovania rzeczywistości, który ludzi i rzeczy nigdy z oczu nie traci. Za młodu przyzwyczajony przypatrywać się uważnie i dokładnie wszystkiemu, co się wówczas działo, kreślił następnie swe spostrzeżenia wierszem. Stąd zamiłowanie do rzeczy konkretnych i dar plastycznego przedstawienia. Rysem zaś greckim jego charakteru jest zachowanie we wszystkim właściwej miary i skończona piękność formy. Nienawidził przesady tak w złem, jak i w dobrem znaczeniu. Stąd jego niechęć do surowego rygoryzmu etyki stoickiej, stąd wstręt do głównych owego wieku błędów, chciwości i sknerstwa. Dążeniem jego głównem było zaprowadzić harmonię między treścią a formą, między zasadami a praktyką życia. W jego twórczym usposobieniu refleksja ma przewagę nad wyobraźnią i uczuciem. Stąd jest mistrzem w satyrach i listach, których sam wprawdzie do poezji nie zalicza, które atoli mimo to są poezją najprawdziwszą. One są najszcześniejszym połączeniem rzymskiej męskości i greckiego wdzięku.

Wpływ utworów Horacego był po wszystkie czasy bardzo wielki. Ze starożytności doszła do nas znaczna liczba rękopisów i cennych komentarzy, przeznaczonych do użytku szkolnego, który poeta wieszczym swoim duchem przepowiedział¹⁾. Największy atoli wpływ wywarł Horacy na nowszą literaturę w epoce odrodzenia. Kiedy w wieku odrodzenia z zapalem poczęto zajmować się starożytnymi klasykami rzymskimi, stał się Horacy jednym z najulubieńszych pisarzy; dzieła jego uważano za doskonałe wzory poezji lirycznej i naśladowano je wszędzie: przedewszystkiem we Włoszech, a następnie we Francji, Hiszpanii, Portugalii, Anglii, Niemczech i w Polsce. U nas w wieku XVI szczególnie cenione były jego ody; poetą zaś, który wiele korzystał z myśli jego i z budowy zwrotek, był Jan Kochanowski. Największym jednak naśladowcą Horacego w Polsce a nawet w całej Europie był Maciej Kazimierz Sarbiewski († 1640), zwany także

drugim albo polskim Horacym. Ody jego (jest ich ksiąg 4) w łacińskim pisane języku, czytowane były szeroko po za granicami Polski, n. p. w Anglii, gdzie i w bieżącym wieku wychodzą nowe tych pieśni wydania.

Zarówno w Niemczech był Horacy dla wielu poetów wzorem godnym naśladowania. Dostyc wspomnieć o tem, że poeci Hagedorn, Uz, Ramler z dumą nazywali się niemieckimi Horacyuszami. Klopstock naśladował w swych odach Horacego nie tylko pod względem formy lecz także treści. Duchem jemu pokrewny Wieland przetłumaczył satyry i listy. Nie wspominając o wielu innych naśladowcach, przytoczymy tu słowa Goethego, który jakkolwiek do wielbicieli Horacego nie należy, tak powiada:

„Todte Sprachen nennt ihr die Sprachen des Flaccus und Pindar? Und von beiden nur stammt, was in der unsrigen lebt“.

Z upadkiem nauk i zepsuciem dobrego smaku w wielu państwach europejskich w zapomnienie poszły i utwory Horacego; tylko we Francji w epoce Ludwika XIV. ceniono je bardzo wysoko. Przed innymi naśladował je Boileau, którego Sztuka rymotwórcza, napisana według listu Horacego do Pizonów, przez długi czas uchodziła za najdoskonalszą teorię poezji.

Kiedy w połowie XVIII wieku z poprawą szkół narodowych znowu u nas zwrócono się do starożytnych klasyków rzymskich, jedni tłumaczyli utwory Horacego na język ojczysty (n. p. Naruszewicz i Książnin — Matuszewicz i Korytyński), inni naśladowali je z mniejszem lub większem powodzeniem. Najwięcej w tym względzie odznaczył się Ignacy Krasicki, którego jako autora satyr i listów nazywano też polskim Horacym.

Zamiłowanie w utworach Horacego nie ustało u nas i w wieku XIX. W tym czasie najpiękniejszego przekładu kilkudziesięciu ód jego dokonał Łucyan Siemieński, a najlepsze tłumaczenie wydał Motty. Pomyślano także o nowych wydaniach pism Horacego. W tym względzie zasługuje na wzmiankę Fijałkowski, Jeżowski i szkolne wydanie Sasa.

¹⁾ Epist. I. 20, 17.

4. Metra Horacego.

Ody i epody Horacego mają zwrotkowy układ. Przez zwrotkę rozumiemy połączenie kilku wierszy w jedną całość; w odach łączy Horacy cztery, w epodach dwa wiersze w zwrotkę. Zwrotki są w ten sposób zbudowane, że albo ten sam wiersz ciągle się powtarza (*στροφαι μονόκωλοι*), albo dwa lub trzy różne wiersze regularnie się powtarzają (*στροφαι δίκωλοι* i *τρίκωλοι*).

Wiersze używane przez Horacego dzielą się na jednolite i złożone; złożone mogą być albo daktylo-trocheiczne albo mieszane czyli logaedyczne. Jednolite mogą być daktyliczne t. j. złożone ze stóp daktylicznych, względnie ze spondejów, lub jambiczno-trocheiczne t. j. złożone z jambów lub trochejów. Zamiast jambu może stać tribrachys (υυυ), na nieparzystych zaś miejscach spondej, a przez rozwiązanie arsy daktyl lub rzadziej przez rozwiązanie tezy anapest (υυυ). Wiersze daktylo-trocheiczne składają się z szeregów daktylicznych i trocheicznych osobno po sobie następujących. Najczęściej atoli używa Horacy wierszy mieszanych czyli logaedycznych¹⁾, gdzie łączą się z sobą razem dwa różne rodzaje stóp wierszowych, mianowicie stopy trocheiczne z daktylicznymi.

Przegląd poszczególnych wierszy u Horacego.

A) Wiersze jednolite, złożone ze stóp daktylicznych:

1) trimeter catalecticis in syllabam (= v. Archilochius minor):

υ υ υ υ υ υ υ υ

2) tetrameter catalecticis:

υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ

3) hexameter catalecticis:

υ υ υ υ υ υ υ υ || υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ

¹⁾ Tak nazwane dla tego, ponieważ połączenie różnorodnych stóp w tego rodzaju śpiewie (*ἀοιδή*) przypominało swobodny tok mowy prozaicznej (*λόγος*).

B) Wiersze jednolite, złożone ze stóp jambicznych lub trocheicznych:

1) dimeter trochaicus cum anacrusi (= v. Alcaicus enneasyllabus):

υ | υ υ υ υ υ υ υ υ

2) dimeter trochaicus catalecticis:

υ υ υ υ | υ υ υ υ

3) dimeter iambicus:

υ υ υ υ υ υ υ υ | υ υ υ υ υ υ υ υ

4) trimeter iambicus catalecticis:

υ υ υ υ υ υ υ υ | υ υ υ υ υ υ υ υ | υ υ υ υ υ υ υ υ

5) trimeter iambicus acatalectus (= senarius):

υ υ υ υ υ υ υ υ | υ υ υ υ υ υ υ υ | υ υ υ υ υ υ υ υ

C) Wiersze daktylo-trocheiczne:

1) Archilochius maior (tetrameter dact. + tripodia trochaica):

υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ || υ υ υ υ υ υ υ υ

D) Wiersze mieszane czyli logaedyczne:

1) dippodia acatalecta (= v. Adonius):

υ υ υ υ υ υ υ υ

2) dipodia catalectica (= choriambus):

υ υ υ υ υ υ υ υ

3) tripodia acatalecta (= Pherecrateus primus):

υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ

4) tripodia acatalecta (= Pherecrateus secundus):

υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ

(Wiersze pod 3. i 4. mogą być też katalektyczne).

5) tetrapodia catalectica (= Glyconeus secundus):

υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ

6) tetrapodia catalectica (= Glyconeus tertius):

υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ

Q. Horatius Flaccus.

7) tetrapodia acatalecta (= v. Alcaicus decasyllabus):

— — — — — — — — — —

8) pentapodia (= versus Sapphicus minor):

— — — — — — — — — —

9) pentapodia catalectica cum anacrusi (= versus Alcaicus hendekasyllabus):

— — — — — — — — — —

10) versus Asclepiadeus minor (połączenie obu Ferekratejów katalektycznych II z I):

— — — — — — — — — —

11) versus Asclepiadeus maior [w środku między Ferekratejami jest choriambus]:

— — — — — — — — — —

12) versus Sapphicus maior (połączenie Glykoneju III z Ferekratejem I):

— — — — — — — — — —

Budowa zwrotek.

a) Ody.

I. Metrum Asclepiadeum primum.

— — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —

I, 1. III, 30.

II. Asclepiadeum secundum.

— — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —

I, 6. 15. 24. IV, 5. 12.

III. Asclepiadeum tertium.

— — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —

I, 14. 21. III, 13.

IV. Asclepiadeum quartum.

— — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —

I, 3. III, 9. 28. IV, 3.

V. Asclepiadeum maius.

— — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —

I, 18.

VI. Sapphicum.

— — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —

I, 2. 10. 22. II, 2. 6. 10. 16. III, 8. 18. IV, 2.

VII. Sapphicum maius.

— — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —
 — — — — — — — — — —

I, 8.

VIII. Alcaicum.

x | x u _ _ | x u u _ u x
 x | x u _ _ | x u u _ u x
 x | x u _ _ x u _ x
 x u u _ u u x u _ x

I, 26. 29. 31. 34. 35. 37. II, 1. 3. 7. 13. 14. 17. 20.

III, 1—5. 21. 23. 29. IV, 4. 9.

IX. Alcmanium.

x u u x u u x || u u x u u x u u x x
 x u u x u u x u u x x
 x u u x u u x || u u x u u x u u _ x
 x u u x u u x u u x x

I, 7.

X. Archilochium primum.

x u u x u u x || u u x u u x u u x x
 x u u x u u x
 x u u x u u x || u u x u u x u u x x
 x u u x u u x

IV, 7.

XI. Archilochium quartum.

x u u x u u x u u x || x u _ u x x
 x u u _ | x u u _ | u x _
 x u u x u u x u u x || x u _ u x x
 x u u _ | x u u _ | u x _

I, 4.

XII. Hipponactium.

x u _ u x u x
 x u u _ | x u u _ | u x x
 x u _ u x u x
 x u u _ | x u u _ | u x x

II, 18.

b) Epody.

I) iambicum.

x u u _ | x u u _ | x u u x
 x u u _ | x u u x

Ep. 2. 4. 6. 7. 9. 10.

II) pythiambicum.

x u u x u u x u u x u u x u u x x
 x u u _ | x u u _ | x u u x

Ep. 16.

Q. HORATII FLACCI
C A R M I N U M

LIBER PRIMUS.

I.

Ad Maecenatem.

Poświęcając Mecenasowi zbiór swych pieśni, przeciwstawia skłonnościom i dążeniom ogółu zawód poety jako własny swój ideał.

Maecenas atavis edite regibus,
o et praesidium et dulce decus meum!
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat metaque fervidis

evitata rotis palmaque nobilis
terrarum dominos evehit ad deos;
hunc, si mobilium turba Quiritium
certat tergeminis tollere honoribus;

5

illum, si proprio conditit horreo,
quidquid de Libycis verritur areis.
Gaudentem patrios findere sarculo
agros Attalicis condicionibus

10

numquam demoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
mercator metuens otium et oppidi

15

I. 1—2.

23

laudat rura sui, mox reficit rates
quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici
nec partem solido demere de die

20

spernit, nunc viridi membra sub arbuto
stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra iuvant et lituo tubae
permixtus sonitus bellaque matribus

25

detestata. Manet sub love frigido
venator tenerae coniugis immemor,
seu visa est catulis cerva fidelibus
seu rupit teretes Marsus aper plagas.

Me doctarum hederæ præmia frontium
dis miscent superis, me gelidum nemus
Nympharumque leves cum Satyris chori
secernunt populo, si neque tibias

30

Euterpe cohibet nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quodsi me lyricis vatibus inseris,
sublimi feriam sidera vertice.

35

II.

Ad Augustum.

Poeta, przerażony niezwykle zjawiskami natury i wojnami domowymi, zwraca swe oczy ku niebu i szuka bóstwa, któreby Rzym mogło ocalić od upadku. Wzrok jego zatrzymał się przy Merkurym, błaga go tedy, aby zeszedł na świat i w postaci Oktawiana jak najdłużej przebywał między narodem rzymskim, by święcił tryumfy i bronił państwa przed napadami ludów barbarzyńskich.

Iam satis terris nivis atque dirae
grandinis misit pater et rubente
dextera sacras iaculatus arces
terrui urbem,

Terruit gentes, grave ne rediret
saeculum Pyrrhae nova monstra questae,
omne cum Proteus pecus egit altos
visere montes,

piscium et summa genus haesit ulmo,
nota quae sedes fuerat columbis,
et superiecto pavidae natarunt
aequore dammae.

Vidimus flavum Tiberim retortis
litore Etrusco violenter undis
ire deiectum monumenta regis
templaque Vestae,

Iliae dum se nimium querenti
iactat ultorem, vagus et sinistra
labitur ripa Iove non probante u-
xorius amnis.

Audiet cives acuisse ferrum,
quo graves Persae melius perirent,
audiet pugnas vitio parentum
rara iuventus.

Quem vocet divum populus ruentis
imperii rebus? prece qua fatigent
virgines sanctae minus audientem
carmina Vestam?

Cui dabit partes scelus expiandi
Iuppiter? tandem venias precamur
nube candentes umeros amictus,
augur Apollo;

sive tu mavis, Erycina ridens,
quam Iocus circum volat et Cupido;
sive neglectum genus et nepotes
respicis, auctor

heu nimis longo satiate ludo,
quem iuvat clamor galeaeque leves,
acer et Mauri peditis cruentum
vultus in hostem;

sive mutata iuvenem figura
ales in terris imitaris, almae
filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor:

serus in caelum redeas diuque
laetus intersis populo Quirini,
neve te nostris vitiis iniquum
ocior aura

tollat; hic magnos potius triumphos,
hic ames dici pater atque princeps,
neu sinas Medos equitare inultos
te duce, Caesar.

III.

Ad Vergilium.

Życzenie szczęśliwej drogi śle za odpływającym na Wschód Wergilim. Myśl jednak o niebezpieczeństwach podróży i groza żywiołu, który ma teraz przyjaciela w swej mocy, niepokojem go napełnia. Narzeka więc na zuchwałość pierwszego żeglarza i całego rodu ludzkiego, a zarazem podziwia ich śmiałość w zapasach z żywiołami.

Sic te diva potens Cypri,
sic fratres Helenae, lucida sidera,
ventorumque regat pater
obstrictis aliis praeter Iapyga,

navis, quae tibi creditum 5
debes Vergilium, finibus Atticis
reddas incolumem, precor,
et serves animae dimidium meae.

Illi robur et aes triplex 10
circa pectus erat, qui fragilem truci
commisit pelago ratem
primus nec timuit praecipitem Africum

decertantem Aquilonibus
nec tristes Hyadas nec rabiem Noti,
quo non arbiter Hadriae 15
maior, tollere seu ponere vult freta.

Quem mortis timuit gradum,
qui siccis oculis monstra natantia,
qui vidit mare turbidum et
infames scopulos Acrocerania? 20

Nequiquam deus abscidit
prudens oceano dissociabili
terras, si tamen impiae
non tangenda rates transiliunt vada.

Audax omnia perpeti 25
gens humana ruit per vetitum nefas:
audax Iapeti genus
ignem fraude mala gentibus intulit.

Post ignem aetheria domo
subductum macies et nova februm 30
terris incubuit cohors
semotique prius tarda necessitas

leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Daedalus aera
pennis non homini datis; 35
perrupit Acheronta Hercules labor.

Nil mortalibus ardui est;
caelum ipsum petimus stultitia neque
per nostrum patimur scelus
iracunda Iovem ponere fulmina. 40

IV.

Ad Sestium.

Sestyusza, rówieśnika i towarzysza swego z czasów, kiedy służyli razem w wojsku Brutusa, wzywa poeta, by korzystając z nadejścia wiosny, używał wesoło darów przyrody. Przyroda żyje na wiosnę — człowiek za młodu.

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni
trahuntque siccas machinae carinas,
ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni
nec prata canis albicant pruinis.

Iam Cytherea chorus ducit Venus imminente luna 5
iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
alterno terram quatunt pede, dum graves Cyclopum
Volcanus ardens urit officinas.

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto
aut flore, terrae quem ferunt solutae; 10
nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
seu poscat agna sive malit haedo.

Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
regumque turre. O beate Sesti,
vitae summa brevis spes nos vetat incohare longam. 15
Iam te premet nox fabulaeque Manes

et domus exilis Plutonia: quo simul mearis,
nec regna vini sortiere talis
nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
nunc omnis et mox virgines tepebunt. 20

VI.

Ad Agrippam.

Agryppa, sławny wódz i mąż stanu za Augusta, prosi, by Horacy jego czyny wojenne opiewał w epepei. Poeta składa się brakiem odpowiednich do tego zdolności.

Scriberis Vario fortis et hostium
victor, Maeonii carminis aliti,

quam rem cumque ferox navibus aut equis
miles te duce gesserit.

Nos, Agrippa, neque haec dicere nec gravem 5
Pelidae stomachum cedere nescii
nec cursus duplicis per mare Ulixi
nec saevam Pelopis domum

conamur, tenues grandia, dum pudor
imbellisque lyrae Musa potens vetat 10
laudes egregii Caesaris et tuas
culpa deterere ingeni.

Quis Martem tunica tectum adamantina
digne scripserit aut pulvere Troico
nigrum Merionen aut ope Palladis 15
Tydiden superis parem?

Nos convivia, nos proelia virginum
sectis in iuvenes unguibus acrium
cantamus, vacui sive quid urimur,
non praeter solitum leves. 20

VII.

Ad Munatium Plancum.

Kiedy Munacyusz wybierał się w podróż do Grecyi i Azyi, Horacy zamiast zachwalać uroczę miasta zagranicy słaWi ojczysty Tybur i radzi na drogę, aby, gdziekolwiek będzie, trochę życia rozpędzał winem, pomny na zasadę Teukra, że tam jest ojczyzna, gdzie się komu dobrze powodzi. Plankus, który był znany ze zmienności zasad politycznych i skłonny do zdrady, zdawał się też w życiu podzielać te zapatrywania.

Laudabunt alii claram Rhodon aut Mitylenen
 aut Epheson bimarisque Corinthi
 moenia vel Baccho Thebas vel Apolline Delphos
 insignes aut Thessala. Tempe.

Sunt quibus unum opus est intactae Palladis urbem 5
 carmine perpetuo celebrare et
 undique decerptam fronti praeponere olivam;
 plurimus in Iunonis honorem

aptum dicet equis Argos ditesque Mycenae: 10
 me nec tam patiens Lacedaemon
 nec tam Larissae percussit campus opimae,
 quam domus Albunae resonantis

et praeceps Anio ac Tiburni lucus et uda
 mobilibus pomaria rivis.
 Albus ut obscuro deterget nubila caelo 15
 saepe Notus neque parturit imbres

perpetuo, sic tu sapiens finire memento
 tristitiam vitaeque labores
 molli, Plance, mero, seu te fulgentia signis
 castra tenent seu densa tenebit 20

Tiburis umbra tui. Teucer Salamina partemque
 cum fugeret, tamen uda Lyaeo
 tempora populea fertur vinxisse corona,
 sic tristes affatus amicos:

„Quo nos cumque feret melior fortuna parente, 25
 ibimus, o socii comitesque!
 Nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro:
 certus enim promisit Apollo

ambiguam tellure nova Salamina futuram.
 O fortes peioraque passi 30
 mecum saepe viri! nunc vino pellite curas,
 cras ingens iterabimus aequor“.

VIII.

Ad Lydiam.

Poeta czyni Lidy wyrzuty, że młodzieńca, dzielnego
 i piękne rokującego nadzieje, chce zgubić swoją miłością.
 Żartobliwe pociski poety pośrednio trafiają także młodzieńca.

Lydia, dic, per omnes
 te deos oro, Sybarin cur properes amando
 perdere, cur apricum
 oderit campum, patiens pulveris atque solis.

Cur neque militares 5
 inter aequales equitat Gallica nec lupatis
 temperat ora frenis?
 cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum

sanguine viperino
 cautius vitat neque iam livida gestat armis 10
 brachia, saepe disco,
 saepe trans finem iaculo nobilis expedito?

Quid latet, ut marinae
 filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae
 funera, ne virilis 15
 cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

X.

Ad Mercurium.

Poeta, naśladować Alkajosa, wielbi boga eolskiej pieśni, wynalazcę liry, greckiego Hermesa, wymieniając kilka charakterystycznych jego przymiotów.

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
qui feros cultus hominum recentum
voce formasti catus et decorae
more palaestrae,

te canam, magni Iovis et deorum
nuntium curvaeque lyrae parentem,
callidum, quidquid placuit, iocoso
condere furto. 5

Te, boves olim nisi reddidisses
per dolum amotas, puerum minaci
voce dum terret, viduus pharetra
risit Apollo. 10

Quin et Atridas duce et superbos
Ilio dives Priamus relicto
Thessalosque ignes et iniqua Troiae
castra fefellit. 15

Tu pias laetis animas reponis
sedibus virgaque levem coërces
aurea turbam, superis deorum
gratus et imis. 20

XIV.

Ad navem.

Określ nadpsuty burzami ma znowu wypłynąć na pełne morze. Poeta radzi mu trzymać się przystani, inaczej stanie się igraszką wiatrów. Ostatnia zwrotka wskazuje, że przez okręt rozumie się państwo rzymskie. (Allegorya).

O navis, referent in mare te novi
fluctus! o quid agis? fortiter occupa
portum. Nonne vides, ut
nudum remigio latus

et malus celeri saucius Africo
antennaeque gemant ac sine funibus
vix durare carinae
possint imperiosius 5

aequor? Non tibi sunt integra lintea,
non di, quos iterum pressa voces malo. 10
Quamvis Pontica pinus,
silvae filia nobilis,

iacetes et genus et nomen inutile,
nil pictis timidus navita puppibus
fidit. Tu nisi ventis
debes ludibrium, cave. 15

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
nunc desiderium curaque non levis,
interfusa nitentes
vites aequora Cycladas.

XV.

Nerei vaticinium.

Parys wraca do Troi z Heleną, którą uprowadził ze Sparty. Gdy już niedaleko byli ojczyzny, nastąpiła cisza morską, a wtedy bożek morski Nereus, posiadający dar proroctwa, przepowiada Parysowi smutne następstwa uprowadzenia Heleny. W pieśni tej miał poeta na myśli stosunek Antoniusza do Kleopatry.

Pastor cum traheret per freta navibus
Idaeis Helenen perfidus hospitam,
ingrato celeres obruit otio
ventos, ut caneret fera

Nereus fata: 'mala ducis avi domum, 5
quam multo repetet Graecia milite,
coniurata tuas rumpere nuptias
et regnum Priami vetus.

Heu heu, quantus equis, quantus adest viris 10
sudor! quanta moves funera Dardanae
genti! iam galeam Pallas et aegida
currusque et rabiem parat.

Nequicquam Veneris praesidio ferox 15
pectes caesariem grataque feminis
imbelli cithara carmina divides;
nequicquam thalamo graves

hastas et calami spicula Cnosii
vitabis strepitumque et celerem sequi
Aiacem: tamen, heu, serus adulteros 20
crines pulvere collines.

Non Laertiaden, exitium tuae
gentis, non Pylum Nestora respicis?
urgent impavidi te Salaminibus
Teucer, te Sthenelus sciens

pugnae, sive opus est imperitare equis, 25
non auriga piger. Merionen quoque
nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydides, melior patre:

quem tu, cervus uti vallis in altera
visum parte lupum graminis immemor, 30
sublimi fugies mollis anhelitu,
non hoc pollicitus tuae.

Iracunda diem proferet Ilio
matronisque Phrygum classis Achillei:
post certas hiemes uret Achaicus 35
ignis Iliacas domos'.

XVIII.

Ad Varum.

Horacy radzi przyjacielowi, aby przedewszystkiem sadiż winną latorośl, a wielbiąc kult Bakchusa, przestrzega zarazem przed nieumiarkowanym używaniem wina.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem
circa mite solum Tiburis et moenia Catili.
Siccis omnia nam dura deus proposuit neque
mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat? 5
quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?

Ac ne quis modici transiliat munera Liberi,
 Centaurea monet cum Laphitis rixa super mero
 debellata, monet Sithoniis non levis Euhius,
 cum fas atque nefas exiguo fine libidinum 10
 discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,
 invitum quatiam nec variis obsita frondibus
 sub divum rapiam. Saeva tene cum Berecyntio
 cornu tympana, quae subsequitur caecus amor sui
 et tollens vacuum plus nimio gloria verticem 15
 arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

XXI.

Ad Dianam et Apollinem.

Poeta wzywa dziewczęta i chłopców, by chórem opie-
 wali przymioty i święte miejsca Dyany i Apollina.

Dianam tenerae dicite virgines,
 intonsum, pueri, dicite Cynthium
 Latonamque supremo
 dilectam penitus Iovi.
 Vos laetam fluviis et nemorum coma, 5
 quaecumque aut gelido prominet Algido
 nigris aut Erymanthi
 silvis aut viridis Cragi;
 vos Tempe totidem tollite laudibus
 natalemque, mares, Delon Apollinis 10
 insignemque pharetra
 fraternaue humerum lyra.

Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
 pestemque a populo et principe Caesare in
 Persas atque Britannos 15
 vestra motus aget prece.

XXII.

Ad Aristium Fuscum.

Poeta opowiada przygodę jako dowód, że niewinność
 i piosnka każdego obronią, i postanawia nadal kochać i opie-
 wać swoją Lalagę. Pieśń żartobliwa, którą cechuje błogi
 spokój.

Integer vitae scelerisque purus
 non eget Mauris iaculis neque arcu
 nec venenatis gravida sagittis,
 Fusce pharetra,
 sive per Syrtes iter aestuosas 5
 sive facturus per inhospitalem
 Caucasum vel quae loca fabulosus
 lambit Hydaspes.
 Namque me silva lupus in Sabina,
 dum meam canto Lalagen et ultra 10
 terminum curis vagor expeditis,
 fugit inermem,
 quale portentum neque militaris
 Daunias latis alit aesculetis
 nec Iubae tellus generat, leonum 15
 arida nutrix.
 Pone me, pigris ubi nulla campis
 arbor aestiva recreatur aura,

quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urget; 20

pone sub curru nimium propinqui
solis in terra domibus negata:
dulce ridentem Lalagen amabo,
dulce loquentem.

XXV.

Ad Vergilium.

Wergili po stracie serdecznego przyjaciela Kwintyliusza Warusa nie może się z żalu utulić. Horacy pociesza go trenem, który jest zarazem pieśnią pochwalną na cześć zmarłego.

Quis desiderio sit pudor aut modus
tam cari capitis? Praecepit lugubres
cantus, Melpomene, cui liquidam pater
vocem cum cithara dedit.

Ergo Quintilium perpetuus sopor 5
urget! cui Pudor et Iustitiae soror,
incorrupta Fides, nudaque Veritas
quando ullum inveniet parem?

Multis ille bonis flebilis occidit,
nulli flebilior quam tibi, Vergili. 10
Tu frustra pius, heu, non ita creditum
poscis Quintilium deos.

Quid? si Threicio blandius Orpheo
auditam moderere arboribus fidem,
num vanae redeat sanguis imagini, 15
quam virga semel horrida

non lenis precibus fata recludere
nigro compulerit Mercurius gregi?
Durum: sed levius fit patientia,
quidquid corrigere est nefas. 20

XXVI.

Ad Lamiam.

Horacy, oddany służbie Muz i nie troszczący się zresztą o nic, prosi Muzy o pieśń dla przyjaciela swego Lamii.

Musis amicus tristitiam et metus
tradam protervis in mare Creticum
portare ventis, quis sub Arcto
rex gelidae metuatur orae,

quid Tiridaten terreat, unice 5
securus. O quae fontibus integris
gaudes, apricos necte flores,
necte meo Lamiae coronam,

Pimplei dulcis. Nil sine te mei
prosunt honores: hunc fidibus novis, 10
hunc Lesbio sacrare plectro
teque tuasque decet sorores.

XXIX.

Ad Iccium.

Żartuje z przyjaciela swego Iccyusza, który — dotąd spokojny miłośnik filozofii — chce dla polepszenia sobie bytu zostać żołnierzem i przyłączyć się do wyprawy na bogatą Arabię.

Icci beatis nunc Arabum invides
gazis et acrem militiam paras
non ante devictis Sabaeae
regibus horribilique Medo

nectis catenas? Quae tibi virginum
sponso necato barbara serviet? 5
puer quis ex aula capillis
ad cyathum statuetur unctis,

doctus sagittas tendere Sericas
arcu paterno? — Quis neget arduis 10
pronos relabi posse rivos
montibus et Tiberim reverti,

cum tu coemptos undique nobiles
libros Panaeti Socraticam et domum
mutare loricis Hiberis, 15
pollicitus meliora, tendis?

XXXI.

Ad Apollinem.

W dzień poświęcenia palatyńskiej świątyni Apollina
wraża wieszcz swoje życzenia i prośby, przeciwstawiając je
modłom i prośbom innych ludzi.

Quid dedicatum poscit Apollinem
vates? quid orat de patera novum
fundens liquorem? Non opimae
Sardiniae segetes feraces,

non aestuosae grata Calabriae 5
armenta, non aurum aut ebur Indicum,
non rura, quae Liris quieta
mordet aqua, taciturnus amnis.

Premant Calenam falce, quibus dedit
Fortuna, vitem, dives ut aureis 10
mercator exsiccet culullis
vina Syra reparata merce,

dis carus ipsis, quippe ter et quater
anno revisens aequor Atlanticum 15
impune. Me pascunt olivae,
me cichorea levesque malvae.

Frui paratis et valido mihi
Latoe, dones et, — precor — integra
cum mente nec turpem senectam
degere nec cithara carentem. 20

XXXIV.

Ad se ipsum.

Uderzeniem piorunu z jasnego nieba przywiedziony do
upamiętania, wyrzeka się epikurejskiej obojętności, a wraca
do dawnej wiary w opatrność boską.

Parcus deorum cultor et infrequens,
insanientis dum sapientiae
consultus erro, nunc retrorsum
vela dare atque iterare cursus
cogor relictos. Namque Diespiter, 5
igni corusco nubila dividens
plerumque, per purum tonantes
egit equos volucremque currum,

quo bruta tellus et vaga flumina,
 quo Styx et invidi horrida Taenari 10
 sedes Atlanteusque finis
 concutitur. Valet ima summis

mutare et insignem attenuat deus
 obscura promens: hic apicem rapax
 Fortuna cum stridore acuto 15
 sustulit, hic posuisse gaudet.

XXXV.

Ad Fortunam.

Wielbiąc wszechwładną potęgę bogini Fortuny, poleca jej opiece Augusta i wojsko, gotujące się do wypraw na Brytanię i Arabów; wyprawy te bowiem mają zmyć krew, którą się splamili Rzymianie w bratobójczych wojnach domowych.

O diva, gratum quae regis Antium,
 praesens vel imo tollere de gradu
 mortale corpus vel superbos
 vertere funeribus triumphos, 5

te pauper ambit sollicita prece 5
 ruris colonus, te dominam aequoris,
 quicumque Bithynā lacessit
 Carpathium pelagus carina,

te Dacus asper, te profugi Scythae
 urbesque gentesque et Latium ferox 10
 regumque matres barbarorum et
 purpurei metuunt tyranni,

iniurioso ne pede proruas
 stantem columnam neu populus frequens
 ad arma cessantes, ad arma 15
 concitet imperiumque frangat;

te semper anteit saeva Necessitas,
 clavos trabales et cuneos manu
 gestans aëna, nec severus
 uncus abest liquidumque plumbum; 20

te Spes et albo rara Fides colit
 velata panno nec comitem abnegat,
 utcumque mutata potentes
 veste domos inimica linquis.

At vulgus infidum et meretrix retro 25
 periura cedit, diffugiunt cadis
 cum faece siccatis amici,
 ferre iugum pariter dolosi.

Serves iturum Caesarem in ultimos
 orbis Britannos et iuvenum recens 30
 examen Eois timendum
 partibus Oceanoque rubro.

Eheu cicatricum et sceleris pudet
 fratrumque. Quid nos dura refugimus
 aetas? quid intactum nefasti 35
 liquimus? unde manum iuventus

metu deorum continuit? quibus
 pepercit aris? O utinam nova
 incude diffingas retusum in
 Massagetas Arabasque ferrum. 40

XXXVII.

Ad sodales.

Na pierwszą wieść o śmierci Kleopatry wzywa poeta natchnioną pieśnią do powszechnej radości, bo dzięki rycerskiemu Oktawianowi nie grozi już Rzymianom dumna i niebezpieczna królowa, która wołała odebrać sobie życie, niż zdobić tryumf zwycięzcy.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus, nunc Saliaribus
ornare pulvinar deorum
tempus erat dapibus, sodales.

Antehac nefas depromere Caecubum 5
cellis avitis, dum Capitolio
regina dementes ruinas
funus et imperio parabat

contaminato cum grege turpium
morbo virorum, quidlibet impotens 10
sperare fortunaque dulci
ebria. Sed minuit furorem

vix una sospes navis ab ignibus
mentemque lymphatam Mareotico
redegit in veros timores 15
Caesar ab Italia volentem

remis adurgens, accipiter velut
molles columbas aut leporem citus
venator in campis nivalis
Haemoniae, daret ut catenis 20

fatale monstrum. Quae generosius
perire quaerens nec muliebriter
expavit ensem nec latentes
classe cita reparavit oras,

ausa et iacentem visere regiam 25
vultu sereno, fortis et asperas
tractare serpentes, ut atrum
corpore combiberet venenum,

deliberata morte ferocior,
saevis Liburnis scilicet invidens 30
privata deduci superbo,
non humilis mulier, triumpho.

C A R M I N U M

LIBER SECUNDUS.

I.

Ad Asinium Pollionem.

Asiniusza Polliona, który dotąd odznaczył się jako tragic, senator, obrońca i wódz, wita Horacy jako historyka dziejów rzymskich od pierwszego tryumwiratu aż do bitwy pod Philippi i zapowiada wrażenia, jakie wywrą niewdzięczne sceny wojen domowych.

Motum ex Metello consule civicum
bellique causas et vitia et modos
ludumque Fortunae gravesque
principum amicitias et arma

nondum expiatis uncta cruoribus, 5
periculosae plenum opus aleae,
tractas et incedis per ignes
suppositos cineri doloso.

Paulum severae Musa tragoediae 10
desit theatris: mox ubi publicas
res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,

insigne maestis praesidium reis 15
et consulenti, Pollio, curiae,
cui laurus aeternos honores
Delmatico peperit triumpho.

II. 1.

47

Iam nunc minaci murmure cornuum
perstringis aures, iam litui strepunt,
iam fulgor armorum fugaces
terret equos equitumque vultus. 20

Audire magnos iam videor duces,
non indecoro pulvere sordidos,
et cuncta terrarum subacta
praeter atrocem animum Catonis.

Iuno et deorum quisquis amicior 25
Afris inulta cesserat impotens
tellure, victorum nepotes
rettulit inferias Iugurthae.

Quis non Latino sanguine pinguior
campus sepulcris impia proelia 30
testatur auditumque Medis
Hesperiae sonitum ruinae?

Qui gurgis aut quae flumina lugubris
ignara belli? quod mare Dauniae
non decoloravere caedes? 35
quae caret ora cruore nostro?

Sed ne relictis, Musa procax, iocis
Cecropiae retractes munera neniae:
mecum Dionaeo sub antro
quaere modos leviori plectro. 40

II.

Ad Sallustium Crispum.

Bogaty Sallustyusz, wnuk historyka i przez tegoż adoptowany, podobny był z hojności do szwagra Mecenasa Prokuleja, który podzielił się majątkiem ze swoimi braćmi, przez proskrypcye zubożałymi. Oddając hołd rozumnemu obu tych mężów używaniu bogactw, zaleca takie postępowanie jako jedynie wzniosłe i chlubne.

Nullus argento color est avaris
abdito terris, inimice lamnae
Crispe Sallusti, nisi temperato
splendeat usu.

Vivet extento Proculeius aevo, 5
notus in fratres animi paterni;
illum aget penna metuente solvi
Fama superstes.

Latius regnes avidum domando 10
spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus iungas et uterque Poenus
serviat uni.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops
nec sitim pellit, nisi causa morbi
fugerit venis et aquosus albo 15
corpore languor.

Redditum Cyri solio Phraaten
dissidens plebi numero beatorum
eximit virtus populumque falsis
dedocet uti 20

vocibus, regnum et diadema tutum
deferens uni propriamque laurum,
quisquis ingentes oculo irretorto
spectat acervos.

III.

Ad Dellium.

Dellius, jak wielu innych, ani w polityce ani w życiu statecznym być nie umiał. To też poeta zaleca mu jako rękojmię szczęścia stateczność umysłu, której podstawą jest pamięć o przeznaczeniu każdego człowieka.

Aequam memento rebus in arduis
servare mentem, non secus in bonis
ab insolenti temperatam
laetitia, moriture Delli,

seu maestus omni tempore vixeris 5
seu te in remoto gramine per dies
festos reclinatum bearis
interiore nota Falerni.

Quo pinus ingens albaque populus
umbram hospitem consociare amant 10
ramis? quid obliquo laborat
lympha fugax trepidare rivo?

Huc vina et unguenta et nimium breves
flores amoenae ferre iube rosae,
dum res et aetas et sororum 15
fila trium patiuntur atra.

Cedes coemptis saltibus et domo
 villaque, flavus quam Tiberis lavit,
 cedes et exstructis in altum
 divitiis potietur heres. 20

Divesne prisco natus ab Inacho,
 nil interest, an pauper et infima
 de gente sub divo moreris,
 victima nil miserantis Orci.

Omnes eodem cogimur, omnium 25
 versatur urna serius ocus
 sors exitura et nos in aeternum
 exsilium impositura cumbae.

VI.

Ad Septimium.

Poetę trapi smutne jakieś przeczucie. Przyjaciel Septimius zaleca mu dla rozerwania smętnych myśli daleką wspólną podróż. Poeta odpowiada, że ustronie Tyburu lub uroczą okolica Tarentu wystarczy mu na ostatnie dni życia.

Septimi, Gades aditure mecum et
 Cantabrum indoctum iuga ferre nostra et
 barbaras Syrtes, ubi Maura semper
 aestuat unda,

Tibur Argeo positum colono 5
 sit meae sedes utinam senectae,
 sit domus lasso maris et viarum
 militiaeque.

Unde si Parcae prohibent iniquae,
 dulce pellitis ovibus Galaesi 10
 flumen et regnata petam Laconi
 rura Phalantho.

Ille terrarum mihi praeter omnes
 angulus ridet, ubi non Hymetto 15
 mella decedunt viridique certat
 baca Venafro;

ver ubi longum tepidasque praebet
 Iuppiter brumas et amicus Aulon
 fertili Baccho minimum Falernis
 invidet uvīs. 20

Ille te mecum locus et beatæ
 postulant arces; ibi tu calentem
 debita sparges lacrima favillam
 vatis amici.

VII.

Ad Pompeium Varum.

Wita serdecznego druha młodości, wracającego po znojach wojennych do ojczyzny. Aby zaś towarzysza broni z nową sytuacją polityczną pogodzić, z humorem wspomina o pierwszych latach młodości, spędzonych wspólnie w Atenach, jako też o krwawych a bezowocnych bojach za wolność i zaprasza pod swoją gościnną strzechę, gdzie mu łatwo przyjdzie o dawnych ideałach Rzeczypospolitej zapomnieć.

O saepe mecum tempus in ultimum
deducte Bruto militiae duce,
quis te redonavit Quiritem
dis patriis Italoque caelo,

Pompei, meorum prime sodalium, 5
cum quo morantem saepe diem mero
fregi, coronatus nitentes
malabathro Syrio capillos?

Tecum Philippos et celerem fugam 10
sensi relicta non bene parmula,
cum fracta virtus et minaces
turpe solum tetigere mento.

Sed me per hostes Mercurius celer 15
denso paventem sustulit aëre;
te rursus in bello resorbens
unda fretis tulit aestuosus.

Ergo obligatam redde Iovi dapem
longaque fessum militiae latus
depone sub lauro mea nec
parce cadis tibi destinatis. 20

Oblivioso levia Massico
ciboria exple, funde capacibus
unguenta de conchis. Quis udo
deproperare apio coronas

curatve myrto? quem Venus arbitrum 25
dicet bibendi? non ego sanius
bacchabor Edonis: recepto
dulce mihi furere est amico.

X.

Ad Licinium.

Licinius Murena, szwagier Mecenasas, był człowiekiem niespokojnego ducha i burzliwego temperamentu. Jako konsul w r. 23. dał się nakłonić do udziału w spisku przeciw Augustowi, co też przeplacił życiem. Jakkolwiek zatem bezskuteczna, jednak usprawiedliwiona była przestroga, że należy się w życiu trzymać złotej drogi średniej (aurea mediocritas). „Środkiem tylko jeździ cnota, środkowa droga złota“. Trentowski.

Rectius vives, Licini, neque altum
semper urgendo neque, dum procellas
cautus horrescis, nimium premendo
litus iniquum.

Auream quisquis mediocritatem 5
diligit, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula.

Saepeius venti agitatur ingens 10
pinus et celsae graviore casu
decidunt turres feriuntque summos
fulgura montes.

Sperat infestis, metuit seeundis
alteram sortem bene praeparatum
pectus. Informes hiemes reducit 15
Iuppiter, idem

submovet. Non, si male nunc, et olim
sic erit: quondam cithara tacentem
suscitat Musam neque semper arcum
tendit Apollo. 20

Rebus angustis animosus atque
fortis appare; sapienter idem
contrahas vento nimium secundo
turgida vela.

XIII.

Ad arborem.

Kiedy Horacy bawił w swoim Sabinum, walące się drzewoomal go nie zabiło. W przesadnym oburzeniu zło-rzeczy więc temu, który je posadził iomal nie wyprawł go na drugi świat, gdzieby z Safoną i Alceusem duchom był śpiewał.

Ille et nefasto te posuit die,
quicumque primum, et sacrilega manu
produxit, arbos, in nepotum
perniciem opprobriumque pagi;

illum et parentis crediderim sui 5
fregisse cervicem et penetralia
sparsisse nocturno cruore
hospitis; ille venena Colcha

et quidquid usquam concipitur nefas 10
tractavit, agro qui statuit meo
te triste lignum, te caducum
in domini caput immerentis.

Quid quisque vitet, numquam homini satis 15
cautum est in horas. Navita Bosporum
Thynus perhorrescit neque ultra
caeca timet aliunde fata,

miles sagittas et celerem fugam
Parthi, catenas Parthus et Italum
robur; sed improvisa leti
vis rapuit rapietque gentes. 20

Quam paene furvae regna Proserpinae
et iudicantem vidimus Aeacum
sedesque discretas piorum et
Aeoliis fidibus querentem

Sappho puellis de popularibus 25
et te sonantem plenus aureo,
Alcaeae, plectro dura navis,
dura fugae mala, dura belli!

Utrumque sacro digna silentio
mirantur umbrae dicere, sed magis 30
pugnans et exactos tyrannos
densum umeris bibit aure vulgus.

Quid mirum, ubi illis carminibus stupens
demittit atras belua centiceps
aures et intorti capillis 35
Eumenidum recreantur auges?

Quin et Prometheus et Pelopis parens
dulci laborem decipitur sono
nec curat Orion leones
aut timidos agitare lyncas. 40

XIV.

Ad Postumum.

Bogatemu Postumowi, który z obawy przed śmiercią modli się tylko i boi wszelkich niebezpieczeństw, przedstawia poeta niewłaściwość takiego postępowania, bo z myślą o nieuchronnej śmierci każdy oswoić się powinien.

Eheu fugaces, Postume, Postume,
labuntur anni nec pietas moram
rugis et instanti senectae
afferet indomitaeque morti.

Non, si trecenis, quotquot eunt dies, 5
amice, places illacrimabilem
Plutona tauris, qui ter aplum
Geryonen Tityonque tristi

compescit uuda, scilicet omnibus,
quicumque terrae munere vescimur, 10
enaviganda, sive reges
sive inopes erimus coloni.

Frustra cruento Marte carebimus
fractisque rauci fluctibus Hadriae,
frustra per autumnos nocentem 15
corporibus metuemus austrum.

Visendus ater flumine languido
Cocytos errans et Danaï genus
infame damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris, 20

Linquenda tellus et domus et placens
uxor neque harum, quas colis, arborum
te praeter invisas cupressos
ulla brevem dominum sequetur.

Absumet heres Caecuba dignior 25
servata centum clavibus et mero
tinget pavimentum superbo,
pontificum potiore cenis.

XVI.

Ad Pompeium Grosphum.

Spokoju duszy szukać należy nie po za sobą, ale w sobie. Przystawaj na tem, co masz, bo nikt wszystkiego nie ma.

Otium divos rogat in patenti
prensus Aegaeo, simul atra nubes
condidit lunam neque certa fulgent
sidera nautis;

otium bello furiosa Thrace, 5
otium Medi pharetra decori,
Grosphe, non gemmis neque purpura ve-
nale neque auro.

Non enim gazae neque consularis
submovet lictor miseros tumultus 10
mentis et curas laqueata circum
tecta volantes.

Vivitur parvo bene, cui paternum
splendet in mensa tenui salinum
nec leves somnos timor aut cupido 15
sordidus aufert.

Quid brevi fortes iaculamur aevo
 multa? quid terras alio calentes
 sole mutamus? patriae quis exul
 se quoque fugit? 20

Scandit aeratas vitiosa naves
 cura nec turmas equitum relinquit,
 ocior cervis et agente nimbos
 ocior Euro.

Laetus in praesens animus, quod ultra est, 25
 oderit curare et amara lento
 temperet risu. Nihil est ab omni
 parte beatum:

abstulit clarum cita mors Achillem,
 longa Tithonum minuit senectus, 30
 et mihi forsan, tibi quod negarit,
 porriget hora.

Te greges centum Siculaeque circum
 mugiunt vaccae, tibi tollit hinnitum
 apta quadrigis equa, te bis Afro 35
 murice tinctae

vestiunt lanae: mihi parva rura et
 spiritum Graiae tenuem Camenae
 Parca non mendax dedit et malignum
 spernere vulgus. 40

XVII.

Ad Maecenatem.

Mecenasa, trapionego w chorobie czarnemi myślami
 o blizkiej śmierci, rozwesela poeta zapewnieniem, że ani bo-
 gowie ani on tego sobie jeszcze nie życzą: on, boby straty
 jego nie przeżył; bogowie, bo tego dali dowody.

Cur me querelis exanimas tuis?
 Nec dis amicum est nec mihi te prius
 obire, Maecenas, mearum
 grande decus columnenque rerum.

Ah! te meae si partem animae rapit 5
 maturior vis, quid moror altera,
 nec carus aequae nec superstes
 integer? Ille dies utramque

ducet ruinam. Non ego perfidum
 dixi sacramentum: ibimus, ibimus, 10
 utcumque praecedes, supremum
 carpere iter comites parati.

Me nec Chimaerae spiritus igneae
 nec, si resurgat, centimanus Gyas
 divellet umquam: sic potenti 15
 Iustitiae placitumque Parcis.

Seu Libra seu me Scorpios aspicit
 formidolosus, pars violentior
 natalis horae, seu tyrannus
 Hesperiae Capricornus undae, 20

utrumque nostrum incredibili modo
consentit astrum. Te Iovis impio
tutela Saturno refulgens
eripuit volucrisque fati

tardavit alas, cui populus frequens   25
laetum theatris ter crepuit sonum:
me truncus illapsus cerebro
sustulerat, nisi Faunus ictum

dextra levasset, Mercurialium
custos virorum. Reddere victimas   30
aedemque votivam memento;
nos humilem feriemus agnam.

XVIII.

Ad avaros.

Poeta, zadowolony ze swoich stosunków, potępia go-
nitwę ogółu za przepychem i bogactwami, która wobec
śmierci, równającej wszystkie stany, jest niedorzeczną.

Non ebur neque aureum
mea renidet in domo lacunar,
non trabes Hymettiae
premut columnas ultima recisas

Africa neque Attali   5
ignotus heres regiam occupavi
nec Laonicas mihi
trahunt honestae purpuras clientae.

At fides et ingeni
benigna vena est pauperemque dives   10
me petit; nihil supra
deos lacesso nec potentem amicum

largiora flagito,
satis beatus unicus Sabinis.
Truditur dies die   15
novaeque pergunt interire lunae.

Tu secanda marmora
locas sub ipsum funus et sepulcri
immemor struis domos
marisque Bais obstrepentis urges   20

submovere litora,
parum locuples continente ripa.
Quid quod usque proximos
revellis agri terminos et ultra

limites clientium   25
salis avarus? Pellitur paternos
in sinu ferens deos
et uxor et vir sordidosque natos.

Nulla certior tamen
rapacis Orci fine destinata   30
aula divitem manet
erum. Quid ultra tendis? Aequa tellus

pauperi recluditur
 regumque pueris nec satelles Orci
 callidum Promethea 35
 revexit auro captus. Hic superbum

Tantalum atque Tantali
 genus coërcet, hic levare functum
 pauperem laboribus 40
 vocatus atque non vocatus audit.

XX.

Ad Maecenatem.

Wobec zazdrości tłumu musiał się poeta pocieszać uznaniem w przyszłości. Mając więc na myśli zazdrość ludzką, wyobraża sobie, że przemieni się w łabędzia i na niezwykłych skrzydłach wzleci w górę, przebieży morza i lądy, a pieśń jego dojdzie do najodleglejszych ludów, na wschód i zachód świata. Imię jego żyć będzie wiecznie także po śmierci. Prosi więc Mecenasa, by zaniechał żałoby po śmierci poety - przyjaciela.

Non usitata nec tenui ferar
 penna biformis per liquidum aethera
 vates, neque in terris morabor
 longius, invidiaque maior

urbes relinquam. Non ego pauperum 5
 sangius parentum, non ego quem vocant,
 dilecte Maecenas, obibo
 nec Stygia cohibebor unda.

Iam iam residunt cruribus asperae
 pelles et album mutor in alitem 10
 superne nascunturque leves
 per digitos umerosque plumae.

Iam Daedaleo tutior Icaro
 visam gementis litora Bosphori
 Syrtesque Gaetulas canorus 15
 ales Hyperboreosque campos.

Me Colchus et, qui dissimulat metum
 Marsae cohortis, Dacus et ultimi
 noscent Geloni, me peritus 20
 discet Hiber Rhodanique potor.

Absint inani funere neniae
 luctusque turpes et querimoniae;
 compesce clamorem ac sepulcri
 mitte supervacuos honores.

C A R M I N U M

LIBER TERTIUS.

I.

Poeta, pragnąc podnieść moralność społeczeństwa, z namaszczeniem kapłańskim zaleca cnotę wstrzeźliwości, powrót do natury i skromne przestawanie na małym.

Odi profanum vulgus et arceo.
Favete linguis! carmina non prius
audita Musarum sacerdos
virginibus puerisque canto.

Regum timendorum in proprios greges, 5
reges in ipsos imperium est Iovis,
clari Giganteo triumpho,
cuncta supercilio moventis.

Est, ut viro vir latius ordinet 10
arbusta sulcis, hic generosior
descendat in campum petitor,
moribus hic meliorque fama

contendat, illi turba clientium
sit maior: aequa lege Necessitas 15
sortitur insignes et imos;
omne capax movet urna nomen.

Destructus ensis cui super impia
cervice pendet, non Siculae dapes
dulcem elaborabunt saporem,
non avium citharaeque cantus 20

somnum reducent; somnus agrestium
lenis virorum non humiles domos
fastidit umbrosamque ripam,
non zephyris agitata Tempe.

Desiderantem, quod satis est, neque 25
tumultuosum sollicitat mare
nec saevus Arcturi cadentis
impetus aut orientis Haedi,

non verberatae grandine vineae
fundusque mendax, arbore nunc aquas 30
culpante nunc torrentia agros
sidera nunc hiemes iniquas.

Contracta pisces aequora sentiunt
iactis in altum molibus: huc frequens 35
caementa demittit redemptor
cum famulis dominusque terrae

fastidiosus. Sed Timor et Minae
scandunt eodem, quo dominus, neque
decedit aerata triremi et
post equitem sedet atra Cura. 40

Quod si dolentem nec Phrygius lapis
nec purpurarum sidere clarior
delenit usus nec Falerna
vitis Achaemeniumque costum,

cur invidendis postibus et novo 45
 sublime ritu moliar atrium?
 cur valle permutem Sabina
 divitias operosiores?

II.

Wstrzemięźliwość uprawiana od młodości wyrabia prawdziwych mężów: w boju dzielnych, w pokoju obojętnych na zawody awansu i lojalnych.

Augustam amice pauperiem pati
 robustus acri militia puer
 condiscat et Parthos feroces
 vexet eques metuendus hasta

vitamque sub divo et trepidis agat 5
 in rebus. Illum ex moenibus hosticis
 matrona bellantis tyranni
 prospiciens et adulta virgo

suspiret: „Eheu, ne rudis agminum
 sponsus lacessat regius asperum 10
 tactu leonem, quem cruenta
 per mediae rapit ira caedes!“

Dulce et decorum est pro patria mori:
 mors et fugacem persequitur virum
 nec parcit imbellis iuventae 15
 poplitibus timidove tergo.

Virtus repulsae nescia sordidae
 intaminatis fulget honoribus
 nec sumit aut ponit secures
 arbitrio popularis aurae. 20

Virtus recludens immeritis mori
 caelum negata temptat iter via
 coetusque vulgares et udam
 spernit humum fugiente penna.

Est et fideli tuta silentio 25
 merces: vetabo, qui Cereris sacrum
 vulgarit arcanae, sub isdem
 sit trabibus fragilemve mecum

solvat phaselon; saepe Diespiter
 neglectus incesto addidit integrum, 3
 raro antecedentem scelestum
 deseruit pede Poena claudo.

III.

Sprawiedliwość i wytrwałość w wykonaniu wzniosłych przedsięwzięć zdobywają niebo. Nieprawość zgubiła na zawsze Troję. Przez Troję, z powodu której upadku cieszy się Juno, rozumieć można Rzym przy końcu rzeczypospolitej, nowem zaś państwem, któremu Juno świetną przyrzeka przyszłość, jest Rzym za Augusta.

Iustum et tenacem propositi virum
 non civium ardor prava iubentium,
 non vultus instanti tyranni
 mente quatit solida neque Auster,

dux inquieti turbidus Hadriae, 5
 nec fulminantis magna manus Iovis:
 si fractus illabatur orbis,
 impavidum ferient ruinae.

Hac arte Pollux et vagus Hercules
 enisus arces attigit igneas, 10
 quos inter Augustus recumbens
 purpureo bibet ore nectar;

hac te merentem, Bacche pater, tuae
 vexere tigres indocili iugum 15
 collo trahentes; hac Quirinus
 Martis equis Acheronta fugit

gratum elocuta consiliantibus
 Iunone divis: „Ilion, Ilion
 fatalis incestusque iudex 20
 et mulier peregrina vertit

in pulverem, ex quo destituit deos
 mercede pacta Laomedon, mihi
 castaeque damnatum Minervae
 cum populo et duce fraudulento.

Iam nec Lacaenae splendet adulterae 25
 famosus hospes nec Priami domus
 periura pugnaces Achivos
 Hectoreis opibus refringit

nostrisque ductum seditionibus
 bellum resedit. Protinus et graves 30
 iras et invisum nepotem,
 Troica quem peperit sacerdos,

Marti redonabo; illum ego lucidas
 inire sedes, ducere nectaris 35
 sucos et ascribi quietis
 ordinibus patiar deorum.

Dum longus inter saeviat Ilion
 Romamque pontus, qualibet exsules
 in parte regnanto beati;
 dum Priami Paridisque busto 40

insultet armentum et catulos ferae
 celent inultae, stet Capitolium
 fulgens triumphatisque possit
 Roma ferox dare iura Medis.

Horrenda late nomen in ultimas 45
 extendat oras, qua medius liquor
 secernit Europen ab Afro,
 qua tumidus rigat arva Nilus,

aurum irrepertum et sic melius situm,
 cum terra celat, spernere fortior 50
 quam cogere humanos in usus
 omne sacrum rapiente dextra.

Quicumque mundo terminos obstitit,
 hunc tanget armis, visere gestiens,
 qua parte debacchentur ignes, 55
 qua nebulae pluviique rores.

Sed bellicosis fata Quiritibus
 hac lege dico, ne nimium pii
 rebusque fidentes avitae
 tecta velint reparare Troiae. 60

Troiae renascens alite lugubri
 fortuna tristi clade iterabitur
 ducente victrices catervas
 coniuge me Iovis et sorore.

Ter si resurgat murus aëneus   65
 auctore Phoebō, ter pereat meis
 excisis Argivis, ter uxor
 capta virum puerosque ploret.“

Non hoc iocosae conveniet lyrae;
 quo, Musa, tendis? desine pervicax   70
 referre sermones deorum et
 magna modis tenuare parvis.

IV.

Łaska Muz, którym Horacy służy wytrwale, a którym August sprzyja po trudach wojennych, jest skuteczną bronią przeciw wszelkim niebezpieczeństwom. Muzy łagodzą surową siłę męskiego ducha, który bez ich łaski zdziżyć i targnąć się może na najświętsze powinności.

Descende caelo et dic age tibia
 regina longum Calliope melos,
 seu voce nunc mavis acuta
 seu fidibus citharaque Phoebi.

Auditis, an me ludit amabilis   5
 insania? audire et videor pios
 errare per lucos, amoenae
 quos et aquae subeunt et aerae.

Me fabulosae Volture in Apulo
 nutricis extra limina sedulae   10
 ludo fatigatumque somno
 fronde nova puerum palumbes

texere, mirum quod foret omnibus,
 quicumque celsae nidum Acherontiae
 saltusque Bantinos et arvum   15
 pingue tenent humilis Forenti,

ut tuto ab atris corpore viperis
 dormirem et ursis, ut premerer sacra
 lauroque collataque myrto,
 non sine dis animosus infans.   20

Vester, Camenae, vester in arduos
 tollor Sabinos, seu mihi frigidum
 Praeneste seu Tibur supinum
 seu liquidae placuere Baiae.

Vestris amicū fontibus et choris   25
 non me Philippis versa acies retro,
 devota non exstinxit arbor
 nec Sicula Palinurus unda.

Utrumque mecum vos eritis, libens
 insanientem navita Bosporum   30
 temptabo et urentes arenas
 litoris Assyrii viator;

visam Britannos hospitibus feros
 et laetum equino sanguine Concanum,
 visam pharetratos Gelonos   55
 et Scythicum inviolatus amnem.

Vos Caesarem altum, militia simul
 fessas cohortes reddidit oppidis,
 finire quarentem labores
 Pierio recreatis antro.   40

Vos lene consilium et datis et dato
gaudetis, almae. Scimus, ut impios
Titanas immanemque turmam
fulmine sustulerit caduco;

qui terram inertem, qui mare temperat 45
ventosum et umbras regnaque tristia
divosque mortalesque turbas
imperio regit unus aequo.

Magnum illa terrorem intulerat Iovi
fidens iuventus horrida bracchiis 50
fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

Sed quid Typhoeus et validus Mimas,
aut quid minaci Porphyriion statu,
quid Rhoetus evulsisque truncis 55
Enceladus iaculator audax

contra sonantem Palladis aegida
possent ruentes? hinc avidus stetit
Volcanus, hinc matrona Iuno et
numquam umeris positurus arcum, 60

qui rore puro Castaliae lavit
crines solutos, qui Lyciae tenet
dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.

Vis consili expers mole ruit sua: 65
vim temperatam di quoque provehunt
in maius; idem odere vires
omne nefas animo moventes.

Testis mearum centimanus Gyas
sententiarum notus et integrae 70
temptator Orion Dianae,
virginea domitus sagitta.

Iniecta monstris Terra dolet suis
maeretque partus fulmine luridum
missos ad Orcum nec peredit 75
impositam celer ignis Aetnam

incontinentis nec Tityi iecur
reliquit ales, nequitiae additus
custos; amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae. 80

V.

Prawdziwy Rzymianin, jakim był Regulus, woli raczej umrzeć, aniżeli przez sromotny układ z nieprzyjacielem honor narodu na szwank narazić. Jeżeli się powiedzie zmazać hańbę żołnierzy Krassusa, którzy się zestarzeli w niewoli u Partów, August żywym na ziemi stanie się bogiem.

Caelo tonantem credidimus Iovem
regnare: praesens divus habebitur
Augustus adiectis Britannis
imperio gravibusque Persis.

Milesne Crassi coniuge barbara 5
turpis maritus vixit et hostium —
pro curia inversique mores!
consenuit socerorum in armis

- sub rege Medo Marsus et Apulus,
anciliorum et nominis et togae 10
oblitus aeternaeque Vestae,
incolumi Iove et urbe Roma?
- Hoc caverat mens provida Reguli
dissentientis condicionibus
foedis et exemplo trahenti 15
perniciem veniens in aevum,
- si non periret immiserabilis
captiva pubes. „Signa ego Punicis
adfixa delubris et arma
militibus sine caede“ dixit 20
- „derepta vidi; vidi ego civium
retorta tergo brachia libero
portasque non clausas et arva
Marte coli populata nostro. 25
- Auro repensus scilicet acrior 25
miles redibit. Flagitio additis
damnum: neque amissos colores
lana refert medicata fuco
- nec vera virtus, cum semel excidit,
curat reponi deterioribus. 30
Si pugnat extricata densis
cerva plagis, erit ille fortis,
- qui perfidis se credidit hostibus,
et Marte Poenos proteret altero,
qui lora restrictis lacertis 35
sensit iners timuitque mortem.

Hic, unde vitam sumeret, inscius
pacem duello miscuit? O pudor!
o magna Carthago, probrosis
altior Italiae ruinis!“

Fertur pudicae coniugis osculum 40
parvosque natos ut capitis minor
ab se removisse et virilem
torvus humi posuisse vultum,

donec labantes consilio patres 45
firmaret auctor numquam alias dato
interque maerentes amicos
egregius properaret exsul.

Atqui sciebat, quae sibi barbarus
tortor pararet; non aliter tamen 50
dimovit obstantes propinquos
et populum reditus morantem,

quam si clientum longa negotia
diiudicata lite relinqueret,
tendens Venafranos in agros 55
aut Lacedaemonium Tarentum.

VIII.

Ad Maecenatem.

Dnia 1. marca było święto kobiet (Matronalia). Mecenas, bawiący wtedy właśnie u Horacego, dziwi się, co znaczą u niego bezzennego przygotowania do ofiar. Horacy żartobliwie tłumaczy się rocznicą swego cudownego ocalenia i zaprasza przyjaciela na wesołą ucztę z zapomnieniem o polityce.

Martiis caelebs quid agam Calendis,
quid velint flores et acerra turis
plena miraris, positusque carbo in
caespite vivo,

docte sermones utriusque linguae? 5
Voveram dulces epulas et album
Liberum caprum prope funeratus
arboris ictu.

Hic dies anno redeunte festus 10
corticem astrictum pice dimovebit
amphorae fumum bibere institutae
consule Tullo.

Sume, Maecenas, cyathos amici 15
sospitis centum et vigiles lucernas
perfer in lucem; procul omnis esto
clamor et ira.

Mitte civiles super urbe curas: 20
occidit Daci Cotisonis agmen,
Medus infestus sibi luctuosus
dissidet armis,

servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber sera domitus catena,
iam Scythae laxo meditantur arcu
cedere campis.

Neglegens, ne qua populus laboret, 25
parce privatus nimium cavere et
dona praesentis cape laetus horae,
linque severa.

IX.

Ad Lydiam.

Dyalog miłośny, w którym para kochanków, chwilowo
powaśnionych, drażni się wzajemnie, by się znowu pojednać.
Amantium irae amoris redintegratio est.

Donec gratus eram tibi
nec quisquam potior brachia candidae
cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.

Donec non alia magis 5
arsisti neque erat Lydia post Chloën,
multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.

Me nunc Thressa Chloë regit, 10
dulces docta modos et citharae sciens,
pro qua non metuam mori,
si parcent animae fata superstiti.

Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti, 15
pro quo bis patiar mori,
si parcent puero fata superstiti.

Quid si prisca redit Venus
diductosque iugo cogit aëneo,
si flava excutitur Chloë
reiectaeque patet ianua Lydiae? 20

Quamquam sidere pulchrior
 ille est, tu levior cortice et improbo
 iracundior Hadria:
 tecum vivere amem tecum obeam libens.

XIII.

Ad fontem Bandusiae.

W wigilię Fontanaliów, obchodzonych 13. października
 na cześć nimf, zapowiada poeta ulubionemu źródłu w swoim
 majątku jutrzejszą uroczystość.

O fons Bandusiae splendor vitro,
 dulci digne mero non sine floribus,
 cras donaberis haedo,
 cui frons turgida cornibus

primis et Venerem et proelia destinat. 5
 Frustra: nam gelidos inficiet tibi
 rubro sanguine rivos
 lascivi suboles gregis.

Te flagrantis atrox hora Caniculae
 nescit tangere, tu frigus amabile 10
 fessis vomere tauris
 praebes et pecori vago.

Fies nobilium tu quoque fontium
 me dicente cavis impositam illicem
 saxis, unde loquaces 15
 lymphae desiliunt tuae.

XVIII.

Ad Faunum.

Hymn na cześć bożka Faunusa, opiekuna trzód.

Faune, Nymharum fugientum amator,
 per meos fines et aprica rura
 lenis incedas abeasque parvis
 aequus alumnis,

si tener pleno cadit haedus anno, 5
 larga nec desunt Veneris sodali
 vina craterae, vetus ara multo
 fumat odore.

Ludit herboso pecus omne campo,
 cum tibi Nonae redeunt Decembres; 10
 festus in pratis vacat otioso
 cum bove pagus;

inter audaces lupus errat agnos,
 spargit agrestes tibi silva frondes,
 gaudet invisam pepulisse fossor 15
 ter pede terram.

XXI.

Ad amphoram.

Poetę spotkał zaszczyt niemały; gości bowiem w jego
 domu Messala Korwinus. Dobywszy przeto z piwnicy sta-
 rego Massyka, ze wzruszeniem przemawia do pełnego dzbana
 i chwali boską moc wina.

O nata mecum consule Manlio,
 seu tu querelas sive geris iocos
 seu rixam et insanos amores
 seu facilem, pia testa, somnum,

quocumque lectum nomine Massicum 5
 servas, movere digna bono die,
 descende Corvino iubente
 promere languidiora vina.

Non ille, quamquam Socraticis madet 10
 sermonibus, te negleget horridus:
 narratur et prisca Catonis
 saepe mero caluisse virtus.

Tu lene tormentum ingenio admoves 15
 plerumque duro; tu sapientium
 curas et arcanum iocoso
 consilium retegis Lyaeo;

tu spem reducis mentibus anxiis
 viresque et addis cornua pauperi,
 post te neque iratos trementi
 regum apices neque militum arma. 20

Te Liber et, si laeta aderit, Venus
 segnesque nodum solvere Gratiae
 vivaque producent lucernae,
 dum rediens fugat astra Phoebus.

XXIII.

Ad Phidylum.

Poeta kreśli wrażenie, jakie na nimi sprawił widok na-
 iwnej i szczerej pobożności wieśniaczki, mieszkającej w jego
 sąsiedztwie.

Caelo supinas si tuleris manus
 nascente luna, rustica Phidyle,
 si ture placaris et horna
 fruge Lares avidaque porca:

nec pestilentem sentiet Africum 5
 fecunda vitis nec sterilem seges
 robiginem aut dulces alumni
 pomifero grave tempus anno.

Nam quae nivali pascitur Algido 10
 devota quercus inter et ilices
 aut crescit Albanis in herbis
 victima, pontificum securim

cervice tinget: te nihil attinet
 temptare multa caede bidentium
 parvos coronantem marino 15
 rore deos fragilique myrto.

Immunis aram si tetigit manus,
 non sumptuosa blandior hostia
 mollivit aversos Penates
 farre pio et saliente mica. 20

XXVIII.

Ad Lyden.

Święto Neptuna (Neptunalia) 23. lipca pragnąłby poeta wesoło przepędzić. W braku innego towarzystwa zaprasza żartobliwie swoją pracowitą i poważną klucznicę do stołu.

Festo quid potius die

Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde strenua, Caecubum
munitaeque adhibe vim sapientiae.

Inclinare meridiem

sentis ac, veluti stet volucris dies,
parcis deripere horreo
cessantem Bibuli consulis amphoram.

5

Nos cantabimus invicem

Neptunum et virides Nereidum comas, 10
tu curva recines lyra
Latonam et celeris spicula Cynthiae;

summo carmine, quae Cnidon

fulgentesque tenet Cycladas et Paphum,
iunctis visit oloribus, 15
dicetur merita Nox quoque nenia.

XXIX.

Ad Maecenatem.

W czasie nieobecności Augusta w Rzymie kłopotliwy ster rządu spoczywał w rękach Mecenasa. Poeta zaprasza go dla wytchnienia i odmiany życia na wieś, przyczem wy-

kłada swe zasady życia nie ściśle logicznie jak filozof, lecz obrazowo przez porównania jak poeta. Quod adest, memento componere aequus.

Tyrrhena regum progenies, tibi
non ante verso lene merum cado
cum flore, Maecenas, rosarum et
pressa tuis balanus capillis

iamdudum apud me est. Eripe te morae, 5
ne semper udum Tibur et Aefulae
declive contempleris arvom et
Telegoni iuga parricidae.

Fastidiosam desere copiam et
molem propinquam nubibus arduis; 10
omitte mirari beatae
fumum et opes strepitumque Romae.

Plerumque gratae divitibus vices
mundaeque parvo sub lare pauperum
cenae sine aulaeis et ostro 15
sollicitam explicuere frontem.

Iam clarus occultum Andromedae pater
ostendit ignem, iam Procyon furit
et stella vesani Leonis
sole dies referente siccos; 20

iam pastor umbras cum grege languido
rivumque fessus quaerit et horridi
dumeta Silvani caretque
ripa vagis taciturna ventis.

Tu, civitatem quis deceat status, 25
 curas et Urbi sollicitus times,
 quid Seres et regnata Cyro
 Bactra parent Tanaisque discors.

Prudens futuri temporis exitum 30
 caliginosa nocte premit deus
 ridetque, si mortalis ultra
 fas trepidat. Quod adest, memento

componere aequus; cetera fluminis 35
 ritu feruntur, nunc medio alveo
 cum pace delabentis Etruscum
 in mare, nunc lapides adesos

stirpesque raptas et pecus et domos
 volventis una non sine montium
 clamore vicinaeque silvae,
 cum fera diluvies quietos 40

irritat amnes. Ille potens sui
 laetusque deget, cui licet in diem
 dixisse: vixi. — Cras vel atra
 nube polum pater occupato

vel sole puro, non tamen irritum, 45
 quodcumque retro est, efficiet neque
 diffinget infectumque reddet,
 quod fugiens semel hora vexit.

Fortuna saevo laeta negotio et 50
 ludum insolentem ludere pertinax
 transmutat incertos honores,
 nunc mihi, nunc alii benigna.

Laudo manentem; si celeres quatit
 pennas, resigno quae dedit et mea
 virtute me involvo probamque 55
 pauperiem sine dote quaero.

Non est meum, si mugiat Africis
 malus procellis, ad miseras preces
 decurrere et vocis pacisci,
 ne Cypriae Tyriaeque merces 60

addant avaro divitias mari:
 tunc me biremis praesidio scaphae
 tutum per Aegaeos tumultus
 aura feret geminusque Pollux.

XXX.

Ad Melpomenen.

Poeta, pełen szlachetnej dumy i przeświadczenia, że
 pieśni jego znalazły i znajdują uznanie — non omnis moriar, —
 dopóki Rzym istnieć będzie, żąda dla siebie od Muzy del-
 fickiego wawrzynu. Oda ta jest epilogiem pierwszych trzech
 ksiąg pieśni.

Exegi monumentum aere perennius
 regalique situ pyramidum altius,
 quod non imber edax, non Aquilo impotens
 possit diruere aut innumerabilis

annorum series et fuga temporum. 5
 Non omnis moriar multaue pars mei
 vitabit Libitinam: usque ego postera
 crescram laude recens, dum Capitolium

scandet cum tacita virgine pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus 10
et qua pauper aquae Daunus agrestium
regnavit populorum, ex humili potens

princeps Aeolium carmen ad Italos
deduxisse modos. Sume superbiam 15
quaesitam meritis et mihi Delphica
lauro cinge volens, Melpomene comam.

C A R M I N U M

LIBER QUARTUS.

II.

Ad Antonium.

Antoniusz, syn tryumwira, wychowany na dworze Augusta i ściśle z nim zaprzyjaźniony, wzywa Horacego, aby pieśnią w rodzaju Pindarowych epinikiów powitał zwycięskiego Augusta, który po dłuższej nieobecności wracał w r. 13. z Gallii do Rzymu. Na to odpowiada Horacy, że Pindarowi nie dorósł, że większy od niego poeta godniej tryumfatora powita, a on całym sercem przyłączy się do radości narodu.

Pindarum quisquis studet aemulari,
ille ceratis ope Daedalea
nititur pennis vitreo daturus
nomina ponto.

Monte decurrens velut amnis, imbres 5
quem super notas aluere ripas,
fervet immensusque ruit profundo
Pindarus ore,

laurea donandus Apollinari,
seu per audaces nova dithyrambos 10
verba devolvit numerisque fertur
lege solutis;

seu deos regesve canit, deorum
sanguinem, per quos cecidere iusta 15
morte Centauri, cecidit tremendae
flamma Chimaerae;

sive quos Elea domum reducit
palma caelestes, pugilemve equumve,
dicit et centum potiore signis
munere donat, 20

flebili sponsae iuvenemve raptum
plorat et vires animumque moresque
aureos educit in astra nigroque
invidet Orco. 25

Multa Dircaeum levat aura cycnum,
tendit, Antoni, quotiens in altos
nubium tractus: ego apis Matinae
more modoque 25

grata carpentis thyma per laborem
plurimum circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
carmina fingo. 30

Concinet maiore poëta plectro
Caesarem, quandoque trahet feroces
per sacrum clivum merita decorus
fronde Sygambros, 35

quo nihil maius meliusve terris
fata donavere bonique divi
nec dabunt, quamvis redeant in aurum
tempora priscum. 40

Concinet laetusque dies et Urbis
publicum ludum super impetrato
fortis Augusti reditu forumque
litibus orbum.

Tum meae, si quid loquar audiendum
vocis accedet bona pars. et 'o sol
pulcher, o laudande! 'canam recepto
Caesare felix. 45

Tuque dum procedis, „io Triumphe“
non semel dicemus, „io Triumphe“ 50
civitas omnis dabimusque divis
tura benignis.

Te decem tauri totidemque vaccae,
me tener solvet vitulus, relicta
matre qui largis iuvenescit herbis
in mea vota, 55

fronte curvatos imitatus ignes
tertium Lunae referentis ortum,
qua notam duxit, niveus videri,
cetera fulvus. 60

III.

Ad Melpomenen.

Muz darem sława poetów. Muzie też Horacy zawdzię-
cza, że go mistrzem pieśni wita młodzież rzymska.

Quem tu, Melpomene, semel
nascentem placido lumine videris,
illum non labor Isthmius
clarabit pugilem, non equus impiger
curru ducet Achaico 5
victorem neque res bellica Deliis
ornatum foliis ducem,
quod regum tumidas contuderit minas,

ostendet Capitolio:
 sed quae Tibur aquae fertile praefluunt 10
 et spissae nemorum comae
 fingent Aeolio carmine nobilem.
 Romae, principis urbium,
 dignatur suboles inter amabiles
 vatam ponere me choros 15
 et iam dente minus mordeor invido.
 O testudinis aureae
 dulcem quae strepitum, Pieri, temperas,
 o mutis quoque piscibus
 donatura cycni, si libeat, sonum, 20
 totum muneris hoc tui est,
 quod monstror digito praetereuntium
 Romanae fidicen lyrae:
 quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.

IV.

Ad Drusum.

Na żądanie Augusta opiewa zwycięstwa pasierba jego Druzusa nad ludami alpejskimi w ten sposób, że przedstawia je jako dzieło wrodzonej zdolności, jako wynik dobrego wychowania, jako rzecz odpowiadającą tradycyi familijnej Neronów.

Qualem ministrum fulminis alitem,
 cui rex deorum regnum in aves vagas
 permisit expertus fidelem
 Iuppiter in Ganymede flavo,
 olim iuventas et patrius vigor 5
 nido laborum propulit inscium
 vernique iam nimbis remotis
 insolitos docuere nisus

venti paventem, mox in ovilia
 demisit hostem vividus impetus, 10
 nunc in reluctantes dracones
 egit amor dapis atque pugnae;
 qualemve laetis caprea pascuis
 intenta fulvae matris ab ubere
 iam lacte depulsum leonem 15
 dente novo peritura vidit;
 videre Raetis bella sub Alpibus
 Drusum gerentem Vindelici, quibus
 mos unde deductus per omne
 tempus Amazonia securi 20
 dextras obarmet, quaerere distuli
 nec scire fas est omnia, sed diu
 lateque victrices catervae
 consiliis iuvenis revictae
 sensere, quid mens rite, quid indoles 25
 nutrita faustis sub penetralibus
 posset, quid Augusti paternus
 in pueros animus Neronas.
 Fortes creantur fortibus et bonis;
 est in iuvcnis, est in equis patrum 30
 virtus neque imbellem feroces
 progenerant aquilae columbam;
 doctrina sed vim promovet insitam
 rectique cultus pectora roborant;
 utcumque defecere mores, 35
 dedecorant bene nata culpae.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
 testis Metaurum flumen et Hasdrubal
 devictus et pulcher fugatis
 ille dies Latio tenebris, 40

qui primus alma risit adorea,
 dirus per urbes Afer ut Italas
 — ceu flamma per taedas vel Euris
 per Siculas equitavit undas. 45

Post hoc secundis usque laboribus
 Romana pubes crevit et impio
 vastata Poenorum tumultu
 fana deos habuere rectos 45

dixitque tandem perfidus Hannibal:
 Cervi, luporum praeda rapacium,
 sectamur ultro, quos opimus
 fallere et effugere est triumphus. 50

Gens, quae cremato fortis ab Ilio
 iactata Tuscis aequoribus sacra
 natosque maturosque patres
 pertulit Ausoniae ad urbes, 55

duris ut ilex tonsa bipennibus
 nigrae feraci frondis in Algido,
 per damna, per caedes, ab ipso
 ducit opes animumque ferro. 60

Non hydra secto corpore firmior
 vinci dolentem crevit in Herculem
 monstrumve submittere Colchi
 maius Echioniaeve Thebae.

Merses profundo, pulchrior evenit;
 luctere, multa poruet integrum
 cum laude victorem geretque
 proelia coniugibus loquenda. 65

Carthagini iam non ego nuntios
 mittam superbos: occidit, occidit 70
 spes omnis et fortuna nostri
 nominis Hasdrubale interempto.

Nil Claudiae non perficiunt manus,
 quas et benigno numine Iuppiter
 defendit et curae sagaces 75
 expediunt per acuta belli.

V.

Ad Augustum.

Za Augustem, który przez parę lat bawił w Hiszpanii i Gallii, tęskni ojczyzna cała, jak matka za synem; bo też błogie były skutki jego panowania tak wewnątrz jak i zewnątrz kraju.

Divis orte bonis, optime Romulae
 custos gentis, abes iam nimium diu;
 maturum reditum pollicitus patrum
 sancto concilio redi.

Lucem redde tuae, dux bone, patriae; 5
 instar veris enim vultus ubi tuus
 adfulsit populo, gratior it dies
 et soles melius nitent.

Ut mater iuvenem, quem Notus invido
 flatu Carpathii trans maris aequora 10
 cunctantem spatio longius annuo
 dulci distinet a domo,

votis ominibusque et precibus vocat,
 curvo nec faciem litore dimovet:
 sic desideriiis icta fidelibus 15
 quaerit patria Caesarem.

Tutus bos etenim rura perambulat,
 nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
 pacatum volitant per mare navitae,
 culpari metuit fides, 20

nullis polluitur casta domus stupris,
 mos et lex maculosum edomuit nefas,
 laudantur simili prole puerperae,
 culpam poena premit comes.

Quis Parthum paveat, quis gelidum Scythen, 25
 quis Germania quos horrida parturit
 fetus incolumi Caesare? quis ferae
 bellum curet Hiberiae?

Condit quisque diem collibus in suis
 et vitem viduas ducit ad arbores; 30
 hinc ad vina redit laetus et alteris
 te mensis adhibet deum;

te multa prece, te prosequitur mero
 defuso pateris et Laribus tuum
 miscet numen, uti Graecia Castoris 35
 et magni memor Herculis.

Longas o utinam, dux bone, ferias
 praestes Hesperiae! dicimus integro
 sicci mane die, dicimus uvidi,
 cum sol oceano subest.

VII.

Ad Torquatam.

Z powrotem wiosny przyroda się odmładza, człowiek
 zaś biegnie w objęcia nieubłaganej śmierci. Zachęca przeto
 Torkwata, aby używał obecnej chwili, gdyż nikt nie wie, czy
 dzień jutrzejszy należeć będzie do niego.

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
 arboribusque comae;
 mutat terra vices et decrescentia ripas
 flumina praetereunt;

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet 5
 ducere nuda choros.
 Immortalia ne speres, monet annus et alium
 quae rapit hora diem.

Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
 interitura, simul 10
 pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
 bruma recurrit iners.

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
 nos ubi decidimus,
 quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus, 15
 pulvis et umbra sumus.

- Quis scit, an adiciant hodiernae crastina summae
tempora di superi?
Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
quae dederis animo. 20
- Cum semel occideris et de te splendida Minos
fecerit arbitria,
non, Torquate, genus, non te facundia, non te
restituēt pietas;
- infernīs neque enim tenebris Diana pudicum 25
liberat Hippolytum
nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
vincula Pirithoo.

IX.

Ad Lollium.

Lolliusz pozostawał u Augusta w wielkich łaskach, których nie postradał nawet po wielkiej klęsce w Germanii w roku 16. Był to człowiek chciwy, przewrotny i chytry, ale błędy swoje tak starannie ukrywał, że Horacy ich wcale nie znał, a August dopiero po jego śmierci. Kiedy po klęsce wszyscy przeciw niemu powstali, występuje Horacy w obronie jego czci, prawdopodobnie na życzenie samego Augusta. Zaczyna rzecz od pochwały poezji, która wydziera ludzi z pomroku zapomnienia. Aby więc pamięć Lolliusza nie zaginęła słaui jego mądrość, moc charakteru i sprawiedliwość.

- Ne forte credas interitura, quae
longe sonantem natus ad Aufidum
non ante vulgatas per artes
verba loquor socianda chordis:
- non, si priores Maeonius tenet 5
sedes Homerus, Pindaricae latent
Caeaeque et Alcaeī minaces
Stesichorique graves Camenae;
- nec, si quid olim lusit Anacreon,
delevit aetas; spirat adhuc amor 10
vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.
- Non sola comptos arsit adulteri
crines et aurum vestibus illitum
mirata regalesque cultus 15
et comites Helene Lacaena
- primusve Teucer tela Cydonio
direxit arcu; non semel Ilios
vexata; non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus 20
- dicenda Misis proelia; non ferox
Hector vel acer Deiphobus graves
exceptit ictus pro pudicis
coniugibus puerisque primus.
- Vixere fortes ante Agamemnona 25
multi, sed omnes illacrimabiles
urgentur ignotique longa
nocte, carent quia vate sacro.

Paulum sepultae distat inertiae
celata virtus. Non ego te meis
chartis inornatum silebo
totve tuos patiar labores 30

impune, Lolli, carpere lividas
obliviones. Est animus tibi
rerumque prudens et secundis
temporibus dubiisque rectus, 35

vindex avarae fraudis et abstinens
ducentis ad se cuncta pecuniae
consulque non unius anni,
sed quotiens bonus atque fidus 40

iudex honestum praetulit utili,
reiecit alto dona nocentium
vultu, per obstantes catervas
explicuit sua victor arma.

Non possidentem multa vocaveris
recte beatum; rectius occupat
nomen beati, qui deorum
muneribus sapienter uti 45

duramque callet pauperiem pati
peiusque leto flagitium timet,
non ille pro caris amicis
aut patria timidus perire. 50

XII.

- Ad Vergilium.

Wiosna w całym swym blasku nastala, a z nią i pora
pragnienia. Urządźmy sobie ucztę składkową i zabawmy się,
choćby przyszło miarkę przebrać.

Iam veris comites, quae mare temperant
impellunt animae lintea Thraciae,
iam nec prata rigent nec fluvii strepunt
hiberna nive turgidi.

Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, 5
infelix avis et Cecropiae domus
aeternum opprobrium, quod male barbaras
regum est ulta libidines.

Dicunt in tenero gramine pinguium
custodes ovium carmina fistula 10
delectantque deum, cui pecus et nigri
colles Arcadiae placent.

Adduxere sitim tempora, Vergili;
sed pressum Calibus ducere Liberum
si gestis, iuvenum nobilium cliens, 15
nardo vina merebere.

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
qui nunc Sulpiciis accubat horreis,
spes donare novas largus amaraque
curarum eluere efficax. 20

Ad quae si properas gaudia, cum tua
velox merce veni: non ego te meis
immunem meditor tingere poculis,
plena dives ut in domo.

Verum pone moras et studium lucri 25
nigrorumque memor, dum licet, ignium
misce stultitiam consiliis brevem:
dulce est desipere in loco.

XV.

Ad Augustum.

Poeta wielbi dobrodziejstwa nowej ery. August stworzył pokój w państwie, zgodę i zadowolenie obywateli, przywrócił dawne obyczaje; błogosławieństwa tego pokoju widoczne w życiu obywatelskim i na roli, zato należy mu się wdzięczność i cześć boska.

Phoebus volentem proelia me loqui
victas et urbes increpuit lyra,
ne parva Tyrrenum per aequor
vela darem. Tua, Caesar, aetas

fruges et agris rettulit uberes 5
et signa nostro restituit Iovi
derepta Parthorum superbis
postibus et vacuum duellis

Ianum Quirini clausit et ordinem 10
rectum evaganti frena licentiae
iniecit emovitque culpas
et veteres revocavit artes,

per quas Latinum nomen et Italae
crevere vires famaue et imperi
porrecta maiestas ad ortus 15
solis ab Hesperio cubili.

Custode rerum Caesare non furor
civilis aut vis exigit otium,
non ira, quae procudit enses
et miseras inimicat urbes. 20

Non qui profundum Danuvium bibunt
edicta rumpent Iulia, non Getae,
non Seres infidive Persae,
non Tanain prope flumen orti.

Nosque et profestis lucibus et sacris 25
inter iocosi munera Liberi,
cum prole matronisque nostris
rite deos prius adprecati,

virtute functos more patrum duces
Lydis remixto carmine tibiis 30
Troiamque et Anchisen et almae
progeniem Veneris canemus.

CARMEN SAECULARE.

Był zwyczaj w republikańskim Rzymie, że pamięć wielkich wydarzeń obchodzono uroczystością w okresie, zwanym saeculum, a obejmującym według rachuby etruskiej 110 lat. Po raz ostatni święcono uroczystość sekularną w r. 126. prz. Chr. na cześć bóstw podziemnych, Disa i Proserpiny. August zabezpieczywszy granice państwa od wschodu i zachodu, uporządkowawszy stosunki wewnętrzne, której to pracy ważnej i mozołnej poświęcił 10 lat swego jedynowładztwa, uważał w r. 17. p. Chr., że dzieło reorganizacji państwa i odrodzenia narodu ukończone, palingeneza dokonana. Społeczeństwo wierzyło, że August stworzył nowy, złoty wiek Saturna. Teraz postanowił August na dzieło polityki w rozwoju Rzymu wycisnąć piętno na zewnątrz. Idąc za wskazówką kapłanów, czuwających nad bezpieczeństwem ksiąg Sybilińskich, w których zawarte były „fata populi Romani“, urządził w lecie r. 17. p. Chr. wielką uroczystość religijno-patryotyczną na cześć bóstw opiekujących się Rzymem, Jowisza Kapitońskiego, Apollina Palatyńskiego i siostry jego Dyany. Na uroczystość złożony był procesyony połączone z modłami, ofiarami oczyszczalnymi i błagalnymi. Napisanie zaś hymnu na cześć tych bóstw polecił cesarz Horacemu. Pieśń tę odśpiewał chór chłopców i dziewcząt, każdy złożony z 27 osób. W pieśni dają się odróżnić dwie główne części. Część pierwsza zawiera prośby o wielkość i pomyślność Rzymu, w części drugiej prosi poeta o łaskę bogów dla rodu Romulusa, a w szczególności dla Augusta.

Phoebe silvarumque potens Diana,
lucidum caeli decus, o colendi
semper et culti, date quae precamur
tempore sacro,

quo Sibyllini monuere versus
virgines lectas puerosve castos
dis, quibus septem placuere colles,
dicere carmen. 5

Alme Sol, curru nitido diem qui
promis et celas, aliusque et idem
nascaris, possis nihil urbe Roma
visere maius! 10

Rite maturus aperire partus
lenis, Ilithyia, tuere matres,
sive tu Lucina probas vocari
seu Genitalis: 15

diva, producas subolem patrumque
prosperes decreta super iugandis
feminis prolisque novae feraci
lege marita, 20

certus undenos deciens per annos
orbis ut cantus referatque ludos,
ter die claro totiensque grata
nocte frequentes.

Vosque veraces cecinisse, Parcae,
quod semel dictum est stabilisque rerum
terminus servet, bona iam peractis
iungite fata. 25

Fertilis frugum pecorisque tellus
spicea donet Cererem corona;
nutriant fetus et aquae salubres
et Iovis auras. 30

Condito mitis placidusque telo
 supplices audi pueros, Apollo;
 siderum regina bicornis, audi,
     Luna, puellas. 35

Roma si vestrum est opus Iliaequē
 litus Etruscum tenuere turmae,
 iussa pars mutare lares et urbem
     sospite cursu, 40

cui per ardentem sine fraude Troiam
 castus Aeneas patriae superstes
 liberum munivit iter, daturus
     plura relictis:

di, probos mores docili iuventae, 45
 di, senectuti placidae quietem,
 Romulae genti date remque prolemque
     et decus omne;

quaeque vos bobus veneratur albis
 clarus Anchisae Venerisque sanguis, 50
 impetret, bellante prior, iacentem
     lenis in hostem.

Iam mari terraque manus potentes
 Medus Albanasque timet secures,
 iam Scythae responsa petunt, superbi 55
     nuper et Indi.

Iam Fides et Pax et Honor Pudorque
 priscus et neglecta redire Virtus
 audet apparetque beata pleno
     Copia cornu, 60

augur et fulgente decorus arcu
 Phoebus acceptusque novem Camenis
 qui salutari levat arte fessos
     corporis artus,

si Palatinas videt aequus aras, 65
 remque Romanam Latiumque felix
 alterum in lustrum meliusque semper
     prorogat aevum.

Quaeque Aventinum tenet Algidumque
 quindecim Diana preces virorum 70
 curat et votis puerorum amicas
     applicat aures.

Haec Iovem sentire deosque cunctos
 spem bonam certamque domum reporto,
 doctus et Phoebi chorus et Dianae 75
     dicere laudes.

EPODON

LIBER.

II.

Znany w Rzymie lichwiarz zachwala zatrudnienia, rozrywki i przyjemności życia wiejskiego w przeciwstawieniu do miasta. Zdawałoby się, że człowiek ten czempredziej przeniesie się na wieś; on tymczasem uprawia dalej lichwiarskie rzemiosło.

Beatus ille, qui procul negotiis,
ut prisca gens mortalium,
paterna rura bobus exercet suis,
solutus omni fenore:
neque excitatur classico miles truci 5
neque horret iratum mare
forumque vivat et superba civium
potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine 10
altas maritat populos,
aut in reducta valle mugientium
prospectat errantes greges,
inutilesve falce ramos amputans
feliciores inserit,
aut pressa puris mella condit amphoris, 15
aut tondet infirmas oves;
vel cum decorum mitibus pomis caput
autumnus agris extulit,
ut gaudet insitiva decerpens pira
certantem et uvam purpurae, 20

2.

107

qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium.
Libet iacere modo sub antiqua ilice,
modo in tenaci gramine;
labuntur altis interim ripis aquae, 25
queruntur in silvis aves,
fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hibernus Iovis
imbres nivesque comparat, 30
aut trudit acres hinc et hinc multa cane
apros in obstantes plagas,
aut amite levi rara tendit retia,
turdibus edacibus dolos,
pavidumque leporem et advenam laqueo gruem 35
iucunda captat praemia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
haec inter obliviscitur?
Quodsi pudica mulier in partem iuвет
domum atque dulces liberos, 40
Sabina qualis aut perusta solibus
pernicis uxor Apuli,
sacrum vetustis exstruat lignis focum
lassi sub adventum viri,
claudensque textis cratibus laetum pecus 45
distenta siccet ubera,
et horna dulci vina promens dolio
dapes inemptas apparet:
non me Lucrina iuverint conchyliа
magisve rhombus aut scari, 50
si quos Eois intonata fluctibus
hiems ad hoc vertat mare;

non Afra avis descendat in ventrem meum,
 non attagen Ionicus
 iucundior, quam lecta de pinguissimis 55
 oliva ramis arborum,
 aut herba lapathi prata amantis et gravi
 malvae salubres corpori,
 vel agna festis caesa Terminalibus,
 vel haedus ereptus lupo. 60
 Has inter epulas ut iuvat pastas oves
 videre properantes domum,
 videre fessos vomerem inversum boves
 collo trahentes languido
 positosque vernas, ditis examen domus, 65
 circum renidentes Lares'.
 Haec ubi locutus fenerator Alfius,
 iam iam futurus rusticus,
 omnem redegit Idibus pecuniam,
 quaerit Kalendis ponere. 70

IV.

Poeta z oburzeniem zwraca się do niegodnego dorobkiewicza, który niedawno był niewolnikiem, a teraz jako trybun wojskowy kroczy dumnie po drodze świętej (via sacra), chcąc na się zwrócić uwagę pięknie ufałdowaną togą i zasiada zuchwale w teatrze na ławach, przeznaczonych dla stanu rycerskiego.

Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
 tecum mihi discordia est,
 Hibericis peruste funibus latus
 et crura dura compede.
 Licet superbus ambules pecunia, 5

fortuna non mutat genus.
 Videsne, sacram metiente te viam
 cum bis trium ulnarum toga,
 ut ora vertat huc et huc euntium
 liberrima indignatio? 10
 „Sectus flagellis hic triumviralibus
 praeconis ad fastidium
 arat Falerni mille fundi iugera
 et Appiam mannis terit
 sedilibusque magnus in primis eques 15
 Othone contempto sedet.
 Quid attinet tot ora navium gravi
 rostrata duci pondere
 contra latrones atque servilem manum,
 hoc, hoc tribuno militum?“ 20

VII.

Pomimo zawartego przymierza między S. Pompejuszem a Oktawianem w r. 39., wybuchła jeszcze przy końcu tego samego roku nowa wojna domowa. Poeta gromi oba stronnictwa, że wbrew naturze, zamiast walczyć z wrogami, chcą przelewać krew bratnią, jakby kłątwa bratobójstwa, od którego zaczęła się historia Rzymu, nigdy się wyczerpać nie miała.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
 aptantur enses conditi?
 Parumne campis atque Neptuno super
 fusum est Latini sanguinis,
 non ut superbas invidae Carthaginis 5
 Romanus arces ureret,
 intactus aut Britannus ut descenderet
 sacra catenatus via,

sed ut secundum vota Parthorum sua
 urbs haec periret dextera? 10
 Neque hic lupis mos nec fuit leonibus,
 numquam nisi in dispar feris.
 Furorne caecus an rapit vis arcrior
 an culpa? responsum date!
 Tacent et albus ora pallor inficit 15
 mentesque percussae stupent.
 Sic est: acerba fata Romanos agunt
 scelusque fraternae necis,
 ut immerentis fluxit in terram Remi
 sacer nepotibus cruor. 20

IX.

Poeta powiada, jakie wrażenie sprawiła w Rzymie wieść o wyniku bitwy pod Akcyum i ucieczce Antoniusza. Zwycięstwo to obchodzi uroczystością przy puharze wina, ciesząc się naprzód, jakiej to uczyt wnet będzie świadkiem w domu Mecenasa. Oburza się na wspomnienie, że Rzymianin stał się podłym służalcem egipskiej niewiasty i czuje tem większą wdzięczność dla Oktawiana, który Rzym od tej zakały uwolnił.

Quando repostum Caecubum ad festas dapes
 victore laetus Caesare
 tecum sub alta — sic Iovi gratum — domo,
 beate Maecenas, bibam
 sonante mixtum tibiis carmen lyra, 5
 hac Dorium, illis barbarum?
 Ut nuper, actus cum freto Neptunius
 dux fugit ustis navibus,
 minatus urbi vincla, quae detraxerat
 servis amicus perfidis. 10
 Romanus, eheu — posteri negabitis —
 emancipatus feminae,

fert vallum et arma miles et spadonibus
 servire rugosis potest
 interque signa turpe militaria 15
 sol aspicit conopium.
 At hoc frementes verterunt bis mille equos
 Galli canentes Caesarem
 hostiliumque navium portu latent
 puppes sinistrorsum citae. 20
 Io triumphe! tu moraris aureos
 currus et intactas boves?
 Io triumphe! nec Iugurthino parem
 bello reportasti ducem
 neque Africanum, cui super Carthaginem 25
 virtus sepulcrum condidit!
 Terra marique victus hostis Punico
 lugubre mutavit sagum:
 aut ille centum nobilem Cretam urbibus
 ventis iturus non suis, 30
 exercitatas aut petit Syrtes Noto,
 aut fertur incerto mari.
 Capaciores affer huc, puer, scyphos
 et Chia vina aut Lesbia,
 vel, quod fluentem nauseam coërceat, 35
 metire nobis Caecubum.
 Curam metumque Caesaris rerum iuvat
 dulci Lyaeo solvere.

X.

Ostro się zwraca przeciw lichemu poecie Mewiuszowi, który się ważył krytykować utwory Wergilego. Wergilemu, jadącemu do Grecyi, najlepszego życzy szczęścia, Mewiuszowi zaś, aby wszystkie nieprzyjazne wiatry okręt jego zatopiły, a ciało jego na brzegu szarpały ptaki.

Mala soluta navis exit alite
 ferens olentem Maevium:
 ut horridis utrumque verberes latus,
 Auster, memento fluctibus.
 Niger rudentes Eurus inverso mari 5
 fractosque remos differat;
 insurgat Aquilo, quantus altis motibus
 frangit trementes ilices;
 nec sidus atra nocte amicum appareat, 10
 qua tristis Orion cadit;
 quietiore nec feratur aequore,
 quam Graia victorum manus,
 cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
 in impiam Aiacis ratem.
 O quantus instat navitis sudor tuis 15
 tibi que pallor luteus
 et illa non virilis eiulatio
 preces et aversum ad Iovem,
 Ionius udo cum remugiens sinus
 Noto carinam ruperit! 20
 Opima quodsi praeda curvo litore
 porrecta mergos iuveris,
 libidinosus immolabitur caper
 et agna Tempestatibus.

XVI.

W utworze tym najwcześniejszym, napisanym wkrótce po powrocie z pod Philippi, wyraża boleść z powodu ciągłych wojen domowych. Lepiej w takim stanie rzeczy porzucić, jak niegdyś Focejczycy, ojczyznę, a szukać szczęścia na szczęśliwych wyspach za Oceanem.

Alteram iam teritur bellis civilibus aetas,
 suis et ipsa Roma viribus ruit;

quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi
 minacis aut Etrusca Porsenae manus
 aemula nec virtus Capuae nec Spartacus acer 5
 novisque rebus infidelis Allobrox
 nec fera caerulea domuit Germania pube
 parentibusque abominatus Hannibal;
 impia perdemus devoti sanguinis aetas,
 ferisque rursus occupabitur solum. 10
 Barbarus heu! cineres insistet victor et urbem
 eques sonante verberabit ungula,
 quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini —
 nefas videre — dissipabit insolens.
 Forte quid expediat communiter aut melior pars 15
 malis carere quaeritis laboribus:
 nulla sit hac potior sententia, Phocaeorum
 velut profugit exsecrata civitas
 agros atque Lares patrios habitandaque fana
 apris reliquit et rapacibus lupis, 20
 ire pedes quocumque ferent, quocumque per undas
 Notus vocabit aut protervus Africus.
 Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
 ratem occupare quid moramur alite?
 Sed iuremus in haec: simul imis saxa renarint 25
 vadis levata, ne redire sit nefas;
 neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
 Padus Matina laverit cacumina,
 in mare seu celsus procurrerit Apenninus,
 novaque monstra iunxerit libidine 30
 mirus amor, iuвет ut tigres subsidere cervis,
 adulteretur et columba miluo,
 credula nec rivos timeant armenta leones,
 ametque salsa levis hircus aequora.

Haec et quae poterunt redivis abscindere dulces 35
 eamus' omnis exsecrata civitas,
 aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
 inominata perprimat cubilia.

Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
 Etrusca praeter et volate litora. 40

Nos manet Oceanus circum vagus arva beata:
 petamus arva divites et insulas,
 reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis
 et imputata floret usque vinea,

germinat et numquam fallentis termes olivae, 45
 sumamque pulla ficus ornat arborem,

mella cava manant ex ilice, montibus altis
 levis crepante lympa desilit pede.

Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae
 refertque tenta grex amicus ubera, 50

nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
 neque intumescit alta viperis humus.

Pluraque felices mirabimur: ut neque largis
 aquosus Eurus arva radat imbribus,

pinguia nec siccis urantur semina glaebis, 55
 utrumque rege temperante caelitem.

Non huc Argoo contendit remige pinus,
 neque impudica Colchis intulit pedem;

non huc Sidonii torserunt cornua nautae
 laboriosa nec cohors Ulixei. 60

Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
 gregem aestuosa torret impotentia.

Iuppiter illa piae secrevit litora genti,
 ut inquinavit aere tempus aureum;

aere, dehinc ferro duravit saecula, quorum 65
 piis secunda vate me datur fuga.

SATIRARUM

LIBER PRIMUS.

I.

Humorystyczny obraz powszechnego na świecie niezadowolenia. Przyczyną tego chciwość. Cztery wymówki skąpców. Opiakana doła skąpców. Trzymać się więc należy środkowej drogi między skąpstwem a rozrzutnością.

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
 seu ratio dederit seu fors obiecerit, illa
 contentus vivat, laudet diversa sequentes?
 O fortunati mercatores! gravis annis
 miles ait multo iam fractus membra labore. 5
 Contra mercator, navem iactantibus Austris:
 militia est potior. Quid enim? concurritur: horae
 momento cita mors venit aut victoria laeta.
 Agricolam laudat iuris legumque peritus,
 sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat. 10
 Ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
 solos felices viventes clamat in urbe.
 Cetera de genere hoc — adeo sunt multa — loquacem
 delassare valent Fabium. Ne te morer, audi,
 quo rem deducam. Si quis deus „en ego“ dicat 15
 „iam faciam, quod vultis: eris tu qui modo miles,
 mercator; tu consultus modo, rusticus: hinc vos,
 vos hinc mutatis discedite partibus. Eia!
 quid statis? nolint. Atqui licet esse beatis.
 Quid causae est, merito quin illis Iuppiter ambas 20

iratus buccas inflet neque se fore posthac
tam facilem dicat, votis ut praebeat aurem?

Praeterea, ne sic, ut qui iocularia, ridens
percurram — quamquam ridentem dicere verum
quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi 25
doctores, elementa velint ut discere prima;
sed tamen amoto quaeramus seria ludo —
ille gravem duro terram qui vertit aratro,
perfidus hic caupo, miles nautaeque, per omne
audaces mare qui currunt, hac mente laborem 30
sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
parvula — nam exemplo est — magni formica laboris
ore trahit, quodcumque potest, atque addit acervo,
quem struit, haud ignara ac non incauta futuri. 35
Quae, simul inversum contristat Aquarius annum
non usquam prorepat et illis utitur ante
quaesitis sapiens, cum te neque fervidus aestus
demoveat lucro, neque hiems, ignis mate, ferrum,
nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter. 40

Quid iuvat, immensum te argenti pondus et auri
furtim defossa timidum deponere terra?

„Quod, si comminuas, vilem redigatur ad assem“.
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Milia frumenti tua triverit area centum, 45
non tuus hoc capiet venter plus ac meus: ut si
reticulum panis venales inter onusto
forte vehas umero, nihilo plus accipias, quam
qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
naturae fines viventi, iugera centum an 50
mille aret? — „At suave est ex magno tollere acervo“.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquis,

cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
ut tibi si sit opus liquidi non amplius urna
vel cyatho et dicas: magno de flumine mallem, 55
quam ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eo fit,
plenior ut si quos delectet copia iusto,
cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer.
At qui tantuli eget, quanto est opus, is neque limo
turbatam haurit aquam neque vitam amittit in undis. 60

At bona pars hominum decepta cupidine falso
„nil satis est“ inquit „quia tanti; quantum habeas, sis“.
Quid facias illi? lubeas miserum esse, libenter
quatenus id facit: ut quidam memoratur Athenis.
sordidus ac dives, populi contemnere voces 65
sic solitus: populus me sibilat, at mihi plaudo
ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
flumina — Quid rides? mutato nomine de te
fabula narratur; congestis undique saccis 70
indormis inhians et tamquam parcere sacris
cogeris aut pictis tamquam gaudere tabellis.
Nescis, quo valeat nummus? quem praebeat usum?
panis ematur, olus, vni sextarius, adde,
quis humana sibi doleat natura negatis. 75
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
formidare malos fures, incendia, servos,
ne te compilent fugientes, hoc iuvat? horum
semper ego optarim pauperimus esse bonorum.
At si condoluit temptatum frigore corpus 80
aut alius casus lecto te adfixit, habes qui
adsideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
suscitet ac reddat natis carisque propinquis?

non uxor saluum te vult, non filius; omnes
vicini oderunt, noti, pueri atque puellae. 85

Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
si nemo praestet, quem non merearis, amorem?
an si cognatos, nullo natura labore
quos tibi dat, retinere velis servareque amicos,
infelix operam perdas, ut si quis asellum 90
in campo doceat parentem currere frenis?

Denique sit finis quaerendi, cumque habeas plus,
pauperiem metuas minus et finire laborem
incipias parto, quod avebas, ne facias quod
Ummidius quidam. Non longa est fabula: dives, 95
ut metiretur nummos, ita sordidus, ut se
non umquam servo melius vestiret, ad usque
supremum tempus, ne se penuria victus
opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
divisit medium, fortissima Tyndaridarum. 100

„Quid mi igitur suades? ut vivam Naevius aut sic,
ut Nomentanus?“ Pergis pugnancia secum
frontibus adversis componere: Non ego, avarum
cum veto te fieri, vappam iubeo ac nebulonem.
Est modus in rebus, sunt certi denique fines, 105
quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Illuc, unde abii, redeo, qui nemo, ut avarus,
se probet ac potius laudet diversa sequentes,
quodque aliena capella gerat distentius uber,
tabescat neque se maiori pauperiorum 110
turbae comparet, hunc atque hunc superare laboret.
Sic festinanti semper locupletior obstat,
ut, cum carceribus missos rapit ungula currus,
instat equis auriga suos vincentibus, illum
praeteritum temnens extremos inter euntem. 115

Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
dicat et exacto contentus tempore vita
cedat uti conviva satur, reperire queamus.
Iam satis est. Ne me Crispini scrinia lippi
compilasse putes, verbum non amplius addam. 120

IV.

Lucyliusza zawistość od staroatyckiej komedyi. Mimo
większej staranności spotyka Horacego niechęć ludzka do sa-
tyrycznej poezyi, a nawet ujemne sądy o jego charakterze.
Obrona satyrycznej poezyi i własnej osoby.

Eupolis atque Cratinus Aristophanesque poëtae
atque alii, quorum comoedia prisca virorum est,
si quis erat dignus describi, quod malus ac fur,
quod moechus foret aut sicarius aut alioqui
famosus, multa cum libertate notabant. 5
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus
mutatis tantum pedibus numerisque, facetus,
emunctae naris, durus componere versus.
Nam fuit hoc vitiosus: in hora saepe ducentos,
ut magnum, versus dictabat stans pede in uno; 10
cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles;
garrulus atque piger scribendi ferre laborem,
scribendi recte; nam, ut multum, nil moror. Ecce,
Crispinus minimo me provocat: accipe, si vis,
accipiam tabulas; detur nobis locus, hora, 15
custodes; videamus, uter plus scribere possit.
Di bene fecerunt, inopis me quodque pusilli
finxerunt animi, raro et perpauca loquentis;
at tu conclusas hircinis follibus auras
usque laborantes, dum ferrum molliat ignis, 20

ut mavis, imitare. Beatus Fannius ultro
 delatis capsis et imagine, cum mea nemo
 scripta legat vulgo recitare timentis ob hanc rem,
 quod sunt, quos genus hoc minime iuvat, utpote plures
 culpari dignos. Quemvis media elige turba: 25
 aut ob avaritiam aut misera ambitione laborat.
 Hunc capit argenti splendor; stupet Albius aere;
 hic mutat merces surgente a sole ad eum, quo
 vespertina tepet regio; quin per mala praeceps
 fertur, uti pulvis collectus turbine, ne quid 30
 summa deperdat metuens aut ampliet ut rem:
 omnes hi metuunt versus, odere poëtas.
 Fanum habet in cornu, longe fuge: dummodo risum
 excutiat sibi, non hic cuiquam parcat amico,
 et quodcumque semel chartis inleverit, omnes 35
 gestiet a furno redeuntis scire lacuque
 et pueros et anus. Agedum, pauca accipe contra.
 Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtas
 excerptam numero: neque enim concludere versus
 dixeris esse satis neque, si quis scribat, uti nos, 46
 sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
 Ingenium cui sit, cui mens diviniore atque os
 magna sonaturum, des nominis huius honorem.
 Idcirco quidam, comoedia necne poëma
 esset, quaesivere, quod acer spiritus ac vis 45
 nec verbis nec rebus inest, nisi quod pede certo
 differt sermoni, sermo merus. At pater ardens
 saevit, quod meretrice nepos insanus amica
 filius uxorem grandi cum dote recuset,
 ebrius et — magnum quod dedecus — ambulet ante 50
 noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
 audiret leviora, pater si viveret? Ergo

non satis est puris versus perscribere verbis,
 quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
 quo personatus pacto pater. His, ego quae nunc, 55
 olim quae scripsit Lucilius, eripias si
 tempora certa modosque et quod prius ordine verbum est
 posterius facias praeponens ultima primis,
 non, ut si solvas „postquam discordia taetra
 belli ferratos postes portasque refregit“ 60
 invenias etiam disiecti membra poëtae.

Hactenus hæc; alias iustum sit necne poëma.
 Nunc illud tantum quaeram, meritone tibi sit
 suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
 ambulat et Caprius, rauci male cumque libellis, 65
 magnus uterque timor latronibus: at bene si quis
 et vivat puris manibus, contemnat utrumque.
 Ut sis tu similis Caeli Birrique latronum,
 non ego sim Capri neque Sulci: cur metuas me?
 nulla taberna meos habeat neque pila libellos, 70
 quis manus insudet vulge Hermogenisque Tigelli;
 nec recito cuiquam nisi amicis idque coactus,
 non ubivis coramve quibuslibet. In medio qui
 scripta foro recitent, sunt multi, quique lavantes:
 suave locus voci resonat conclusus. Inanes 75
 hoc iuvat, haud illud quaerentes, num sine sensu,
 tempore num faciant alieno. — „Laedere gaudes“
 inquit „et hoc studio pravus facis“. Unde petitum
 hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum,
 vixi cum quibus? absentem qui rodit amicum, 80
 qui non defendit alio culpante, solutos
 qui captat risus hominum famamque dicacis,
 fingere qui non visa potest, commissa tacere
 qui nequit; hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.

Saepe tribus lectis videas cenare quaternos, 85
 e quibus unus amet quavis adspergere cunctos
 praeter eum, qui praebet aquam; post hunc quoque potus,
 condita cum verax aperit praecordia Liber.
 Hic tibi comis et urbanus liberque videtur,
 infesto nigris: ego, si risi, quod ineptus 90
 pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum,
 lividus et mordax videor tibi? Mentio si qua
 de Capitolini furtis iniecta Petilli
 te coram fuerit, defendas, ut tuus est mos:
 me Capitolinus convictore usus amicoque 95
 a puero est causaque mea permulta rogatus
 fecit et incolumis laetor quod vivit in urbe;
 sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
 fugerit. Hic nigrae sucus lolliginis, haec est
 aerugo mera. Quod vitium procul a fore chartis 100
 atque animo prius, ut si quid promittere de me
 possum aliud vere, promitto. Liberius si
 dixerō quid, si forte iocosius, hoc mihi iuris
 cum venia dabis: insuevit pater optimus hoc me,
 ut fugerem exemplis vitiorum quaeque notando. 105
 Cum me hortaretur, parce, frugaliter atque
 viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset,
 „nonne vides, Albi ut male vivat filius utque
 Barus inops? magnum documentum, ne patriam rem
 perdere quis velit“. A turpi meretricis amore 110
 cum deterreret: „Scetani dissimilis sis,
 aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
 sit melius, causas reddet tibi; mi satis est, si
 traditum ab antiquis morem servare tuamque,
 dum custodis es, vitam famamque tueri 115

incolumem possum; simul ac duraverit aetas
 membra animumque tuum, nabis sine cortice“. Sic me
 formabat puerum dictis et, sive iubebat,
 ut facerem quid, habes auctorem, quo facias hoc,
 unum ex iudicibus selectis obiciebat, 120
 sive vetabat, an hoc inhonestum et inutile factu
 necne sit, addubites, flagret rumore malo cum
 hic atque ille? Avidos vicinum funus ut aegros
 exanimat mortisque metu sibi parcere cogit,
 sic teneros animos aliena opprobria saepe 125
 absterrent vitii. Ex hoc ego sanus ab illis,
 perniciem quaecumque ferunt, mediocribus et quis
 ignoscas vitiiis teneor. Fortassis et istinc
 largiter abstulerit longa aetas, liber amicus,
 consilium proprium. Neque enim, cum lectulus aut me 130
 porticus excepit, desum mihi. „Rectius hoc est,
 hoc faciens vivam melius. Sic dulcis amicis
 occurram. Hoc quidam non belle: numquid ego illi
 imprudens olim faciam simile?“ Haec ego mecum
 compressis agito labris; ubi quid datur oti, 135
 inludo chartis. Hoc est mediocribus illis
 ex vitiiis unum; cui si concedere nolis,
 multa poetarum veniet manus, auxilio quae
 sit mihi — nam multo plures sumus — ac veluti te
 Iudaei cogemus in hanc concedere turbam. 140

V.

W r. 37. odbył Mecenaz z polecenia Augusta dyplomatyczną podróż do Brundisium celem zawiązania znośnych stosunków z Antoniuszem. Towarzyszył mu wraz z Wergilim i Waryuszem Horacy, a wesołe wspomnienia z tych 15 dni

drogi uwiecznił w satyrze, której barwny koloryt iść może w zawody z najlepszymi tego rodzaju utworami nowoczesnych humorystów. O właściwym celu podróży wspomina tylko ogólnikowo.

Egressum magna me accepit Aricia Roma
 hospitio modico — rhetor comes Heliodorus,
 Graecorum longe doctissimus — inde Forum Appi,
 differtum nautis cauponibus atque malignis.
 Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos 5
 praecinctis unum: minus est gravis Appia tardis.
 Hic ego propter aquam, quod erat deterrima, ventri
 indico bellum cenantes haud animo aequo
 exspectans comites. Iam nox inducere terris
 umbras et caelo diffundere signa parabat. 10
 Tum pueri nautis, pueris convicia nautae
 ingerere: huc appelle! trecentos inseris? Ohe
 iam satis est. Dum aes exigitur, dum mula ligatur,
 tota abit hora. Mali culices ranaeque palustres
 avertunt somnos. Absentem ut cantat amicam 15
 multa prolutus vappa nauta atque viator
 certatim, tandem fessus dormire viator
 incipit ac missae pastum retinacula mulae
 nauta piger saxo religat stertitque supinus.
 Iamque dies aderat, nil cum procedere lintrem 20
 sentimus; donec cerebrosus prosilit unus
 ac mulae nautaeque caput lumbosque saligno
 fuste dolat. Quarta vix demum exponimur hora,
 ora manusque tua lavimus, Feronia, lympha.
 Milia tum pransi tria repimus atque subimus 25
 impositum saxis late candentibus Anxur.

Huc venturus erat Maecenas optimus atque

Cocceius, missi magnis de rebus uterque
 legati, aversos soliti componere amicos.
 Hic oculis ego nigra meis collyria lippus 30
 inlinere. Interea Maecenas advenit atque
 Cocceius Capitoque simul Fonteius, ad unguem
 factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
 Fundos Aufidio Lusco praetore libenter
 linquimus, insani ridentes praemia scribae, 35
 praetextam et latum clavum prunaeque vatillum.
 In Marmurrarum lassi deinde urbe manemus.
 Murena praebente domum, Capitone culinam.
 Postera lux oritur multo gratissima: namque
 Plotius et Varius Sinuessae Vergiliusque 40
 occurrunt, animae, quales neque candidiores
 terra tulit neque quis me sit devinctior alter.
 O qui complexus et gaudia quanta fuerunt!
 Nil ego contulerim iucundo sanus amico.
 Proxima Campano ponte quae villula, tectum 45
 praebuit et parochi, quae debent, ligna salemque.
 Hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt.
 Lusum it Maecenas, dormitum ego Vergiliusque;
 namque pila lippis inimicum et ludere crudis.
 Hinc nos Coccei recepit plenissima villa, 50
 quae super est Caudi cauponas. Nunc mihi paucis
 sarmenti scurrae pugnam Messiqne Cicirri,
 Musa, velim memores et quo patre natus uterque
 contulerit lites. Messi clarum genus Osci,
 Sarmenti domina exstat: ab his maioribus orti 55
 ad pugnam venere. Prior Sarmentus „equi te
 esse feri similem dico“. Ridemus, et ipse
 Messius „accipio“ caput et movet. „O tua cornu

ni foret exsecto frons“ inquit „quid faceres, cum
 sic mutilus minitaris?“ At illi foeda cicatrix 60
 setosam laevi frontem turpaverat oris.
 Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
 pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat:
 nil illa larva aut tragicis opus esse cothurnis.
 Multa Cicirrus ad haec: donasset iamne catenam 65
 ex voto Laribus, quaerebat; scriba quod esset,
 nilo deterius dominae ius esse; rogabat
 denique, cur umquam fugisset, cui satis una
 farris libra foret gracili sic tamque pusillo.
 Prorsus iucunde cenam producimus illam. 70
 Tendimus hinc recta Beneventum, ubi sedulus hospes
 paene macros arsit, dum turdos versat in igni.
 Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
 Volcano summum properabat lambere tectum.
 Convivas avidos cenam servosque timentes 75
 tum rapere atque omnes restinguere velle videres.
 Incipit ex illo montes Apulia notos
 ostentare mihi, quos torret Atabulus et quos
 numquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
 villa recepisset lacrimoso non sine fumo, 80
 udos cum foliis ramos urente camino.
 Quattuor hinc rapimur viginti et milia redis
 mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
 signis perfacile est. Venit vilissima rerum
 hic aqua, sed panis longe pulcherrimus, ultra 85
 callidus ut soleat umeris portare viator;
 nam Canusi lapidosus, aquae non ditior urna
 qui locus a forti Diomede est conditus olim.
 Flentibus hic Varius discedit maestus amicis.

Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum 90
 carpentes iter et factum corruptius imbri.
 Postera tempestas melior, via peior ad usque
 Bari moenia piscosi. — Dein Gnatia lymphis
 iratis exstructa dedit risusque iocosque,
 dum flamma sine tura liquescere limine sacro 95
 persuadere cupit. Credat Iudaeus Apella,
 non ego. Namque deos didici securum agere aevum,
 nec, si quid miri faciat natura, deos id
 tristes ex alto caeli demittere tecto.
 Brundisium longae finis chartaeque viaeque est. 100

VI.

Horacy, odzywając się do Mecenasa, odprawę daje
 wszystkim, którzy z zazdrości fałszywie pojowali jego sto-
 sunek do Mecenasa. Wyznanie to dla obu zarówno jest za-
 szczytne. Jak Mecenasa w wyborze przyjaciół nie pyta o po-
 chodzenie i przodków, jeno o charakter, tak Horacy nie
 wstydzi się swego niskiego pochodzenia i jest o tem prze-
 konany, że chęć wywyższenia po nad stan sprawiłaby mu
 tylko liczne kłopoty. Składa dowód wiernej synowskiej miło-
 ści, przyznając, że troskliwej opiece ojca zawdzięcza całe
 swe wychowanie i kreśli z zadowoleniem własne niezależne
 i swobodne życie w przeciwstawieniu do innych, których
 głupotę wyśmiewa.

Non quia, Maecenas, Lydorum quidquid Etruscos
 incoluit fines, nemo generosior est te
 nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
 olim qui magnis legionibus imperitarunt,
 ut plerique solent, naso suspendis adunco 5
 ignotos, ut me libertino patre natum.
 Cum referre negas, quali sit quisque parente

natus, dum ingenuus, persuades hoc tibi vere,
ante potestatem Tulli atque ignobile regnum
multos saepe viros nullis maioribus ortos 10
et vixisse probos amplis et honoribus auctos;
contra Laevinum, Valeri genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fugit, unius assis
non umquam pretio pluris licuisse notante
iudice, quo nosti, populo, qui stultus honores 15
saepe dat indignis et famae servit ineptus,
qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet
nos facere a vulgo longe longaeque remotos?
Namque esto, populus Laevino mallet honorem
quam Decio mandare novo censorque moveret 20
Appius, ingenuo si non essem patre natus,
vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
non minus ignotos generosis. Quo tibi, Tilli,
sumere depositum clavum fierique tribuno? 25
invidia accrevit, privato quae minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus
pellibus et latum demisit pectore clavum,
audit continuo: „quis homo hic est, quo patre natus?“
ut si qui aegrotet quo morbo Barrus, haberi 30
ut cupiat formosus, eat quacumque, puellis
iniciat curam quaerendi singula, quali
sit facie, sura, quali pede, dente, capillo;
sic qui promittit, cives, urbem sibi curae,
imperium fore et Italiam, delubra deorum, 35
quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
omnes mortales curare et quaerere cogit.
„Tune, Syri, Damae aut Dionysi filius, audes

deicere de saxo cives aut tradere Cadmo?“
„At Novius collega gradu post me sedet uno; 40
namque est ille, pater quod erat meus“. Hoc tibi Paullus
Et Messalla videris? At hic, si plostra ducenta
concurrantque foro tria funera, magna sonabit,
cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos“.
Nunc ad me redeo libertino patre natum, 45
quem rodunt omnes libertino patre natum,
nunc, quia sum tibi, Maecenas, convictor, at olim,
quod mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est, quia non, ut forsit honorem
iure mihi invidet quivis, ita te quoque amicum, 50
praesertim cautum dignos adsumere, prava
ambitione procul. Felicem dicere non hoc
me possim, casu quod te sortitus amicum:
nulla etenim mihi te fors obtulit; optimus olim
Vergilius, post hunc Varius dixere, quid essem. 55
Ut veni coram, singultim pauca locutus —
infans namque pudor prohibebat plura profari —
non ego me claro natum patre, non ego circum
me Satureiano vectari rura caballo,
sed, quod eram, narro. Respondes, ut tuus est mos, 60
pauca. Abeo et revocas nono post mense iubesque
esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.
Atqui sit vitiis mediocribus ac mea paucis 65
mendosa est natura, alioqui recta, velut si
egregio inspertos reprehendas corpore naevos;
si neque avaritiam neque sordes nec mala lustra
obiciet vere quisquam mihi; purus et insons,
ut me collaudem, si et vivo carus amicis: 70

causa fuit pater his, qui macro pauper agello
 noluit in Flavi ludum me mittere, magni
 quo pueri magnis e centurionibus orti,
 laevo suspensi loculos tabulamque lacerto,
 ibant octonos referentes Idibus aeris, 75
 sed puerum est ausus Romam portare docendum
 artes, quas doceat quivis eques atque senator
 semet prognatos. Vestem servosque sequentes,
 in magno ut populo, si quis vidisset, avita
 ex re praeberi sumptus mihi crederet illos. 80
 Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
 circum doctores aderat. Quid multa? pudicum,
 qui primus virtutis honos, servavit ab omni
 non solum facto, verum opprobrio quoque turpi
 nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim 85
 si praeco parvas aut, ut fuit ipse, coactor
 mercedes sequerer: neque ego essem questus. At hoc nunc
 laus illi debetur et a me gratia maior.

Nil me paeniteat sanum patris huius eoque
 non, ut magna dolo factum negat esse suo pars, 90
 quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
 sic me defendam. Longe mea discrepat istis
 et vox et ratio. Nam si natura iuberet
 a certis annis aevum remeare peractum
 atque alios legere, ad fastum quoscumque parentes 95
 optaret sibi quisque, meis contentus honestos
 fascibus et sellis nollem mihi sumere, demens
 iudicio vulgi, sanus fortasse tuo, quod
 nollem onus haud umquam solitus portare molestum.
 Nam mihi continuo maior quaerenda foret res 100
 atque salutandi plures, ducendus et unus
 et comes alter, uti ne solus rusve peregreve

exirem, plures calones atque caballi
 pascendi, ducenda petorrita. Nunc mihi curto
 ire licet mulo vel, si libet, usque Tarentum, 105
 mantica cui lumbos onere ulceret atque eques armos;
 obiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tilli,
 cum Tiburte via praetorem quinque sequuntur
 te pueri, lasanum portantes oenophorumque.
 Hoc ego commodius quam tu, praeclare senator, 110
 milibus atque aliis vivo. Quacumque libido est,
 incedo solus, percontor, quanti olus ac far,
 fallacem circum vespertinumque pererro
 saepe forum, adsisto divinis. Inde domum me
 ad porri et ciceris refero laganique catinum, 115
 cena ministratur pueris tribus et lapis albus
 pocula cum cyatho duo sustinet, adstat echinus
 vilis, cum patera guttus, Campana supellex.
 Deinde eo dormitum non sollicitus, mihi quod cras
 surgendum sit mane, obeundus Marsya, qui se 120
 vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
 Ad quartam iaceo; post hanc vagor aut ego lecto
 aut scripto, quod me tacitum iuвет, unguor olivo,
 non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
 Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum 125
 admonuit, fugio campum lusumque trigonem.
 Pransus non avide, quantum interpellet inani
 ventre diem durare, domesticus otior. Haec est
 vita solutorum misera ambitione gravique;
 his me consolor victurum suavius, ac si 130
 quaestor avus pater atque meus patruusque fuisset.

IX.

Na przechadzce przyłącza się do Horacego człowiek prawie zupełnie obcy, wszczynając poufale rozmowę, zachwala swoje zdolności poetyckie, aby przez Horacego koniecznie wcisnąć się na dwór Mecenasusa. Odprawa, jaką Horacy daje temu natrętowi za nikczemne pojmowanie stosunków panujących na dworze Mecenasusa, ma przedstawić stanowisko poety do Mecenasusa w prawdziwym świetle i sprostować błędne ogółu mniemanie o ich przyjaźni. Uprzejmość właściwa poecie i zuchwała natarczywość natręta stanowią dowcipny i zabawny kontrast.

Ibam forte via sacra, sicut meus est mos,
nescio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum
arreptaque manu: „quid agis, dulcissime rerum?“
„suaviter, ut nunc est“ inquam „et cupio omnia, quae 5

[vis“.

Cum adsectaretur, „num quid vis?“ occupo. At ille
„noris nos“ inquit „docti sumus“. Hic ego „pluris
hoc“ inquam „mihi eris“. Misere discedere quaerens,
ire modo ocius, interdum consistere, in aurem
dicere nescio quid puero, cum sudor ad imos 10
manaret talos. „O te, Bolane, cerebri
felicem“ aiebam tacitus, cum quidlibet ille
garriret, vicos, urbem laudaret. Ut illi
nil respondebam, „misere cupis“ inquit „abire;
iamdudum video; sed nil agis, usque tenebo, 15
prosequar hinc, quo nunc iter est tibi“. „Nil opus est te
circumagi. Quendam volo visere non tibi notum;
trans Tiberim longe cubat is prope Caesaris hortos“.
„Nil habeo, quod agam et non sum piger, usque se-
[quar te“.

Demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus, 20

cum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
„si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
non Varium facies; nam quis me scribere plures
aut citius possit versus? quis membra movere
mollius? invideat quod et Hermogenes, ego canto“. 25
Interpellandi locus hic erat: „est tibi mater,
cognati, quis te salvo est opus?“ „Haud mihi quisquam.
Omnes composui“. „Felices! nunc ego resto.
Confice; namque instat fatum mihi triste, Sabella
quod puero cecinit divina mota anus urna: 30
hunc neque dira venena nec hosticus auferet ensis
nec laterum dolor aut tussis nec tarda podagra;
garrulus hunc quando consumet cumque. Loquaces,
si sapiat, vitet, simul atque adoleverit aetas“.
Ventum erat ad Vestae quarta iam parte diei 35
praeterita et casu tunc respondere vadato
dedebat — quod ni fecisset, perdere litem.
„Si me amas“, inquit „paulum hic ades“. „Inteream, si
aut valeo stare aut novi civilia iura,
et propero, quo scis“. „Dubius sum, quid faciam“ 40
[inquit,
tene relinquam an rem“. „Me, sodes“. „Non faciam“ ille,
et praecedere coepit. Ego, ut contendere durum
cum victore, sequor. „Maecenas quomodo tecum?“ —
hinc repetit — „paucorum hominum et mentis bene
[sanae;
nemo dexterius fortuna est usus. Haberes 45
magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
hunc hominem velles si tradere. Dispeream, ni
summosses omnes“. „Non isto vivimus illic,
quo tu rere, modo; domus hac nec purior ulla est
nec magis his aliena malis; nil mi officit“, inquam 50

„ditior hic aut est quia doctior; est locus uni
 cuique suus“. Magnum narras, vix credibile“. „Atqui
 sic habet“. „Accendis, quare cupiam magis illi
 proximus esse“. „Velis tantummodo: quae tua virtus,
 expugnabis; et est qui vinci possit eoque 55
 difficiles aditus primos habet“. „Haud mihi deero;
 muneribus servos corrumpam; non, hodie si
 exclusus fuero, desistam; tempora quaeram,
 occurram in triviis, deducam. Nil sine magno
 vita labore dedit mortalibus“. Haec dum agit, ecce 60
 Fuscus Aristius occurrit, mihi carus et illum,
 qui pulchre nosset. Consistimus. „Unde venis?“ et
 „quo tendis?“ rogat et respondet. Vellere coepi
 et prensare manu lentissima brachia, nutans,
 distorquens oculos, ut me eriperet. Male salsus 65
 ridens dissimulare; meum iecur urere bilis.
 „Certe nescio quid secreto velle loqui te
 aiebas mecum“. „Memini bene, sed meliore
 tempore dicam; hodie tricesima sabbata: vin tu
 curtis Iudaeis oppedere?“ „Nulla mihi“ inquam 70
 „religio est“. „At mi: sum paullo infirmior, unus
 multorum. Ignosces, alias loquar“. Huncine solem
 tam nigrum surrexe mihi! Fugit improbus ac me
 sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
 adversarius et „quo tu turpissime?“ magna 75
 inclamat voce, et „licet antestari?“ Ego vero
 oppono auriculam. Rapit in ius: clamor utrimque,
 undique concursus. Sic me servavit Apollo.

SATIRARUM

LIBER SECUNDUS.

I.

Horacy, zaczepiany za poprzednie satyry przez złośliwe
 języki, udaje się rzekomo o poradę, co ma robić, do zna-
 komitego wówczas prawnika Trebatiusza. Ten radzi mu po-
 prostu nie pisać żadnych satyr. Poeta tłumaczy, że mu tego
 jak Lucyliuszowi potrzeba do życia, bo szyderstwo i żarty
 stanowią jedyną jego broń przeciw złośliwości ludzkiej. Na
 uwagę Trebatiusza, że może satyrami zrazić sobie dostojnych
 przyjaciół, odpowiada, że się tego nie lęka równie jak kar-
 sądowych, bo nie pisze paszkwilów, ale wiersze Oktawia-
 nowi miłe. „No, to pisz“ — wyrokuje prawnik. (Tą satyrą
 usprawiedliwia poeta wydanie ks. II).

Sunt quibus in satira videor nimis acer et ultra
 legem tendere opus; sine nervis altera, quidquid
 composui, pars esse putat similesque meorum
 mille die versus deduci posse. Trebati,
 quid faciam, praescribe. „Quiēscas“. Ne faciam, in-
 [quis, 5
 omnino versus? „Aio“. Peream male, si non
 optimum erat; verum nequeo dormire. „Ter uncti
 transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
 irriguumque mero sub noctem corpus habento.
 Aut si tantus amor scribendi te rapit, aude 10
 Caesaris invicti res dicere, multa laborum
 praemia laturus“. Cupidum, pater optime, vires
 deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis

agmina nec fracta pereuntes cuspide Gallos
aut labentis equo describit vulnera Parthi. 15
„Attamen et iustum poteras et scribere fortem,
Scipiadam ut sapiens Lucilius“. Haud mihi deero,
cum res ipsa feret: nisi dextro tempore Flacci
verba per attentam non ibunt Caesaris aurem,
cui male si palpere, recalcitrat undique tutus. 20
„Quanto rectius hoc, quam tristi laedere versu
Pantolabum scurram Nomentanumque nepotem,
cum sibi quisque timet, quamquam est intactus, et
[odit“.

Quid faciam? saltat Milonius, ut semel icto
accessit fervor capiti numerusque lucernis; 25
Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem
pugnis; quot capitum vivunt, totidem studiorum
milia: me pedibus delectat claudere verba
Lucili ritu, nostrum melioris utroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus olim 30
credebat libris neque, si male cesserat, usquam
decurrens alio, neque si bene; quo fit ut omnisi
votiva pateat veluti descripta tabella
vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps;
nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus, 35
missus ad hoc pulsus, vetus est ut fama, Sabellis,
quo ne per vacuum Romano incurreret hostis,
sive quod Appula gens seu quod Lucania bellum
incuteret violenta. Sed hic stilus haud petet ultro
quemquam animantem et me veluti custodiet ensis 40
vagina tectus; quem cur destringere coner
tutus ab infestis latronibus? O pater et rex
Iuppiter, ut pereat positum robigine telum
nec quisquam noceat cupido mihi pacis! At ille,

qui me commorit — melius non tangere, clamo — 45
flebit et insignis tota cantabitur urbe.
Cervius iratus leges minitatur et urnam,
Canidia Albuci, quibus est inimica, venenum,
grande malum Turius, si quid se iudice certes,
ut, quo quisque valet, suspectos terreat utque 50
imperet hoc natura potens, sic collige mecum:
dente lupus, cornu taurus petit: unde nisi intus
monstratum? Scaevae vivacem crede nepoti
matrem; nil faciet sceleris pia dextera, — mirum,
ut neque calce lupus quemquam neque dente petit
[bos — 55
sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
expectat seu mors atris circumvolat alis,
dives, inops, Romae, seu fors ita iusserit, exsul,
quisquis erit vitae, scribam, color. „O puer, ut sis 60
vitalis, metuo et maiorum ne quis amicus
frigore te feriat“. Quid, cum est Lucilius ausus
primus in hunc operis componere carmina morem
detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
cederet, introrsum turpis, num Laelius et qui 65
duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen,
ingenio offensi aut laeso doluere Metello
famosisque Lupo cooperto versibus? Atqui
primores populi arripuit populumque tributim,
scilicet uni aequus virtuti atque eius amicis. 70
Quin ubi se a vulgo et scaena in secreta remorant
virtus Scipiadae et mitis sapientia Laeli,
nugari cum illo et distincti ludere, donec
decoqueretur olus, soliti. Quidquid sum ego, quamvis
infra Lucili censum ingeniumque, tamen me 75

cum magnis vixisse invita fatebitur usque
 invidia et fragili quaerens inlidere dentem,
 offendet solido, nisi quid tu, docte Trebati,
 dissentis. „Equidem nihil hinc diffindere possum;
 sed tamen ut monitus caveas, ne forte negoti 80
 incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
 si mala condiderit in quem quis carmina, ius est
 iudiciumque“. Esto, si quis mala; sed bona si quis
 iudice condiderit laudatus Caesare? si quis
 opprobriis dignum latraverit, integer ipse? 85
 „Solventur risu tabulae, tu missus abibis“.

II.

Ofellus, ziomek Horacego, szydzi z wystawnych biesiad i modnych przysmaków, na które bogacze, zapoznając nieocenione dobrodziejstwa prostego i skromnego życia, trwonią bajeczne sumy, zamiast niemi ulżyć niedoli, służyć ojczyźnie, dźwigać domy boże. Że nie puste to były frazesy, dodaje od siebie Horacy, stwierdził Ofellus swem życiem.

Quae virtus et quanta, boni, sit vivere parvo —
 nec meus hic sermo est, sed quae praecepit Ofellus
 rusticus, abnormis sapiens crassaque Minerva —
 discite non inter lances mensasque nitentes,
 cum stupet insanis acies fulgoribus et cum 5
 acclinis falsis animus meliora recusat,
 verum hic impransi mecum disquirite. Cur hoc?
 dicam, si potero. Male verum examinat omnis
 corruptus iudex. Leporem sectatus equove
 lassus ab indomito vel, si Romana fatigat 10

militia adsuetum graecari, seu pila velox
 molliter austerum studio fallente laborem
 seu te discus agit, pete cedentem aëra disco;
 cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis
 sperne cibum vilem; nisi Hymettia mella Falerno 15
 nè biberis diluta. Foris est promus et atrum
 defendens pisces hiemat mare: cum sale panis
 latrantem stomachum bene leniet. Unde putas aut
 qui partum? Non in caro nidore voluptas
 summa, sed in te ipso est. Tu pulmentaria quaere 20
 sudando: pinguem vitiis albumque neque ostrea
 nec scarus aut poterit peregrina iuvare lagois.
 Vix tamen eripiam, posito pavone velis quin
 hoc potius quam gallina tergere palatum,
 corruptus vanis rerum, quia veneat auro 25
 rara avis et picta pandat spectacula cauda:
 tamquam ad rem attineat quicquam. Num vesceris

[ista,

quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?
 carne tamen, quamvis distat nil, hac magis illa.
 Imparibus formis deceptum te patet. Esto: 30
 unde datum sentis, lupus hic Tiberinus an alto
 captus hiet, pontesne inter iactatus an amnis
 ostia sub Tusci? Laudas, insane, trilibrem
 mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse

[est.

Ducit te species, video. Quo pertinet ergo 35
 proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
 maiorem natura modum dedit, his breve pondus.
 leiunus raro stomachus vulgaria temnit.
 „Porrectum magno magnum spectare catino.
 „Vellem“ ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos 40

praesentes, Austri, coquite horum obsonia. Quamquam
 putet aper rhombusque recens, mala copia quando
 aegrum sollicitat stomachum, cum rapula plenus
 atque acidus mavult inulas. Necdum omnis abacta
 pauperies epulis regum; nam vilibus ovis 45
 nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
 Galloni praeconis erat acipensere mensa
 infamis. Quid? tunc rhombos minus aequora alebant?
 tutus erat rhombus tutoque ciconia nido,
 donec vos auctor docuit praetorius. Ergo 50
 si quis nunc mergos suaves edixerit assos,
 parebit pravi docilis Romana iuventus.

Sordidus a tenui victu distabit Ofello
 iudice. Nam frustra vitium vitaveris illud,
 si te alio pravum detorseris. Avidienus, 55
 cui Canis ex vero ductum cognomen adhaeret,
 quinquennes oleas est et silvestria corna,
 ac nisi mutatum parcit defundere vinum et
 cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
 ille repotia, natales aliosve dierum 60
 festos albatu celebret, cornu ipse bilibri
 caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
 Quali igitur victu sapiens utetur et horum
 utrum imitabitur? Hac urget lupo, hac canis, aiunt.
 Mundus erit, qua non offendat sordibus, atque 65
 in neutram partem cultus miser. Hic neque servis
 Albuti senis exemplo, dum munia didit,
 saevus erit nec sic, ut simplex Naevius, unctam
 convivis praebebit aquam, vitium hoc quoque ma-
 [gnum.

Accipe nunc, victus tenuis quae quantaque secum 70
 afferat. In primis valeas bene. Nam variae res
 ut noceant homini, credas memor illius escae,
 quae simplex olim tibi sederit; at simul assis
 miscueris elixa, simul conchylia turdis,
 dulcia se in bilem vertent stomachoque tumultum 75
 lenta feret pituita. Vides, ut pallidus omnis
 cena desurgat dubia? Quin corpus onustum
 hesternis vitiis animum quoque praegravat una
 atque adfigit humo divinae particulam aurae.
 Alter, ubi dicto citius curata sopori 80
 membra dedit, vegetus praescripta ad munia surgit.
 Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam,
 sive diem festum rediens advexerit annus,
 seu recreare volet tenuatum corpus, ubique
 accedent anni, tractari mollius aetas 85
 imbecilla volet; tibi quidnam accedet ad istam,
 quam puer et validus praesumis, mollitiem, seu
 dura valetudo inciderit seu tarda senectus?
 Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus
 illis nullus erat, sed, credo, hac mente, quod hospes 90
 tardius adveniens vitiatum commodius quam
 integrum edax dominus consumeret. Hos utinam

[inter

heroas natum tellus me prima tulisset!
 Das aliquid famae, quae carmine gratior aurem
 occupet humanam: grandes rhombi patinaeque 95
 grande ferunt una cum damno dedecus; adde
 iratum patrum, vicinos, te tibi iniquum
 et frustra mortis cupidum, cum deerit egenti
 as, laquei pretium. „Iure“ inquit „Trausius istis
 iurgatur verbis: ego vectigalia magna 100

divitiasque habeo tribus amplas regibus“. Ergo
 quod superat, non est melius, quo insumere possis?
 cur eget indignus quisquam te divite? quare
 templa ruunt antiqua deum? cur, improbe, carae
 non aliquid patriae tanto emetiris acervo? 105
 Uni nimirum tibi recte semper erunt res.
 O magnus posthac inimicis risus! Uterne
 ad casus dubios fidet sibi certius? hic, qui
 pluribus adsuerit mentem corpusque superbum,
 an qui contentus parvo metuensque futuri 110
 in pace, ut sapiens, aptarit idonea bello?

Quo magis his credas, puer hunc ego parvus
 [Ofellum

integris opibus novi non latius usum,
 quam nunc accisis. Videas metato in agello
 cum pecore et natis fortem mercede colonum 115
 „non ego“ narrantem „temere edi luce profesta
 quicquam praeter olus fumosae cum pede pernae.
 Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes
 sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
 vicinus, bene erat non piscibus urbe petitis, 120
 sed pullo atque haedo. Tum pensilis uva secundas
 et nux ornabat mensas cum duplice ficu.
 Post hoc ludus erat culpa potare magistra
 ac venerata Ceres: ita culmo surgeret alto!
 explicuit vino contractae seria frontis. 125
 Saeviat atque novos moveat fortuna tumultus:
 quantum hinc imminuet? quanto aut ego parcius aut
 [vos,
 o pueri, nituistis, ut huc novus incola venit?
 Nam propriae telluris erum natura neque illum

nec me nec quemquam statuit; nos expulit ille, 130
 illum aut nequities ant vafri inscitia iuris,
 postremum expellet certe vivacior heres.
 Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
 dictus erit nulli proprius, sed cedet in usum
 nunc mihi, nunc alii. Quocirca vivite fortes 135
 fortiaque adversis opponite pectora rebus“.

VI.

Poeta, uszczęśliwiony spełnieniem swych marzeń o własnym kąciuku na wsi, uczy, że nie w gwarnym zgiełku wielkiego miasta, ale w cichej ustroni wiejskiej szczęścia szukać należy. W tym celu podaje charakterystyczne próbki miejskiego i wiejskiego życia, a dla ilustracyi opowiada świetną bajkę o myszy miejskiej i wiejskiej.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
 hortus ubi et tecto vicinus iugis aquae fons
 et paulum silvae super his foret. Auctius atque
 di melius fecere. Bene est. Nil amplius oro,
 Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis. 5
 Si neque maiorem feci ratione mala rem
 nec sum facturus vitio culpave minorem,
 si veneror stultus nihil horum: „o si angulus ille
 proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
 o si urnam argenti fors quae mihi monstret, ut illi, 10
 thesauro invento qui mercennarius agrum
 illum ipsum mercatus aravit, dives amico
 Hercule!“ si, quod adest, gratum iuvat, hac prece te
 [oro:
 pingue pecus domino facias et cetera praeter
 ingenium, utque soles, custos mihi maximus adsis. 15

Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe
 [removi,
 quid prius illustrem satiris musaque pedestri?
 Nec mala me ambitio perdit nec plumbeus Auster
 autumnusque gravis, Libitinae questus acerbae.
 Matutine pater, seu lane libentius audis, 20
 unde homines operum primos vitaeque labores
 instituunt — sic dis placitum — tu carminis esto
 principium. Romae sponsorem me rapis. „Eia
 ne prior officio quisquam respondeat, urge“.
 Sive Aquilo radit terras seu bruma nivalem 25
 interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
 Postmodo, quod mi obsit, clare certumque locuto
 luctandum in turba et facienda iniuria tardis.
 „Quid vis, insane, et quas res agis? improbus urget
 iratis precibus: „tu pulses omne, quod obstat, 30
 ad Maecenatem memori si mente recurras“.
 Hoc iuvat et melli est, non mentiar. At simul atras
 ventum est Esquilias, aliena negotia centum
 per caput et circa saliunt latus. „Ante secundam
 Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras“. 35
 „De re communi scribae magna atque nova te
 orabant hodie meminisses, Quinte, reverti“.
 „Imprimat his, cura, Maecenas signa tabellis“.
 Dixeris, „experiar“ „si vis, potes“, addit et instat.
 Septimus octavo propior iam fugerit annus, 40
 ex quo Maecenas me coepit habere suorum
 in numero, dumtaxat ad hoc, quem tollere raeda
 vellet iter faciens et cui concredere nugas
 hoc genus: „hora quota est?“ „Thraex est Gallina
 [Syro par?“

„Matutina parum cautos iam frigora mordent“ 45
 et quae rimosa bene deponuntur in aure.
 Per totum hoc tempus subiectior in diem et horam
 invidiae noster. Ludos spectaverat una,
 luserat in campo: „Fortuae filius! omnes.
 Frigidus a rostris manat per compita rumor: 50
 quicumque obvius est, me consulit: „o bone — nam te
 scire, deos quoniam propius contingis, — oportet —
 numquid de Dacis audisti?“ „Nil equidem“. „Ut tu
 semper eris derisor!“ „At omnes di exagitent me,
 si quicum!“ „Quid militibus promissa Triquatra 55
 praedia Caesar an est Italia tellure daturus?“
 Iurantem me scire nihil mirantur, ut unum
 scilicet egregii mortalem altique silenti.
 Perditur haec inter misero lux non sine votis:
 o rus! quando ego te aspiciam quandoque licebit 60
 nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis
 ducere sollicitae iucunda oblivia vitae?
 O quando faba Pythagorae cognata simulque
 uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
 O noctes cenaeque deum! quibus ipse meique 65
 ante Larem proprium vescor vernasque procaces
 pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est,
 siccat inaequales calices conviva solutus
 legibus insanis, seu qui capit acria fortis
 pocula seu modicis uvescit laetius. Ergo 70
 sermo oritur non de villis domibusve alienis,
 nec male necne Lepos saltet, sed, quod magis ad nos
 pertinet et nescire malum est, agitamus: utrumne
 divitiis homines an sint virtute beati;
 quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos; 75
 et quae sit natura boni summumque quid eius.

Cervius haec inter vicinus garrat aniles
 ex re fabellas. Si quis nam laudat Arelli
 sollicitas ignarus opes, sic incipit: „olim
 rusticus urbanum murem mus paupere fertur 80
 accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,
 asper et attentus quaesitis, ut tamen artum
 solveret hospitium animum. Quid multa? neque ille
 sepositi ciceris nec longae invidit avenae,
 aridum et ore ferens acinum semesaque lardi 85
 frustra dedit cupiens varia fastidia cena
 vincere tangentis male singula dente superbo,
 cum pater ipse domus palea porrectus in horna
 esset ador loliumque dapis meliora relinquens.
 Tandem urbanus ad hunc „Quid te iuvat“ inquit,
 [„amice, 90
 praerupti nemoris patientem vivere dorso?
 vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?
 carpe viam, mihi crede, comes, terrestria quando
 mortales animas vivunt sortita neque ulla est
 aut magno aut parvo leti fuga; quo, bone, circa, 95
 dum licet, in rebus iucundis vive beatus,
 vive memor, quam sis aevi brevis“. Haec ubi dicta
 agrestem pepulere, domo levis exsilit; inde
 ambo propositum peragunt iter urbis aventes
 moenia nocturni surrepere. Iamque tenebat 100
 nox medium caeli spatium, cum ponit uterque
 in locuplete domo vestigia, rubro ubi cocco
 tincta super lectos canderet vestis eburnos
 multaque de magna superessent fercula cena,
 quae procul exstructis inerant hesternae canistris. 105
 Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
 agrestem, veluti succinctus cursitat hospes

continuatque dapes nec non verniliter ipsis
 fungitur officiis praelambens omne, quod adfert.
 Ille cubans gaudet mutata sorte bonisque 110
 rebus agit laetum convivam, cum subito ingens
 valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
 Currere per totum pavidi conclave magisque
 exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
 personuit canibus. Tum rusticus: „haud mihi vita 115
 est opus hac“ ait et valeas: me silva cavusque
 tutus ab insidiis tenui solabitur ervo“.

EPISTULARUM

LIBER PRIMUS.

I.

Poeta podaje Mecenasowi powody, dlaczego żądaniu jego, by wrócił do poezji lirycznej, zadość uczynić nie może. Znikły sny i marzenia młodości, przyszedł czas refleksyi i badania. Z poety stał się filozof, gdyż filozofia, jakby mistyczna jakaś terapia duszy, jedynie zdolna uwolnić od głupoty i namiętności, a dać cnotę i mądrość, na których szczęście prawdziwe w życiu polega. Poezja musiałaby osiągnięcie tego celu opóźnić.

Prima dicte mihi, summa dicende Camena,
spectatum satis et donatum iam rude quaeris,
Maecenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est aetas, non mens. Veianius armis
Herculis ad postem fixis latet abditus agro, 5
ne populum extrema totiens exoret arena.
Est mihi purgatam crebro qui personet aurem:
„solve senescentem mature sanus equum, ne
peccet ad extremum ridendus et ilia ducat“.
Nunc itaque et versus et cetera ludicra pono; 10
quid verum atque decens, curo et rogo, et omnis in
[hoc sum:
condo et compono, quae mox depromere possim.

Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter —
nullius addictus iurare in verba magistri,
quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes. 15

Nunc agilis fio et mersor civilibus undis,
virtutis verae custos rigidusque satelles;
nunc in Aristippi furtim praecepta relabor
et mihi res, non me rebus subiungere conor.
Ut nox longa, quibus somnum aufert cura, diesque 20
longa videtur opus debentibus; ut piger annus
pupillis, quos dura premit custodia matrum:
sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quae spem
consiliumque morantur agendi naviter id, quod
aeque pauperibus prodest, locupletibus aequae, 25
aeque neglectum pueris senibusque nocebit.
Restat, ut his ego me ipse regam solerque elementis.
Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
non tamen idcirco contemnas lippus inungi;
nec, quia desperes invicti membra Glyconis, 30
nodosa corpus nolis prohibere cheragra.
Est quadam prodire tenus, si non datur ultra.
Fervet avaritia miseroque cupidine pectus:
sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
possis et magnam morbi deponere partem. 35
Laudis amore tumes: sunt certa piacula, quae te
ter pure lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
si modo culturae patientem commodet aurem. 40
Virtus est vitium fugere et sapientia prima
stultitia caruisse. Vides, quae maxima credis
esse mala, exiguum censum turpemque repulsam,
quanto devites animi capitisque labore;
impiger extremos curris mercator ad Indos 45
per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:
ne cures ea, quae stulte miraris et optas,

discere et audire et meliori credere non vis?
 Quis circum pagos et circum compita pugna
 magna coronari contemnat Olympia, cui spes, 50
 cui sit condicio dulcis sine pulvere palmae?
 Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

„O cives, cives, quaerenda pecunia primum est;
 virtus post nummos“. Haec Ianus summus ab imo
 producet, haec recinunt iuvenes dictata senesque, 55
 laevo suspensi loculos tabulamque lacerto.
 Est animus tibi, sunt mores, est lingua fidesque,
 sed quadringentis sex septem milia desunt:
 plebs eris. At pueri ludentes „rex eris“ aiunt,
 „si recte facies“. Hic murus aëneus esto: 60
 nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Roscia, dic sodes, melior lex an puerorum est
 nenia, quae regnum recte facientibus offert,
 et maribus Curiis et decantata Camillis?
 Isne tibi melius suadet, qui „rem facias, rem, 65
 si possis, recte, si non, quocumque modo rem,
 ut propius spectes lacrimosa poemata Pupi“,
 an qui Fortunae te responsare superbae
 liberum et erectum praesens hortatur et aptat?
 Quodsi me populus Romanus forte roget, cur 70
 non, ut porticibus, sic iudicii fruar isdem
 nec sequar aut fugiam, quae diligit ipse vel odit,
 olim quod vulpes aegroto cauta leoni
 respondit, referam: „quia me vestigia terrent,
 omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum“. 75
 Belua multorum es capitum. Nam quid sequar aut
 [quem?

Pars hominum gestit conducere publica; sunt qui
 crustis et pomis viduas venentur avaras

excipiantque senes, quos in vivaria mittant:
 multis occulto crescit res fenore. Verum 80
 esto aliis alios rebus studiisque teneri:
 idem eadem possunt horam durare probantes?
 „Nullus in orbe sinus Bais praelucet amoenis“
 si dixit dives, lacus et mare sentit amorem
 festinantis eri; cui si vitiosa libido 85
 fecerit auspicium, „cras ferramenta Teanum
 tolletis, fabri!“ Lectus genialis in aula est:
 nil ait esse prius, melius nil caelibe vita;
 si non est, iurat bene solis esse maritis.
 Quo teneam vultus mutantem Protea nodo? 90
 quid pauper? ride: mutat cenacula, lectos,
 balnea, tonsores, conducto navigio aequae
 nauseat ac locuples, quem ducit priva triremis.
 Si curatus inaequali tonsore capillos
 occurri, rides; si forte subucula pexae 95
 trita subest tunicae vel si toga dissidet impar,
 rides: quid, mea cum pugnat sententia secum,
 quod petiit, spernit, repetit, quod nuper omisit,
 aestuat et vitae disconvenit ordine toto,
 diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis? 100
 insanire putas sollemnia me neque rides
 nec medici credis nec curatoris egere
 a praetore dati, rerum tutela mearum
 cum sis et prave sectum stomacheris ob unguem
 de te pendentis, te respicientis amici. 105
 Ad summam: sapiens uno minor est Iove, dives,
 liber, honoratus, pulcher, rex denique regum,
 praecipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

II.

Z przyjaźni dla rodziny Lolliuszów pisze Horacy do młodego Lolliusza, zajmującego się właśnie w szkole Homerem i zwraca jego uwagę na to, o ile na żywych przykładach Homer lepiej uczy, że ogień namiętności gubi, a rozum zwycięża, niż teoretyczne pisma filozofów z zawodu. Ale ludzi nęcą żądze nie mądrość. Dlatego zawczasu trzeba zacząć pracę nad sobą i ćwiczyć się w powściągliwości chuci, chciwości, zazdrości i gniewu.

Troiani belli scriptorem, Maxime Lolli,
 dum tu declamas Romae, Praeneste relegi,
 qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
 planius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.
 Cur ita crediderim, nisi quid te distinet, audi. 5
 Fabuia, qua Paridis propter narratur amorem
 Graecia barbariae lento collisa duello,
 stultorum regum et populorum continet aestus.
 Antenor censet belli praecidere causam:
 quid Paris? ut salvus regnet vivatque beatus, 10
 cogi posse negat. Nestor componere lites
 inter Peliden festinat et inter Atriden:
 hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
 Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.
 Seditio, dolis, scelere atque libidine et ira 15
 Iliacos intra muros peccatur et extra.
 Rursus, quid virtus et quid sapientia possit,
 utile proposuit nobis exemplar Ulixen,
 qui domitor Troiae multorum providus urbes
 et mores hominum inspexit latumque per aequor, 20
 dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
 pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
 Sirenum voces et Circae pocula nosti,

quae si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
 sub domina meretrice fuisset turpis et excors, 25
 vixisset canis immundus vel amica luto sus.
 Nos numerus sumus et fruges consumere nati,
 sponsi Penelopae, nebulones Alcinoique
 in cute curanda plus aequo operata iuventus,
 cui pulchrum fuit in medios dormire dies et 30
 ad strepitum citharae cessatum ducere somnum.
 Ut iugulent hominem, surgunt de nocte latrones:
 ut te ipsum serves, non expergisceris? atqui
 si noles sanus, curres hydropicus et, ni 35
 posces ante diem librum cum lumine, si non
 intendes animum studiis et rebus honestis,
 invidia vel amore vigil torquebere. Nam cur,
 quae laedunt oculum, festinas demere; si quid
 est animum, differs curandi tempus in annum?
 Dimidium facti, qui coepit, habet; sapere aude; 40
 incipe. Qui recte vivendi prorogat horam,
 rusticus exspectat, dum defluat amnis; at ille
 labitur et labetur in omne volubilis aevum.
 Quaeritur argentum puerisque beata creandis
 uxor et incultae pacantur vomere silvae. 45
 Quod satis est, cui contingit, nihil amplius optet.
 Non domus et fundus, non aeris acervus et auri
 aegroto domini deduxit corpore febres,
 non animo curas. Valeat possessor oportet,
 si comportatis rebus bene cogitat uti. 50
 Qui cupit aut metuit, iuvat illum sic domus et res,
 ut lippum pictae tabulae, fomenta podagram,
 auriculas citharae collecta sorde dolentes.
 Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit.
 Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas. 55

Semper avarus eget: certum voto pete finem.
 Invidus alterius macrescit rebus opimis;
 invidia Siculi non invenere tyranni
 maius tormentum. Qui non moderabitur irae,
 infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens, 60
 dum poenas odio per vim festinat inulto.
 Ira furor brevis est: animum rege; qui nisi paret,
 imperat; hunc frenis, hunc tu compesce catena.
 Fingit equum tenera docilem cervice magister
 ire viam, qua monstret eques; venaticus, ex quo 65
 tempore cervinam pellem latravit in aula,
 militat in silvis catulus. Nunc adbibe puro
 pectore verba, puer, nunc te melioribus offer.
 Quo semel est imbuta recens servabit odorem
 testa diu. Quodsi cessas aut strenuus anteis, 70
 nec tardum opperier nec praecedentibus insto.

IV.

Poetę Tibulla, któremu bogowie ni talentu, ni urody, ni zdrowia, ni majątku nie odmówili, uczy tak żyć, jakby każda godzina życia była darowana. Wtedy ma się humor i dobrze się wygląda.

Albi, nostrorum sermonum candide iudex,
 quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
 scribere, quod Cassi Parmensis opuscula vincat,
 an tacitum silvas inter reptare salubres,
 curantem, quidquid dignum sapiente bonoque est? 5
 Non tu corpus eras sine pectore: di tibi formam,
 di tibi divitias dederunt artemque fruendi.
 Quid voveat dulci nutricula maius alumno,

qui sapere et fari possit, quae sentiat, et cui
 gratia, fama, valetudo contingat abunde 10
 et mundus victus non deficiente crumena?
 Inter spem curamque, timores inter et iras
 omnem crede diem tibi diluxisse supremum:
 grata superveniet, quae non sperabitur hora.
 Me pinguem et nitidum bene curata cute vises, 15
 cum ridere voles Epicuri de grege porcum.

VII.

Mecenas, stęskniony za Horacym, czyni mu w liście wyrzuty, że go zaniedbuje, zbyt długo bawiąc na wsi. Horacy odpisując zapowiada śmiało, że przez wzgląd na zdrowie nie tylko przez miesiąc, ale przez całą jesień i zimę nie pokaże się w Rzymie. Oświadcza przytem, że gotów zwrócić dobrodziejowi darowiznę, gdyby jej posiadanie okupić miał utratą wolności, ale serdeczny, otwarty, żartobliwy ten list nadaje słowom inne znaczenie: przecież mi domu za to nie wymówisz. — Pięknie ten list świadczy o szczerej i prawdziwej przyjaźni magnata z libertynem.

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
 Sextilem totum mendax desideror. Atqui
 si me vivere vis sanum recteque valentem,
 quam mihi das aegro, dabis aegrotare timentem, 5
 Maecenas, veniam, dum ficus prima calorque
 dissignatorem decorat lictoribus atris,
 dum pueris omnis pater et matercula pallet
 officiosaque sedulitas et opella forensis
 adducit febres et testamenta resignat.
 Quodsi bruma nives Albanis inlinet agris, 10
 ad mare descendet vates tuus et sibi parceret
 contractusque leget; te dulcis amice, reviset

cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.
 Non, quo more piris vesci Calaber iubet hospes,
 tu me fecisti locupletem. „Vescere, sodes“. 15
 „Iam satis est“. „At tu, quantum vis, tolle“. „Benigne“.
 „Non invisa ferēs pueris munuscula parvis“.
 „Tam teneor dono, quam si dimittar onustus“.
 „Ut libet: haec porcis hodie comedenda relinques“.
 Prodigus et stultus donat, quae spernit et odit; 20
 haec seges ingratos tulit et feret omnibus annis.
 Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus
 nec tamen ignorat, quid distent aera lupinis.
 Dignum praestabo me etiam pro laude merentis.
 Quodsi me noles usquam discedere, reddes 25
 forte latus, nigros angusta fronte capillos,
 reddes dulce loqui, reddes ridere decorum et
 inter vina fugam Cinarae maerere protervae.
 Forte per angustam tenuis nitedula rimam
 repperat in cumeram frumenti pastaque rursus 30
 ire foras pleno tendebat corpore frustra.
 Cui mustela procul: „si vis“ ait „effugere istinc,
 macra cavum repetes artum, quem macra subisti“.
 Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno;
 nec somno plebis laudo satur atilium nec 35
 otia divitiis Arabum liberrima muto.
 Saepe verecundum laudasti rexque paterque
 audisti coram nec verbo parcius absens:
 inspice, si possum donata reponere laetus.
 Haud male Telemachus, proles patientis Ulixi: 40
 „non est aptus equis Ithace locus, ut neque planis
 porrectus spatiis nec multae prodigus herbae;
 Atride, magis apta tibi tua dona relinquam“.

Parvum parva decent: mihi iam non regia Roma,
 sed vacuum Tibur placet aut imbellē Tarentum. 45
 Strenuus et fortis causisque Philippus agendis
 clarus, ab officiis octavam circiter horam
 dum redit atque foro nimium distare Carinas
 iam grandis natu queritur, conspexit, ut aiunt,
 adrasum quendam vacua tonsoris in umbra 50
 cultello proprios purgantem leniter unguēs.
 „Demetri“ — puer hic non laeve iussa Philippi
 accipiebat — „abi, quaere et refer, unde domo, quis,
 cuius fortunae, quo sit patre quoque patrono“.
 It, redit et narrat, Volteium nomine Menam, 55
 praeconem, tenui censu, sine crimine, notum
 et properare loco et cessare, et quaerere et uti,
 gaudentem pravisque sodalibus et lare certo
 et ludis et post decisa negotia campo.
 „Scitari libet ex ipso, quodcumque refers; dic, 60
 ad cenam veniat“. Non sane credere Mena,
 mirari secum tacitus. Quid multa? „Benigne“
 respondet. „Neget ille mihi?“ „Negat improbus et te
 neglegit aut horret“. Volteium mane Philippus
 vilia vendentem tunicato scruta popello 65
 occupat et salvere iubet prior; ille Philippo
 excusare laborem et mercennaria vincla,
 quod non mane domum venisset, denique quod non
 providisset eum. „Sic ignovisse putato
 me tibi, si cenas hodie mecum“. „Ut libet“. „Ergo 70
 post nonam venies; nunc i, rem strenuus auge“.
 Ut ventum ad cenam est, dicenda tacenda locutus
 tandem dormitum dimittitur. Hic ubi saepe
 occultum visus decurrere piscis ad hamum,
 mane cliens et iam certus conviva, iubetur 75

rura suburbana indictis comes ire Latinis.
 Impositus mannis arvum caelumque Sabinum
 non cessat laudare. Videt ridetque Philippus,
 et sibi dum requiem, dum risus undique quaerit,
 dum septem donat sestertia, mutua septem 80
 promittit, persuadet, uti mercetur agellum.
 Mercatur. Ne te longis ambagibus ultra,
 quam satis est, morer: ex nitido fit rusticus atque
 sulcos et vineta crepat mera, praeparat ulmos,
 immoritur studiis et amore senescit habendi. 85
 Verum ubi oves furto, morbo periere capellae,
 spem mentita seges, bos est enectus arando,
 offensus damnis media de nocte caballum
 arripit iratusque Philippi tendit ad aedes.
 Quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus, 90
 „durus“ ait „Voltei, nimis attentusque videris
 esse mihi“. „Pol, me miserum, patrone, vocares,
 si velles“ inquit „verum mihi ponere nomen.
 Quod te per Genium dextramque deosque Penates
 obsecro et obtestor, vitae me redde priori!“ 95
 Qui semel aspexit, quantum dimissa petitis
 praestent, mature redeat repetatque relicta.
 Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.

X.

Poeta wylicza przyjacielowi, który lubił miasto, zalety życia wiejskiego. Żyje się w zgodzie z naturą, w zimie ciepło, w lecie chłodno, piękna przyroda w okolicy, a co ważniejsza milczy zazdrośna troska. Tu może każdy swobodnie żyć dla siebie, podczas gdy zgiełk miejski podsyca ciągłą nienawiść i zazdrość. Bajki i porównania z życia codziennego wzięte stanowią okrasę tego filozoficznego listu.

Urbis amatorem Fuscum salvere iubemus
 ruris amatores. Hac in re scilicet una
 multum dissimiles, at cetera paene gemelli,
 fraternis animis, quidquid negat alter, et alter,
 adnuimus pariter, vetuli notique columbi. 5
 Tu nidum servas, ego laudo ruris amoeni
 rivos et musco circumlita saxa nemusque.
 Quid quaeris? vivo et regno, simul ista reliqui,
 quae vos ad caelum effertis rumore secundo,
 utque sacerdotis fugitivus liba recuso, 10
 pane egeo iam mellitis potiore placentis.
 Vivere naturae si convenienter oportet
 ponendaeque domo quaerenda est area primum,
 novistine locum potiolem rure beato?
 est, ubi plus tepeant hiemes, ubi gratior aura 15
 leniat et rabiem Canis et momenta Leonis,
 cum semel accepit solem furibundus acutum?
 est, ubi divellat somnos minus invida cura?
 deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
 purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum, 20
 quam quae per pronum trepidat cum murmure rivum?
 Nempe inter varias nutritur silva columnas
 laudaturque domus, longos quae prospicit agros.
 Naturam expelles furca, tamen usque recurret
 et mala perrumpet furtim fastidia victrix. 25
 Non, qui Sidonio contendere callidus ostro
 nescit Aquinatem potentia vellera fucum,
 certius accipiet damnum propiusve medullis,
 quam qui non poterit vero distinguere falsum.
 Quem res plus nimio delectavere secundae, 30
 mutatae quatient. Si quid mirabere, pones
 invitus. Fuge magna: licet sub paupere tecto

reges et regum vita praecurrere amicos.
 Cervus equum pugna melior communibus herbis
 pellebat, donec minor in certamine longo 35
 imploravit opes hominis frenumque recepit.
 Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
 non equitem dorso, non frenum depulit ore.
 Sic, qui pauperiem veritus potiore metallis
 libertate caret, dominum vehet improbus atque 40
 serviet aeternum, quia parvo nesciet uti.
 Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
 si pede maior erit, subvertet, si minor, uret.
 Laetus sorte tua vives sapienter, Aristi,
 nec me dimittes incastigatum, ubi plura 45
 cogere, quam satis est, ac non cessare videbor.
 Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
 tortum digna sequi potius quam ducere funem.
 Haec tibi dictabam post fanum putre Vacunae,
 excepto, quod non simul esses, cetera laetus.

XVI.

Nieznanemu nam bliżej Kwinkycuszowi opisuje uroczę położenie swojego Sabinum. Do tego nawiązuje zrećźnie przestrożę, że nie należy tyle dbać o złudny blask zewnętrzny i mylną nieraz opinię ludzi, ile raczej o prawdziwą moralną wartość, aby być rzeczywiście vir bonus, za jakiego się chce uchodzić.

Ne perconteris, fundus meus, optime Quinti,
 arvo pascat erum an baxis opulentet olivae,
 pomisne an pratis, an amicta vitibus ulmo,
 scribetur tibi forma loquaciter et situs agri.
 Continui montes, ni dissocientur opaca 5

valle, sed ut veniens dextrum latus aspiciat sol,
 laevum discedens curru fugiente vaporet.
 Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benigni
 corna vepres et pruna ferant? si quercus et ilex 10
 multa fruge pecus, multa dominum iuвет umbra?
 dicas adductum propius frondere Tarentum.
 Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
 frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus,
 infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
 Hae latebrae dulces, etiam, si credis, amoenae, 15
 incolumem tibi me praestant Septembribus horis.
 Tu recte vivis, si curas esse, quod audis.
 Iactamus iam pridem omnis te Roma beatum;
 sed vereor, ne cui de te plus quam tibi credas
 neve putes alium sapiente bonoque beatum 20
 neu, si te populus sanum recteque valentem
 dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
 dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
 Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
 Si quis bella tibi terra pugnata marique 25
 dicat et his verbis vacuas permulceat aures:
 „tene magis salvum populus velit, an populum tu,
 servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
 Iuppiter“, Augusti laudes agnoscere possis;
 cum pateris sapiens emendatusque vocari, 30
 respondesne tuo, dic sodes, nomine?
 „Nempe vir bonus et prudens dici delector ego ac tu“.
 Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet ut si
 detulerit fasces indigno, detrahet idem.
 „Pone, meum est“, inquit: pono tristisque recedo. 35
 Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
 contendat laqueo collum pressisse paternum:

mordear opprobriis falsis mutemque colores?
Falsus honor iuvat et mendax infamia terret
quem nisi mendosum et medicandum? Vir bonus est 40

[quis?

„qui consulta patrum, qui leges iuraque servat,
quo multae magnaeeque secantur iudice lites,
quo res sponsore et quo causae teste tenentur“.
Sed videt hunc omnis domus et vicinia tota
introrsum turpem, speciosum pelle decora. 45

„Nec furtum feci nec fugi“, si mihi dicat
servus, „habet pretium, loris non ureris“, aio.
„Non hominem occidi“. „Non pasces in cruce corvos“.
„Sum bonus et frugi“. Renuit negitatque Sabellus.
„Cautus enim metuit foveam lupus accipiterque 50
suspectos laqueos et opertum miluus hamum.

Oderunt peccare boni virtutis amore;
tu nihil admittes in te formidine poenae:
sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.
Nam de mille fabae modiis cum surripis unum, 55
damnum est, non facinus, mihi pacto lenius isto“.
Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
quandocumque deos vel porco vel bove placat,
„Iane pater“ clare, clare cum dixit „Apollo“,
labra movet metuens audiri. „Pulchra Laverna, 60
da mihi fallere, da iusto sanctoque videri,
noctem peccatis et fraudibus obice nubem!“

Qui melior servo, qui liberior sit avarus,
in triviis fixum cum se demittit ob assem,
non video; nam qui cupiet, metuet quoque; porro 65
qui metuens vivet, liber mihi non erit umquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
semper in augenda festinat et obruitur re.

Vendere cum possis captivum, occidere noli:
serviet utiliter: sine pascat durus aretque, 70
naviget ac mediis hiemet mercator in undis,
annonae prosit, portet frumenta penusque.

Vir bonus et sapiens audebit dicere: „Pentheu,
rector Thebarum, quid me perferre patique
indignum coges?“ „Adimam bona“. „Nempe pecus, 75
[rem,

lectos, argentum: tollas licet“. „In manicis et
compedibus saevo te sub custode tenebo“.
„Ipse deus, simulatque volam, me solvet“. Opinor,
hoc sentit „moriar“. Mors ultima linea rerum est.

XVII.

List dydaktycznej treści, w którym poeta za Arystypem wbrew cynikom podaje reguły taktu towarzyskiego, roztropności i skromności, których się trzymać należy, jeśli się pragnie utrzymać stosunki ze znakomitymi mężami.

Quamvis, Scaeva, satis per te tibi consulis et scis,
quo tandem pacto deceat maioribus uti,
disce, docendus adhuc quae censet amicus, ut si
caecus iter monstrare velit; tamen aspice, si quid
et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur. 5

Si te grata quies et primam somnus in horam
delectat, si te pulvis strepitusque rotarum,
si laedit caupona, Ferentinum ire iubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia solis,
nec vixit male, qui natus moriensque fefellit. 10
Si prodesse tuis pauloque benignius ipsum
te tractare voles, accedes siccus ad unctum.
„Si pranderet olus patienter, regibus uti

nollet Aristippus“. „Si sciret regibus uti,
fastidiret olus, qui me notat“. Utrius horum 15
verba probes et facta, doce vel iunior audi,
cur sit Aristippi potior sententia. Namque
mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
scurror ego ipse mihi, populo tu: rectius hoc et
splendidius multo est. Equus ut me portet, alat rex, 20
officium facio; tu poscis vilia, verum
dante minor, quamvis fers te nullius egentem“.
Omnis Aristippum decuit color et status et res,
temptantem maiora, fere praesentibus aequum.
Contra, quem duplici panno patientia velat, 25
mirabor, vitae via si conversa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum,
quidlibet indutus celeberrima per loca vadet
personamque feret non inconcinnus utramque:
alter Mileti textam cane peius et angui 30
vitabit chlamydem, morietur frigore, si non
rettuleris pannum. Refer et sine vivat ineptus.
Res gerere et captos ostendere civibus hostes
attingit solium Iovis et caelestia temptat,
principibus placuisse viris non ultima laus est. 35
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit, ne non succederet: esto.
Quid, qui pervenit, fecitne viriliter? Atqui
hic est aut nusquam, quod quaerimus. Hic onus horret,
ut parvis animis et parvo corpore maius, 40
hic subit et perfert. Aut virtus nomen inane est,
aut decus et pretium recte petit experiens vir.
Coram rege suo de paupertate tacentes
plus poscente ferent: distat, sumasne pudenter
an rapias; atqui rerum caput hoc erat, hic fons. 45

„Indotata mihi soror est, paupercola mater
et fundus nec vendibilis nec pascere firmus“
qui dicit, clamat „victum date“. Succinit alter
„et mihi!“ dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet 50
plus dapis et rixae multo minus invidiaeque.
Brundisium comes aut Surrentum ductus amoenum
qui queritur salebras et acerbum frigus et imbres,
aut cistam effractam et subducta viatica plorat,
nota refert meretricis acumina, saepe catellam, 55
saepe periscelidem raptam sibi flentis, uti mox
nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
Nec semel irrisus triviis attollere curat
fracto crure planum, licet illi plurima manet
lacrima, per sanctum iuratus dicat Osirim: 60
„credite, non ludo; crudeles, tollite claudum“.
„Quaere peregrinum“ vicinia rauca reclamat.

XIX.

Utwory Horacego wcale nie znalazły u ogółu takiego uznania, jakiego się spodziewał. Przeciwnie, musiał on jako reprezentant szkoły młodszej, opierającej się na wzorach greckich, wiele znosić przykrości od lichych wierszokletów, swoich naśladowców i niedowarzonych krytyków, którzy mu zazdrościli sławy u znakomitych mężów. Z pogardą zwraca się naprzód przeciw trzodzie niewolniczych naśladowców i wyświeca, o ile sam jest naśladowcą wzorów greckich, o ile oryginalnym. W końcu jako powody nienawiści i zazdrości przytacza to, że wcale nie starał się o pozyskanie względów licznych stronnictw literackich, istniejących wówczas w Rzymie.

Prisco si credis, Maecenas docte, Cratino,
nulla placere diu nec vivere carmina possunt,

quae scribuntur aquae potoribus. Ut male sanos
 adscripsit Liber Satyris Faunisque poëtas,
 vina fere dulces oluerunt mane Camenae. 5
 Laudibus arguitur vini vinosus Homerus;
 Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma
 prosiluit dicenda. „Forum putealque Libonis
 mandabo siccis, adimam cantare severis“.
 Hoc simul edixi, non cessavere poëtae 10
 nocturno certare mero, putere diurno.
 Quid, si quis vultu torvo ferus et pede nudo
 exiguaeque togae simulet textore Catonem,
 virtutemne repraesentet moresque Catonis?
 Rupit larbitam Timagenis aemula lingua, 15
 dum studet urbanus tenditque disertus haberi.
 Decipit exemplar vitiis imitabile: quod si
 pallerem casu, biberent exsanguie cuminum.
 O imitatores, servum pecus, ut mihi saepe
 bilem, saepe iocum vestri movere tumultus! 20
 Libera per vacuum posui vestigia princeps,
 non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit,
 dux reget examen. Parios ego primus iambos
 ostendi Latio, numeros animosque secutus
 Archilochi, non res et agentia verba Lycamben. 25
 Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
 quod timui mutare modos et carminis artem;
 temperat Archilochi musam pede mascula Sappho,
 temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar
 nec socerum quaerit, quem versibus oblinat atris, 30
 nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.
 Hunc ego non alio dictum prius ore Latinus
 vulgavi fidicen. Iuvat immemorata ferentem
 ingenuis oculisque legi manibusque teneri.

Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector 35
 laudet ametque domi, premat extra limen iniquus:
 non ego ventosae plebis suffragia venor
 impensis cenarum et tritae munere vestis,
 non ego, nobilium scriptorum auditor et ultor,
 grammaticas ambire tribus et pulpita dignor: 40
 hinc illae lacrimae. „Spissis indigna theatris
 scripta pudet recitare et nugis addere pondus“
 si dixi, „rides“ ait, „et Iovis auribus ista
 servas; fidis enim manare poëtica mella
 te solum, tibi pulcher“. Ad haec ego naribus uti 45
 formido et, luctantis acuto ne secer ungui,
 „displicet iste locus“ clamo et diludia posco.
 Ludus enim genuit trepidum certamen et iram,
 ira truces inimicitias et funebre bellum.

XX.

W epilogu zwraca się do swego dziełka, któremu prze-
 powiada następującą przyszłość: zrazu będziesz modną książką
 w Rzymie, następnie spocziesz na półkach księgarskich po
 prowincjach, wreszcie może na starość dojdiesz do godności
 elementarza. Zamyka szczegółami odnoszącymi się do jego
 osoby.

Vertumnum Ianumque, liber, spectare videris,
 scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
 Odisti claves et grata sigilla pudico,
 paucis ostendi gemis et communia laudas,
 non ita nutritus. Fuge, quo descendere gestis: 5
 non erit emisso reditus tibi. „Quid miser egi?
 quid volui?“ dices, ubi quid te laeserit, et scis
 in breve te cogi, cum plenus languet amator.

Quodsi non odio peccantis desipit augur,
 carus eris Romae, donec te deserat aetas; 10
 contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
 coeperis, aut tineas pasces taciturnus inertes
 aut fugies Uticam aut vincetus mitteris Ilerdam.
 Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
 qui male parentem in rupes protrusit asellum 15
 iratus; quis enim invitum servare laboret?
 Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
 occupet extremis in vicis balba senectus.

Cum tibi sol tepidus plures admoverit aures,
 me libertino natum patre et in tenui re 20
 maiores pennas nido extendisse loqueris,
 ut, quantum generi demas, virtutibus addas;
 me primis urbis belli placuisse domique,
 corporis exigui, praecanum, solibus aptum,
 irasci celerem, tamen ut placabilis essem. 25
 Forte meum si quis te percontabitur aevum,
 me quater undenos sciat implevisse Decembres,
 collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

EPISTULARUM

LIBER SECUNDUS.

I.

Świetny rozkwit poezji łacińskiej za Augusta nie odbył się bez zaciętej walki między zwolennikami starej szkoły, którzy bojąc się o rodzimy charakter poezji łacińskiej, radzili trzymać się narodowych mistrzów pióra, a gardzili szkołą młodszą, opierającą się na wzorach greckich. Horacy tedy w liście poświęconym Augustowi w obronę bierze pracę całego swego życia i dążności swoich kolegów-poetów przeciw fałszywemu przesądowi współczesnych, jakoby tylko poeci dawniejszych czasów zasługiwali na uznanie.

Cum tot sustineas et tanta negotia solus,
 res Italas armis tuteris, moribus ornes,
 legibus emendes, in publica commoda peccem,
 si longo sermone morer tua tempora, Caesar.
 Romulus et Liber pater et cum Castore Pollux, 5
 post ingentia facta deorum in templa recepti,
 dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
 componunt, agros adsignant, oppida condunt,
 ploravere suis non respondere favorem
 speratum meritis. Diram qui contudit hydram 10
 notaque fatali portenta labore subegit,
 comperit invidiam supremo fine domari.
 Urit enim fulgore suo, qui praegravat artes
 infra se positas: exstinctus amabitur idem.
 Praesenti tibi maturos largimur honores 15
 iurandasque tuum per numen ponimus aras,
 nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes.

Sed tuus hic populus sapiens et iustus in uno
 te nostris ducibus, te Graeis anteferendo
 cetera nequaquam simili ratione modoque 20
 aestimat et, nisi quae terris semota suisque
 temporibus defuncta videt, fastidit et odit,
 sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
 quas bis quinque viri sanxerunt, foedera regum
 vel Gabiis vel cum rigidis aequata Sabinis, 25
 pontificum libros, annosa volumina vatium
 dicitet Albano Musas in monte locutas.
 Si, quia Graecorum sunt antiquissima quaeque
 scripta vel optima, Romani pensantur eadem
 scriptores trutina, non est, quod multa loquamur: 30
 nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri;
 venimus ad summum fortunae, pingimus atque
 psallimus et luctamur Achivis doctius unctis.
 Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit,
 scire velim, chartis pretium quotus adroget annus. 35
 Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
 perfectos veteresque referri debet an inter
 viles atque novos? excludat iurgia finis.
 Est vetus atque probus, centum qui perficit annos“.
 Quid, qui deperit minor uno mense vel anno, 40
 inter quos referendus erit? veteresne poëtas
 an quos et praesens et postera respuat aetas?
 „iste quidem veteres inter ponetur honeste,
 qui vel mense brevi vel toto est iunior anno“.
 Utor permissio, caudaeque pilos ut equinae 45
 paulatim vello et demo unum, demo etiam unum,
 dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
 qui redit in fastos et virtutem aestimat annis
 miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.

Ennius et sapiens et fortis et alter Homerus, 50
 ut critici dicunt, leviter curare videtur,
 quo promissa cadant et somnia Pythagorea.
 Naevius in manibus non est et mentibus haeret
 paene recens? adeo sanctum est vetus omne poëma.
 Ambigitur quotiens, uter utro sit prior, aufert 55
 Pacuvius docti famam senis, Accius alti,
 dicitur Afrani toga convenisse Menandro,
 Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
 vincere Caecilius gravitate, Terentius arte.
 Hos ediscit et hos arto stipata theatro 60
 spectat Roma potens, habet hos numeratque poëtas
 ad nostrum tempus Livi scriptoris ab aevo.
 Interdum vulgus rectum videt; est, ubi peccat:
 si veteres ita miratur laudatque poëtas,
 ut nihil anteferat, nihil illis comparet, errat; 65
 si quaedam nimis antique, si pleraque dure
 dicere credit eos, ignave multa fatetur,
 et sapit et mecum facit et love iudicat aequo.
 Non equidem insector delendave carmina Livi
 esse reor, memini quae plagosum mihi parvo 70
 Orbilium dictare; sed emendata videri
 pulchraque et exactis minimum distantia miror.
 Inter quae verbum emicuit si forte decorum,
 si versus paulo concinnior unus et alter,
 iniuste totum ducit venditque poëma. 75
 Indignor quicquam reprehendi, non quia crasse
 compositum inlepideve putetur, sed quia nuper,
 nec veniam antiquis, sed honorem et praemia posci.
 Recte necne crocum floresque perambulet Attae
 fabula si dubitem, clament periisse pudorem 80
 cuncti paene patres, ea cum reprehendere coner,

quae gravis Aesopus, quae doctus Roscius egit:
vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt,
vel quia turpe putant parere minoribus et, quae
imberbi didicere, senes perdenda fateri. 85

Iam Saliare Numae carmen qui laudat et illud,
quod mecum ignorat, solus vult scire videri,
ingeniis non ille favet plauditque sepultis,
nostra sed impugnat, nos nostraque lividus odit.

Quodsi tam Graecis novitas invisita fuisset 90
quam nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet,
quod legeret tereretque viritim publicus usus?

Ut primum positis nugari Graecia bellis
coepit et in vitium fortuna labier aequa,
nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum, 95
marmoris aut eboris fabros aut aeris amavit,
suspendit picta vultum mentemque tabella,
nunc tibicinibus, nunc est gavisita tragoedis;

sub nutrice puella velut si luderet infans,
quod cupide petiit, mature plena reliquit. 100
Hoc paces habuere bonae ventique secundi.

Romae dulce diu fuit et sollemne reclusa
mane domo vigilare, clienti promere iura,
cautos nominibus rectis expendere nummos,
maiores audire, minori dicere, per quae 105
crescere res posset, minui damnosa libido.

Quid placet aut odio est, quid non mutabile credas?
Mutavit mentem populus levis et calet uno
scribendi studio: pueri patresque severi

fronde comas vincti cenant et carmina dictant. 110

Ipsa ego, qui nullos me adfirmo scribere versus,
invenior Parthis mendacior et prius orto
sole vigil calamum et chartas et scrinia posco.

Navem agere ignarus navis timet; abrotonum aegro
non audet, nisi qui didicit dare; quod medicorum est 115
promittunt medici; tractant fabrilia fabri:
scribimus indocti doctique poemata passim.

Hic error tamen et levis haec insania quantas
virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
non temere est animus; versus amat, hoc studet
[unum; 120

detrimenta, fugas servorum, incendia ridet;
non fraudem socio puerove incogitat ullam
pupillo; vivit siliquis et pane secundo,
militiae quamquam piger et malus, utilis urbi,

si das hoc parvis quoque rebus magna iuari. 125
Os tenerum pueri balbumque poeta figurat,
torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aurem,
mox etiam pectus praeceptis format amicis,
asperitatis et invidiae corrector et irae,

recte facta refert, orientia tempora notis 130
instruit exemplis, inopem solatur et aegrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
disceret unde preces, vatem nisi Musa dedisset?

Poscit opem chorus et praesentia numina sentit,
caelestes implorat aquas docta prece blandus, 135
avertit morbos, metuenda pericula pellit,
impetrat et pacem et locupletem frugibus annum.

Carmine di superi placantur, carmine Manes.
Agricolae prisca, fortes parvoque beati,
condita post frumenta levantes tempore festo 140
corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem,

cum sociis operum, pueris et coniuge fida
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
floribus et vino Genium memorem brevis aevi.

Fescennina per hunc inventa licentia morem 145
 versibus alternis opprobria rustica fudit
 libertasque recurrentes accepta per annos
 lusit amabiliter, donec iam saevus apertam
 in rabiem coepit verti iocus et per honestas
 ire domos impune minax. Doluere cruento 150
 dente lacessiti, fuit intactis quoque cura
 condicione super communi, quin etiam lex
 poenaeque lata, malo quae nollet carmine quemquam
 describi. Vertere modum, formidine fustis
 ad bene dicendum delectandumque redacti. 155
 Graecia capta ferum victorem cepit et artes
 intulit agresti Latio: sic horridus ille
 defluxit numerus Saturnius et grave virus
 munditiae pepulere, sed in longum tamen aevum
 manserunt hodieque manent vestigia ruris. 160
 Serus enim Graecis admovit acumina chartis
 et post Punica bella quietus quaerere coepit,
 quid Sophocles et Thespis et Aeschylus utile ferrent.
 Temptavit quoque rem, si digne vertere posset,
 et placuit sibi natura sublimis et acer; 165
 nam spirat tragicum satis et feliciter audet,
 sed turpem putat inscite metuitque lituram.
 Creditur, ex medio quia res accessit, habere
 sudoris minimum, sed habet comoedia tanto
 plus oneris, quanto veniae minus. Aspice, Plautus 170
 quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
 ut patris attenti, lenonis ut insidiosus,
 quantus sit Dossennus edacibus in parasitis,
 quam non astricto percurrat pulpita socco;
 gestit enim nummum in loculos demittere, post hoc 175
 securus, cadat an recto stet fabula talo.

Quem tulit ad scaenam ventoso gloria curru,
 exanimat lentus spectator, sedulus inflat:
 sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
 subruit aut reficit. Valeat res ludicra, si me 180
 palma negata macrum, donata reducit opimum.
 Saepe etiam audacem fugat hoc terretque poëtam,
 quod numero plures, virtute et honore minores,
 indocti stolidique et depugnare parati,
 si discordet eques, media inter carmina poscunt 185
 aut ursum aut pugiles; his nam plebecula gaudet.
 Verum equitis quoque iam migravit ab aure voluptas
 omnis ad incertos oculos et gaudia vana.
 Quattuor aut plures aulaea premuntur in horas,
 dum fugiunt equitum turmae peditumque catervae; 190
 mox trahitur manibus regum fortuna retortis,
 esseda festinant, pilenta, petorrita, naves,
 captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
 Si foret in terris, rideret Democritus, seu
 diversum confusa genus panthera camelo 195
 sive elephas albus vulgi converteret ora;
 spectaret populum ludis attentius ipsis,
 ut sibi praebentem nimio spectacula plura;
 scriptores autem narrare putaret asello
 fabellam surdo. Nam quae pervincere voces 200
 evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?
 Garganum mugire putes nemus aut mare Tuscum,
 tanto cum strepitu ludi spectantur et artes
 divitiaeque peregrinae, quibus oblitus actor
 cum stetit in scaena, concurrat dextera laevae. 205
 Dixit adhuc aliquid? „nil sane“. „Quid placet ergo?“
 „Lana Tarentino violas imitata veneno“.

Ac ne forte putes me, quae facere ipse recusem,
cum recte tractent alii, laudare maligne:
ille per extentum funem mihi posse videtur 210
ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
ut magus, et modo me Thebis, modo ponit Athenis.

Verum age et his, qui se lectori credere malunt
quam spectatoris fastidia ferre superbi, 215
curam redde brevem, si munns Apolline dignum
vis complere libris et vatibus addere calcar,
ut studio maiore petant Helicon virentem.

Multa quidem nobis facimus mala saepe poëtae —
ut vineta egomet caedam mea — cum tibi librum 220
sollicito damus aut fesso; cum laedimur, unum
si quis amicorum est ausus reprehendere versum;
cum loca iam recitata revolvimus irrevocati;
cum lamentamur non apparere labores
nostros et tenui deducta poemata filo; 225
cum speramus eo rem venturam, ut, simulatque
carmina rescieris nos fingere, commodus ultro
arcessas et egere vetes et scribere cogas.

Sed tamen est operae pretium cognoscere, quales
aedituos habeat belli spectata domique 230
virtus indigno non committenda poëtae.

Gratus Alexandro, regi magno, fuit ille
Choerilus, incultis qui versibus et male natis
rettulit acceptos, regale nomisma, Philippos.
Sed veluti tractata nota labemque remittunt 235
atramenta, fere scriptores carmine foedo
splendida facta linunt. Idem rex ille, poëma
qui tam ridiculum tam care prodigus emit,
edicto vetuit, ne quis se praeter Apellen

pingeret aut alius Lysippo duceret aera 240
fortis Alexandri vultum simulantia. Quodsi
iudicium subtile videndis artibus illud
ad libros et ad haec Musarum dona vocares,
Boeotum in crasso iurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se iudicia atque 245
munera, quae multa dantis cum laude tulerunt
dilecti tibi Vergilius Variusque poëtae,
nec magis expressi vultus per aenea signa,
quam per vatis opus mores animique virorum
clarorum apparent. Nec sermones ego mallet 250
repentes per humum quam res componere gestas,
terrarumque situs et flumina dicere et arces
montibus impositas et barbara regna tuisque
auspiciis totum confecta duella per orbem
claustraque custodem pacis cohibentia Ianum 255
et formidatam Parthis te principe Romam,
si, quantum cuperem, possem quoque; sed neque parvum
carmen maiestas recipit tua nec meus audet
rem temptare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem stulte, quem diligit, urget 260
praecipue cum se numeris commendat et arte;
discit enim citius meminitque libentius illud,
quod quis deridet, quam quod probat et veneratur.
Nil moror officium, quod me gravat, ac neque ficto
in peius vultu proponi cereus usquam 265
nec prave factis decorari versibus opto,
ne rubeam pingui donatus munere et una
cum scriptore meo capsula porrectus operata
deferar in vicum vendentem tus et odores
et piper et quidquid chartis amicitur ineptis. 270

II.

Smętnem a przecież wesołem pożegnaniem poezyi i młodości jest list pisany do Florusa, który towarzyszył Tyberyuszowi w wyprawie jego do Panonii. Żartobliwie usprawiedliwia się ze swego lenistwa do pisania poezyi, a w końcu jako istotny powód, dlaczego wierszy nie pisze, podaje zajmowanie się filozofią, która uleczyć go ma od błędów współczesnych, a przedewszystkiem od chciwości.

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni!
 si quis forte velit puerum tibi vendere natum
 Tibure vel Gabiis et tecum sic agat: „hic et
 candidus et talos a vertice pulcher ad imos
 fiet eritque tuus nummorum milibus octo, 5
 verna ministeriis ad nutus aptus eriles,
 litterulis Graecis imbutus, idoneus arti
 cuilibet: argilla quidvis imitaberis uda,
 quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
 Multa fidem promissa levant, ubi plenius aequo 10
 laudat venales, qui vult extrudere, merces.
 Res urget me nulla: meo sum pauper in aere.
 Nemo hoc mangonum faceret tibi: non temere a me
 quivis ferret idem. Semel hic cessavit et, ut fit
 in scalis latuit metuens pendentis habenae: 15
 des nummos, excepta nihil te si fuga laedat:
 ille ferat pretium poenae securus, opinor.
 Prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex:
 insequeris tamen hunc et lite moraris iniqua?
 Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi 20
 talibus officiis prope mancum, ne mea saevus
 iurgares ad te quod epistula nulla rediret.

Quid tum profeci, mecum facientia iura
 si tamen attemptas? quereris super hoc etiam, quod
 exspectata tibi non mittam carmina mendax 25

Luculli miles collecta viatica multis
 aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
 perdiderat: post hoc vehemens lupus, et sibi et hosti
 iratus pariter, ieiunis dentibus acer,
 praesidium regale loco deiecit, ut aiunt, 30
 summe munito et multarum divite rerum.

Clarus ob id factum donis ornatur honestis,
 accipit et bis dena super sestertia nummum.
 Forte sub hoc tempus castellum evertere praetor
 nescio quod cupiens hortari coepit eundem 35
 verbis, quae timido quoque possent addere mentem:
 „i, bone, quo virtus tua te vocat, i pede fausto,
 grandia laturus meritorum praemia. — Quid stas?“
 Post haec ille catus, quantumvis rusticus: „ibit,
 ibit eo, quo vis, qui zonam perdidit“ inquit. 40

Romae nutriri mihi contigit atque doceri,
 iratus Grais quantum nocuisset Achilles.
 Adiecere bonae paulo plus artis Athenae,
 scilicet ut vellem curvo dinoscere rectum
 atque inter silvas Academi quaerere verum. 45
 Dura sed emovere loco me tempora grato
 civilisque rudem belli tulit aestus in arma
 Caesaris Augusti non responsura lacertis.
 Unde simul primum me dimisere Philippi,
 decisis humilem pennis inopemque paterni 50
 et laris et fundi paupertas impulit audax,
 ut versus facerem: sed, quod non desit, habentem
 quae poterunt umquam satis expurgare cicutae,
 ni melius dormire putem quam scribere versus?

Singula de nobis anni praedantur euntes : 55
 eripueri iocos, venerem, convivia, ludum ;
 tendunt extorquere poëmata : quid faciam vis ?
 denique non omnes eadem mirantur amanti que :
 carmine tu gaudes, hic delectatur iambis,
 ille Bioneis sermonibus et sale nigro. 60
 Tres mihi convivae prope dissentire videntur,
 poscentes vario multum diversa palato.
 Quid dem? quid non dem? renuis quod tu, iubet alter;
 quod petis, id sane est invisum acidumque duobus.
 Praeter cetera me Romaene poëmata censes 65
 scribere posse inter tot curas totque labores?
 Hic sponsum vocat, hic auditum scripta relictis
 omnibus officiis; cubat hic in colle Quirini,
 hic extremo in Aventino, visendus uterque, —
 intervalla vides humane commoda. „Verum 70
 purae sunt plateae, nihil ut meditantibus obstet“.
 Festinat calidus mulis gerulisque redemptor,
 torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum,
 tristia robustis luctantur funera plaustris,
 hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus: 75
 i nunc et versus tecum meditare canoros!
 Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbem,
 rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra:
 tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
 vis canere et contracta sequi vestigia vatam? 80
 Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas
 et studiis annos septem dedit insenuitque
 libris et curis, statua taciturnius exit
 plerumque et risu populum quatit; hic ego rerum
 fluctibus in mediis et tempestatibus urbis 85
 verba lyrae motura sonum conectere digner?

Frater erat Romae consulti rhetor, ut alter
 alterius sermone meros audiret honores,
 Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
 Qui minus argutos vexat furor iste poëtas? 90
 Carmina compono, hic elegos. Mirabile visu
 caelatumque novem Musis opus! Aspice primum,
 quanto cum fastu, quanto molimine circum
 spectemus vacuum Romanis vatibus aedem,
 mox etiam, si forte vacas, sequere et procul audi, 95
 quid ferat et qua-re sibi nectat uterque coronam.
 Caedimur et totidem plagis consumimus hostem
 lento Samnites ad lumina prima duello.
 Discedo Alcaeus puncto illius; ille meo quis?
 quis nisi Callimachus? si plus apposcere visus, 100
 fit Mimnermus et optivo cognomine crescit.
 Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
 cum scribo et supplex populi suffragia capto:
 idem finitis studiis et mente recepta
 obturem patulas impune legentibus aures. 105
 Ridentur, mala qui componunt carmina; verum,
 gaudent scribentes et se venerantur èt ultro,
 si faceas, laudant, quidquid scripsere beati.
 At qui legitimum cupiet fecisse poëma,
 cum tabulis animum censoris sumet honesti, 110
 audebit, quaecumque parum splendoris habebunt
 et sine pondere erunt et honore indigna ferentur,
 verba movere loco, quamvis invita recedant
 et versentur adhuc intra penetralia Vestae;
 obscurata diu populo bonus eruet atque 115
 proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
 quae priscis memorata Catonibus atque Cethegis
 nunc situs informis premit et deserta vetustas,

asciscet nova, quae genitor produxerit usus.
Vemens et liquidus puroque simillimus amni 120
fundet opes Latiumque beabit divite lingua,
luxuriantia compescet, nimis aspera sano
levabit cultu, virtute carentia tollet,

ludentis speciem dabit et torquebitur, ut qui
nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur. 125

Praetulerim scriptor delirus inersque videri,
dum mea delectent mala me vel denique fallant,
quam sapere et ringi? Fuit haud ignobilis Argis,
qui se credebat miros audire tragoedos
in vacuo laetus sessor plausorque theatro, 130

cetera qui vitae servaret munia recto
more, bonus sane vicinus, amabilis hospes,
comis in uxorem, posset qui ignoscere servis
et signo laeso non insanire lagoenae,
posset qui rupem et puteum vitare patentem. 135

Hic ubi cognatorum opibus curisque reffectus
expulit elleboro morbum bilemque meraco
et redit ad sese, „pol me occidistis, amici,
non servastis“ ait, „cui sic extorta voluptas
et demtus per vim mentis gratissimus error“. 140

Nimirum sapere est abiectis utile nugis
et tempestivum pueris concedere ludum
ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
sed verae numerosque modosque ediscere vitae.

Quocirca mecum loquor haec facitusque recordor: 145
si tibi nulla sitim finiret copia lymphae,
narrares medicis: quod, quanto plura parasti,
tanto plura cupis, nulline faterier audes?
si vulnus tibi monstrata radice vel herba
non fieret levius, fugeres radice vel herba 150

proficiente nihil curarier; audieras, cui
rem di donarent, illi decedere pravam
stultitiam: et, cum sis nihilo sapientior, ex quo
plenior es, tamen uteris monitoribus isdem?

At si divitiae prudentem reddere possent, 155
si cupidum timidumque minus te, nempe ruberes,
viveres in terris te si quis avarior uno.

Si proprium est, quod quis libra mercatus et aere est,
quaedam, si credis consultis, mancipat usus:

qui te pascit ager, tuus est et vilicus Orbi, 160
cum segetes occat tibi mox frumenta daturas,
te dominum sentit. Das nummos, accipis uvam,
pultos, ova, cadum temeti; nempe modo isto
paulatim mercaris agrum fortasse trecentis
aut etiam supra nummorum milibus emptum. 165

Quid refert, vivas numerato nuper an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis et arvi
emptum cenat olus, quamvis aliter putat, emptis
sub noctem gelidam lignis calefactat aënum;
sed vocat usque suum, qua populus adsita certis 170
limitibus vicina refugit iurgia, tamquam
sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horae
nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc morte suprema
permutet dominos et cedat in altera iura.

Sic quia perpetuus nulli datur usus et heres 175
heredem alterius velut unda supervenit undam,
quid vici prosunt aut horrea? quidve Calabris
saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus -
grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas, 180
argentum, vestes Gaetulo murice tinctas,
sunt, qui non habeant, est, qui non curat habere.

Cur alter fratrum cessare et ludere et ungui
 praeferat Herodis palmetis pinguibus, alter
 dives et importunus ad umbram lucis ab ortu 185
 silvestrem flammis et ferro mitiget agrum,
 scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
 naturae deus humanae, mortalis in unum
 quodque caput, vultu mutabilis, albus et ater.
 Utar et ex modico, quantum res poscet, acervo 190
 tollam nec metuam, quid de me iudicet heres,
 quod non plura datis invenerit; et tamen idem
 scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
 discrepet et quantum discordet parcus avaro.
 Distat enim, spargas tua prodigus, an neque sum-
 [ptum 195
 invitus facias neque plura parare labores
 ac potius, puer ut festis Quinquatribus olim,
 exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
 Pauperies immunda modo procul absit: ego utrum
 nave ferar magna an parva, ferar unus et idem. 200
 Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
 non tamen adversis aetatem ducimus Austris,
 viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re
 extremi primorum, extremis usque priores.
 Non es avarus: abi. Quid? cetera iam simul isto 205
 cum vitio fugere? caret tibi pectus inani.
 ambitione? caret mortis formidine et ira?
 somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
 nocturnos lemures portentaque Thessala rides?
 natales grate numeras? ignoscis amicis? 210
 lenior et melior fis accedente senecta?
 quid te extempta iuvat spinis de pluribus una?

Vivere si recte nescis, decede peritis;
 lusisti satis, edisti satis atque bibisti.
 Tempus abire tibi est, ne potum largius aequo 215
 rideat et pulset lasciva decentius aetas.

III.

DE ARTE POETICA LIBER.

Chcąc pouczyć młodsze pokolenie o rzeczach dotyczących poezji, zebrał poeta doświadczenia długoletniej pracy na polu poezji w liście, poświęconym synom byłego konsula Kalpurniusza Pisona, z których starszy, zdaje się, okazywał skłonność do poezji dramatycznej. List ten zawiera szereg trafnych i głębokich myśli o istocie poezji w ogólności, a poezji gramatycznej w szczególności. Nie jest to systematyczne przedstawienie prawideł, dotyczących poszczególnych gatunków poezji, jeno są tu zawarte praktyczne rady i wskazówki dla przyszłego poety.

Humano capiti cervicem pictor equinam
 iungere si velit et varias inducere plumas
 undique collatis membris, ut turpiter atrum
 desinat in piscem mulier formosa superne:
 spectatum admissi risum teneatis, amici? 5
 Credite, Pisones, isti tabulae fore librum
 persimilem, cuius velut aegri somnia vanae
 fingentur species, ut nec pes nec caput uni
 reddatur formae. Pictoribus atque poetis
 quidlibet audendi semper fuit aequa potestas. 10
 Scimus et hanc veniam petimusque damusque vicissim;
 sed non ut placidis coeant immitia, non ut
 serpentes avibus geminentur, tigris agni.

Inceptis gravibus plerumque et magna professis
 purpureus, late qui splendeat, unus et alter 15
 adsuitur pannus, cum lucus et ara Dianae
 et properantis aquae per amoenos ambitus agros
 aut flumen Rhenum aut pluvius describitur arcus.
 Sed nunc non erat his locus. Et fortasse cupressum
 scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes 20
 navibus, aere dato qui pingitur? Amphora coepit
 institui: currente rota cur urceus exit?
 Denique sit quidvis simplex dumtaxat et unum.
 Maxima pars vatum, pater et iuvenes patre digni,
 decipimur specie recti. Brevis esse laboro, 25
 obscurus fio; sectantem leviam nervi
 deficient animique; professus grandia turget;
 serpit humi tutus nimium timidusque procellae;
 qui variare cupit rem prodigialiter unam
 delphinum silvis appingit, fluctibus aprum. 30
 In vitium ducit culpae fuga, si caret arte.
 Aemilium circa ludum faber imus et ungues
 exprimet et molles imitabitur aere capillos,
 infelix operis summa, quia ponere totum
 nesciet. Hunc ego me, si quid componere curem, 35
 non magis esse velim, quam naso vivere pravo,
 spectandum nigris oculis nigroque capillo.
 Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam
 viribus et versate diu, quid ferre recusent,
 quid valeant umeri. Cui lecta potenter erit res, 40
 nec facundia deseret hunc nec lucidus ordo.
 Ordinis haec virtus erit et venus, aut ego fallor,
 ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici,
 pleraque differat et praesens in tempus omittat.

In verbis etiam tenuis cautusque serendis 45
 hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
 Dixeris egregie, notum si callida verbum
 reddiderit iunctura novum. Si forte necesse est
 iudiciis monstrare recentibus abdita rerum,
 fingere cinctutis non exaudita Cethegis 50
 continget dabiturque licentia sumpta pudenter;
 et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
 Graeco fonte cadent parce detorta. Quid autem
 Caecilio Plautoque dabit Romanus ademptum
 Vergilio Varioque? Ego cur, acquirere pauca 55
 si possum, invideor, cum lingua Catonis et Enni
 sermonem patrium ditaverit et nova rerum
 nomina protulerit? Licuit semperque licebit
 signatum praesente nota producere nomen.
 Ut silvae foliis pronos mutantur in annos, 60
 prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,
 et iuvenum ritu florent modo nata vigentque.
 Debemur morti nos nostraque: sive receptus
 terra Neptunus classes Aquilonibus arcet,
 regis opus, sterilisve diu palus aptaque remis 65
 vicinas urbes alit et grave sentit aratrum,
 seu cursum mutavit iniquum frugibus annis
 doctus iter melius: mortalia facta peribunt,
 nedum sermonum stet honos et gratia vivax.
 Multa renascentur, quae iam cecidere, cadentque 70
 quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
 quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.
 Res gestae regumque ducumque et tristia bella
 quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
 Versibus impariter iunctis querimonia primum, 75
 post etiam inclusa est voti sententia compos;

qui tamen exiguos elegos emiserit auctor,
 grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.
 Archilochum proprio rabies armavit iambo;
 hunc socci cepere pedem grandesque cothurni, 80
 alternis aptum sermonibus et populares
 vincentem strepitus et natum rebus agendis.
 Musa dedit fidibus divos puerosque deorum
 et pugilem victorem et equum certamine primum
 et iuvenum curas et libera vina referre. 85
 Descriptas servare vices operumque colores
 cur ego, si nequeo ignoroque, poëta salutor?
 cur nescire pudens prave quam discere malo?
 Versibus exponi tragicis res comica non vult;
 indignatur item privatis ac prope socco 90
 dignis carminibus narravi cena Thyestae.
 Singula quaeque locum teneant sortita decenter.
 Interdum tamen et vocem comoedia tollit
 iratusque Chremes tumido delitigat ore
 et tragicus plerumque dolet sermone pedestri 95
 Telephus et Peleus, cum pauper et exsul uterque
 proicit ampullas et sesquipedalia verba,
 si curat cor spectantis tetigisse querela.
 Non satis est pulchra esse poëmata: dulcia sunt
 et, quocumque volent, animum auditoris agunt. 100
 Ut ridentibus adrident, ita flentibus adsunt
 humani vultus; si vis me flere, dolendum est
 primum ipsi tibi, tunc tua me infortunia laedent,
 Telephe vel Peleu; male si mandata loqueris,
 aut dormitabo aut ridebo. Tristia maestum 105
 vultum verba decent, iratum plena minarum,
 ludentem lasciva, severum seria dictu.

Format enim natura prius nos intus ad omnem
 fortunarum habitum, iuvat aut impellit ad iram
 aut ad humum maerore gravi deducit et angit; 110
 post effert animi motus interprete lingua.
 Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
 Romani tollent equites peditesque cachinnum.
 Intererit multum, divusne loquatur an heros,
 maturusne senex an adhuc florente iuventa 115
 fervidus, et matrona potens an sedula nutrix,
 mercatorne vagus cultorne virentis agelli,
 Colchus an Assyrius, Thebis nutritus an Argis.
 Aut famam sequere aut sibi convenientia finge.
 Scriptor honoratum si forte reponis Achillem, 120
 impiger, iracundus, inexorabilis, acer
 iura neget sibi nata, nihil non adroget armis.
 Sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,
 perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
 Si quid inexpertum scaenae committis et audes 125
 personam formare novam, servetur ad imum,
 qualis ab incepto processerit et sibi constet.
 Difficile est proprie communia dicere: tuque
 rectius Iliacum carmen deducis in actus,
 quam si proferres ignota indictaque primus. 130
 Publica materies privati iuris erit, si
 non circa vilem patulumque moraberis orbem
 nec verbum verbo curabis reddere fidus
 interpres nec desilies imitator in artum,
 unde pedem proferre pudor vetet aut operis lex. 135
 Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim:
 „Fortunam Priami cantabo et nobile bellum“.
 Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
 Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte: 140
 „Dic mihi, Musa, virum, captae post tempora Troiae
 qui mores hominum multorum vidit et urbes“.
 Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
 cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
 Antiphatem Scyllamque et cum Cyclope Charybdin. 145
 Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri
 nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo;
 semper ad eventum festinat et in medias res
 non secus ac notas auditorem rapit et, quae
 desperat tractata nitescere posse, relinquit 150
 atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
 primo ne medium, medio ne discrepet imum.

Tu, quid ego et populus mecum desideret, audi:
 Si plausoris eges aulaea manentis et usque
 sessuri, donec cantor „vos plaudite“ dicat, 155
 aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores
 mobilibusque decor naturis dandus et annis.
 Reddere qui voces iam scit puer et pede certo
 signat humum, gestit paribus concludere et iram
 colligit ac ponit temere et mutatur in horas. 160
 Imberbus iuvenis tandem custode remoto
 gaudet equis canibusque et aprici gramine campi,
 cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
 utilium tardus provisor, prodigus aeris,
 sublimis cupidusque et amata relinquere pernix. 165
 Conversis studiis aetas animusque virilis
 quaerit opes et amicitias, inservit honori,
 commisisse cavet, quod mox mutare laboret.
 Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
 quaerit et inventis miser abstinet ac timet uti, 170

vel quod res omnes timide gelideque ministrat,
 dilator, spe longus, iners avidusque futuri,
 difficilis, querulus, laudator temporis acti
 se puero, castigator censorque minorum.
 Multa ferunt anni venientes commoda secum, 175
 multa recedentes adimunt. Ne forte seniles
 mandentur iuveni partes pueroque viriles,
 semper in adiunctis aevoque morabimur aptis.

Aut agitur res in scaenis aut acta refertur.
 Segnius irritant animos demissa per aurem, 180
 quam quae sunt oculis subiecta fidelibus et quae
 ipse sibi tradit spectator; non tamen intus
 digna geri promes in scaenam multaque tolles
 ex oculis, quae mox narret facundia praesens:
 ne pueros coram populo Medea trucidet 185
 aut humana palam coquat exta nefarius Atreus
 aut in avem Procne vertatur, Cadmus in anguem.
 Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
 Neve minor neu sit quinto productior actu
 fabula, qua posci vult et spectanda reponi. 190
 Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus
 incidarit nec quarta loqui persona laboret.

Actoris partes chorus officiumque virile
 defendat neu quid medios intercinat actus,
 quod non proposito conducat et haereat apte; 195
 ille bonis faveatque et consiliatur amice
 et regat iratos et amet pacare timentes;
 ille dapes laudet mensae brevis, ille salubrem
 iustitiam legesque et apertis otia portis;
 ille tegat commissa deosque precetur et oret, 200
 ut redeat miseris, abeat Fortuna superbis.

Tibia non ut nunc orichalco vincta tubaeque
 laemula, sed tenuis simplexque foramine paucō
 aspirare et adesse choris erat utilis atque
 nondum spissa nimis complere sedilia flatu; 205
 quo sane populus numerabilis, utpote parvus,
 et frugi castusque verecundusque coibat.
 Postquam coepit agros extendere victor et urbes
 latior amplecti murus vinoque diurno
 placari Genius festis impune diebus, 210
 accessit numerisque modisque licentia maior.
 Indoctus quid enim saperet liberque laborum
 rusticus urbano confusus, turpis honesto?
 Sic priscae motumque et luxuriam addidit arti
 tibicen traxitque vagus per pulpita vestem; 215
 sic etiam fidibus voces crevere severis
 et tulit eloquium insolitum facundia praeceps
 utiliumque sagax rerum et divina futuri
 sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
 Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum, 220
 mox etiam agrestes Satyros nudavit et asper
 incolumi gravitate iocum temptavit eo, quod
 inlecebris erat et grata novitate morandus
 spectator functusque sacris et potus et exlex.
 Verum ita risores, ita commendare dicaces 225
 conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
 ne quicumque deus, quicumque adhibebitur heros,
 regali conspectus in auro nuper et ostro,
 migret in obscuras humili sermone tabernas
 aut, dum vitat humum, nubes et inania captet. 230
 Effutire leves indigna tragoedia versus,
 ut festis matrona moveri iussa diebus,
 intererit Satyris paulum pudibunda protervis.

Non ego inornata et dominantia nomina solum
 verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo 235
 nec sic enitar tragico differre colori,
 ut nihil intersit, Davusne loquatur et audax
 Pythias, emuncto lucrata Simoné talentum,
 an custos famulusque dei Silenus alumni.
 Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis 240
 speret idem, sudet multum frustraue labore
 ausus idem: tantum series iuncturaque pollet,
 tantum de medio sumptis accedit honoris.
 Silvis deducti caveant me iudice Fauni,
 ne velut innati triviis ac paene forenses 245
 aut nimium teneris iuvenentur versibus umquam
 aut immunda crepent ignominiosaue dicta;
 offenduntur enim, quibus est equus et pater et res,
 nec, si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,
 aequis accipiunt animis donantve corona. 250
 Syllaba longa brevi subiecta vocatur iambus,
 pes citus; unde etiam trimetris accrescere iussit
 nomen iambeis, cum senos redderet ictus
 primus ad extremum similis sibi, non ita pridem,
 ardior ut paulo graviorque veniret ad aures, 255
 spondeos stabiles in iura paterna recepit
 commodus et patiens, non ut de sede secunda
 cederet aut quarta socialiter. Hic et in Acci
 nobilibus trimetris apparet rarus et Enni
 in scaenam missos cum magno pondere versus 260
 aut operae celeris nimium curaue carentis
 aut ignoratae premit artis crimine turpi.
 Non quivis videt immodulata poemata iudex
 et data Romanis venia est indigna poetis.

Idcircone vager scribamque licenter? an omnes 265
visuros peccata putem mea, tutus et intra
spem veniae cautus? Vitavi denique culpam,
non laudem merui. Vos exemplaria Graeca
nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proavi Plautinos et numeros et 270
laudavere sales, nimium patienter utrumque,
ne dicam stulte, mirati, si modo ego et vos
scimus inurbanum lepido seponere dicto
legitimumque sonum digitis callemus et aure.
Ignotum tragicae genus invenisse Camenae 275
dicitur et plaustris vexisse poëmata Thespis,
quae canerent agerentque peruncti faecibus ora.
Post hunc personae pallaeque repertor honestae
Aeschylus et modicis instravit pulpita tignis
et docuit magnumque loqui nitique cothurno. 280
Successit vetus hic comoedia, non sine multa
laude; sed in vitium libertas excidit et vim
dignam lege regi: lex est accepta chorusque
turpiter obtulit sublato iure nocendi.
Nil intemptatum nostri liquere poëtae 285
nec minimum meruere decus vestigia Graeca
ausi deserere et celebrare domestica facta,
vel qui praetextas vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clarisve potentius armis
quam lingua Latium, si non offenderet unum 290
quemque poëtarum limae labor et mora. Vos, o
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
multa dies et multa litura coërcuit atque
praeseptum deciens non castigavit ad unguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte 295
credit et excludit sanos Helicone poëtas

Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium nomenque poëtae,
si tribus Anticyris caput insanabile numquam 300
tonsoni Licino commiserit. O ego laevus,
qui purgor bilem sub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora poëmata: verum
nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum
reddere quae ferrum valet, exsors ipsa secandi; 305
munus et officium nil scribens ipse docebo,
unde parentur opes, quid alat formetque poetam,
quid deceat, quid non, quo virtus, quo ferat error.
Scribendi recte sapere est et principium et fons.
Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae 310
verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit, patriae quid debeat et quid amicis,
quo sit amore parens, quo frater amandus et hospes,
quod sit conscripti, quod iudicis officium, quae
partes in bellum missi ducis, ille profecto 315
reddere personae scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitae morumque iubebo
doctum imitatore et vivas hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis morataque recte
fabula nullius veneris, sine pondere et arte, 320
valdius oblectat populum meliusque moratur,
quam versus inopes rerum nugaeque canorae.
Grais ingenium, Graïs dedit ore rotundo
Musa loqui praeter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem 325
discunt in partes centum diducere. „Dicat
filius Albini: si de quincunce remota est
uncia, quid superat? poteras dixisse“. „Triens“. „Eu!

Silvestres homines sacer interpresque deorum
 caedibus et victu foedo deterruit Orpheus,
 dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones.
 Dictus et Amphion, Thebanæ conditor urbis,
 saxa movere sono testudinis et prece blanda 395
 ducere, quo vellet. Fuit hæc sapientia quondam,
 publica privatis, discernere, sacra profanis,
 concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
 oppida moliri, leges incidere ligno.
 Sic honor et nomen divinis vatibus atque 400
 carminibus venit. Post hos insignis Homerus
 Tyrtæusque mares animos in Martia bella
 versibus exacuit; dictæ per carmina sortes
 et vitæ monstrata via est et gratia regum
 Pieriis temptata modis ludusque repertus 405
 et longorum operum finis. Ne forte pudori
 sit tibi Musa lyrae sollers et cantor Apollo!

Natura fieret laudabile carmen an arte,
 quaesitum est. Ego nec studium sine divite vena
 nec rude quid prosit video ingenium; alterius sic 410
 altera poscit opem res et coniurat amice.
 Qui studet optatam cursu contingere metam,
 multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit,
 abstinuit venere et vino; qui Pythia cantat
 tibicen, didicit prius extimuitque magistrum. 415
 Nunc satis est dixisse: „ego mira poemata pango;
 occupet extremum scabies; mihi turpe relinqui est
 et, quod non didici sane, nescire fateri“.
 Ut praeco, ad merces turbam qui cogit emendas,
 adsentatores iubet ad lucrum ire poeta 420
 dives agris, dives positus in fenore nummis.
 Si vero est, unctum qui recte ponere possit

et spondere levi pro paupere et eripere artis
 litibus implicitum, mirabor, si sciet inter
 noscere mendacem verumque beatus amicum. 425
 Tu seu donaris seu quid donare voles cui,
 nolito ad versus tibi factos ducere plenum
 laetitiae: clamabit enim „pulchre! bene! recte!“
 pallescet super his, etiam stillabit amicis
 ex oculis rorem, saliet, tundet pede terram. 430
 Ut, qui conducti plorant in funere, dicunt
 et faciunt prope plura dolentibus ex animo, sic
 derisor vero plus laudatore movetur.
 Reges dicuntur multis urgere culullis
 et torquere mero, quem perspexisse laborant, 435
 an sit amicitia dignus: si carmina condes,
 numquam te fallent animi sub vulpe latentes.
 Quintilio si quid recitares, „corrigere sodes
 hoc“ aiebat „et hoc“. Melius te posse negares
 bis terque expertum frustra, delere iubebat 440
 et male tornatos incudi reddere versus.
 Si defendere delictum quam vertere malles,
 nullum ultra verbum aut operam insumebat inanem,
 quin sine rivali teque et tua solus amares.
 Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes, 445
 culpabit duos, incomptis adlinet atrum
 transverso calamo signum, ambitiosa recidet
 ornamenta, parum claris lucem dare coget,
 arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
 fiet Aristarchus, — non dicet: „cur ego amicum 450
 offendam in nugis?“ Hæe nugæ seria ducent
 in mala derisum semel exceptumque sinistre.

Ut mala quem scabies aut morbus regius urget
 aut fanaticus error et iracunda Diana,

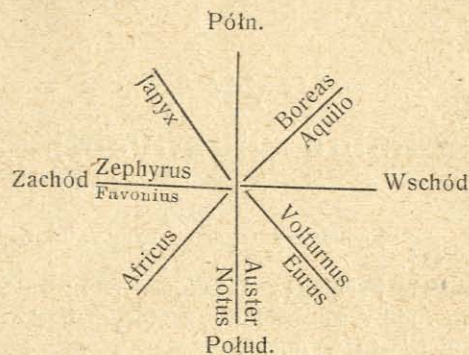
vesanum tetigisse timent fugiuntque poëtam, 455
 qui sapiunt; agitant pueri incautique sequuntur.
 Hic dum sublimis versus ructatur et errat,
 si veluti merulis intentus decidit auceps
 in puteum foveamve, licet „succurrite“ longum
 clamet „io cives“, non sit, qui tollere curet. 460
 Si curet quis opem ferre et demittere funem,
 „qui scis, an prudens huc se deiecerit atque
 servari nolit? dicam Siculique poëtae
 narrabo interitum. Deus immortalis haberi
 dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam 465
 insiluit. Sit ius liceatque perire poëtis;
 invitum qui servat, idem facit occidenti.
 Nec semel hoc fecit nec, si retractus erit, iam
 fiet homo et ponet famosae mortis amorem.
 Nec satis apparet, cur versus factitet; utrum 470
 minxerit in patrios cineres, an triste bidental
 moverit incestus: certe furit, ac velut ursus,
 objectos caveae valuit si frangere clathros,
 indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
 quem vero arripuit, tenet occiditque legendo, 475
 non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.

WYKAZ imion własnych*).

- L. Accius**, poeta tragiczny rzymski, żyjący od r. 170 — 94. przed Chr.
- Achaemenius = Persicus**; Achemenes praojciec bardzo bogatego rodu Achemenidów, z którego pochodził Cyrus.
- Acherontia**, miasto w Apulii.
- Acroceraunia** (plur.), przylądek w Epirze niebezpieczny dla żeglarzy.
- Aeacus**, syn Jowisza i Eginy, król wyspy Eginy, ojciec Peleusa i Telamona; za życie bardzo pobożne i sprawiedliwe ustanowiony po śmierci sędzią w podziemiu.
- Aefula**, miasto w Lacyum w pobliżu Praeneste.
- Aemilius ludus**, szkoła szermierki zbudowana przez Emiliusza Lepida. W parcieze budynku znajdowały się sklepy i pracownie rzemieślników.
- Aeolium carmen = Lesbium c.**; wyspa Lesbos na morzu Egejskim zamieszкана przez szczerp eolski była miejscem urodzenia Alkajosa i Safony. Aeolia puella = Sappho.
- Aesopus**, sławny aktor tragiczny za czasów Cyncerona.
- Afer dirus = Hannibal**; A. murex, purpura, której przemysł kwitł po całym wybrzeżu morza Śródziemnego, a w szczególności na wyspie Meninx w zatoce Syrtis minor; A. avis = gallina Numidica, pantarka.
- L. Afranius**, twórca narodowej komedii rzymskiej t. zw. fabula togata, współczesny Scypiona i Leliusza.
- Africus**, wiatr południowo-zachodni, ale u Horacego podobnie jak i inne nazwy wiatrów w ogólnem znaczeniu = ventus.

*) W wykazie tym brakuje imion powszechnie znanych, jako też tych, o których była mowa w części wstępnej.

Agrippa, wierny przyjaciel i zięć Augusta, mąż znakomity – w boju i pokoju, zwycięski wódz w wielu rozstrzygających bitwach, założyciel wielu pomnikowych budowli, jak portyków, łaźni, akwaduktów, Panteonu, który jeszcze dzisiaj jest wspaniałą ozdobą Rzymu.

Albinus, lichwiarz w Rzymie znany z chciwości.

Albius Tibullus (54–19), poeta elegii erotycznych, przyjaciel Messali Korwina i Horacego.

Albucius, skąpiec, który otruc miał własną żonę.

Albunea, nimfa natchniona, wróżąca w grotcie nad rzeką Anio w pobliżu Tiburu.

Alcaeus, wielki liryk grecki z 2. połowy 7. wieku, rodem z Mityleny na Lesbos. Potomek arystokratycznej rodziny i gorliwy szlachty obrońca, musiał w czasie wojny domowej po upadku stronnictwa żyć dłuższy czas na wygnaniu. Pieśni jego, opiewające wojny i wygnanie, tchną siłą i żarem namiętności. Prócz tego pisał hymny, pieśni miłośne i biesiadne.

Algidus, pasmo gór w Lacyum poświęcone Dyannie, gdzie na kościelnych pastwiskach chowało się bydło do ofiar potrzebne.

Amazonia securis, topór obosieczny, jakiego w boju używać miał wojowniczy lud mitycznych Amazońki.

Amphion, syn Jowisza, mąż Nioby, mityczny król Teb, które przy pomocy swej lutni otoczył murami.

Anacreon z jońskiego Teos, nadworny poeta u tyrana samijskiego Polikratesa i Pizystratydy Hipparcha, twórca erotyków wesołych i lekkich.

Andromeda, córka Belidy Cefeusa, króla Etyopów i pięknej Kassyopei. Wszyscy troje sąsiednie konstellacye.

Anticyra, miasto w Focydzie, w którego okolicy rosła roślina (elleborus), używana jako lekarstwo przeciw obłąkaniu.

Antiphates, król dzikich Lestrygonów.

Antium, prastare miasto nadmorskie w Lacyum, ze słynną świątynią Fortuny.

Anxur (Tarracina), miasto w Lacyum.

Apella, zwykle imię wyzwolonych Żydów; w czasach Augusta setki tysięcy mieszkało ich w Rzymie za Tybrem.

Apelles z Efezu, najświetniejszy malarz grecki z czasów Aleksandra W.

Appius Claudius Caecus, cenzor r. 312, zbudował drogę z Rzymu do Kapuy, t. zw. viam Appiam.

Appius Claudius Pulcher, surowy cenzor w r. 50. wydalit z senatu wielu niegodnych członków, szczególnie zwolenników Cezara, a między nimi historyka Sallustysza.

Aquarius, konstellacya wodnika, w którego znak wstępuje słońce w styczniu, a więc w porze zimowej słońca.

Aquinas fucus, purpura krajowa, piękna ale nietrwała, wyrabiana z pewnego gatunku mchu w latyńskim mieście Aquinum.

Archilochus z Paros, największy jambograf grecki z 7. w. przed Chr., uchodzący za twórcę jambicznego trimetru

Arctus, znana konstellacya niedźwiedzicy na północnym niebie = północ.

Arcturus (Bootes), najjaśniejsza gwiazda w pobliżu Wielkiej niedźwiedzicy, zachodząca w czasie jesiennej porównania dnia z nocą.

Arellius, sąsiad Horacego w Sabińskim

Argeus colonus = Tiburnus, wnuk króla argińskiego Amfiarausa, który wraz z braćmi Korasem i Katillumem założył miasto Tybur.

Argous remex = remiges Argus, t. j. woźlarze okrętu Argo (Argonauci), na którym płynęła Mēdea.

- Aricia**, miasto w Lacium przy gościńcu Appijskim, znane z kultury Dyany.
- Aristarchus** (samotracki), znakomity uczoney i krytyk aleksandryjski z II. wieku przed Chr., wielce zasłużony około egzegezy i krytyki pieśni Homerowych.
- Aristippus** z Cyrene, uczeń Sokratesa, założyciel szkoły filozoficznej t. zw. cyrenejskiej, która najwyższe szczęście pokładała w rozkoszy.
- Aristophanes** Ateńczyk, największy komedyopisarz grecki (452—388).
- Atabulus**, prowincjonalna nazwa wiatru południowego szkoliwego (scirocco).
- Atta T. Quinctius**, obok Afraniusa główny przedstawiciel komedii narodowej t. zw. fabula togata, żył za czasów Sulli.
- Attalus**, ostatni król Pergamum, który w r. 133. umierając zapisał narodowi rzymskiemu swoje królestwo i ogromne skarby; stąd Attalicae condiciones = największe skarby (neapolitańskie i bajońskie sumy).
- Aufidius Luscus**, w r. 37. naczelnik latyńskiego miasta Fundi z tytułem pretora, człowiek śmiesznie próżny.
- Aufidus**, rzeka w Apulii.
- Aulon**, winorodna kotlina w okolicy Tarentu.
- Aulus Cascellius**, prawnik znakomity, charakter niezawisły z czasów Cycerona i 2. trywiratu.
- Avidienus**, z przydomkiem Canis, człowiek chciwy i skąpy.
- Baiae**, najstynniejsze w starożytności miejsce w Kampanii, w pobliżu jeziora Lukryńskiego; wspaniałe wille nad brzegiem morza leżące i łagodny klimat ściągaly tam tysiące zamożnych Rzymian.
- Bandusia**, nazwa źródelka w sabińskiej wiosce Horacego.
- Bantia**, miasto sąsiednie Wenuzyi, w lesistej i górskiej okolicy.
- Barium**, nadmorskie miasto w Apulii, leżące przy głównym trakcie do Brundisium.
- Barrus**, człowiek próżny i wielce dbający o swą powierzchowność (gładysz).
- Bassareus**, przydomek Bakchusa, pochodzący od trackiej nazwy bakchantek.

- Beneventum**, miasto w Samnium.
- Berecynthius = Phrygius**, od góry Berecyntu we Frygii, poświęconej bogini Cybele, której kult hałaśliwy obchodzono wśród odgłosu rogów (cornu) i bębnow (tympanum).
- Bibulus**, konsul w r. 59. przed Chr., kolega Cezara.
- Bion**, filozof grecki z III. wieku przed Chr., który w dziele p. t. *διατριβαί* (sermones) surowo ocenił utwory poetów, nie szczędząc nawet Homera.
- Bithynus**, Bithynia, kraina leżąca w Azji Mniejszej nad morzem Czarnem, bogata w drzewo budulcowe i różne inne towary.
- Boeotes**, Beotowie odznaczeni się siłą fizyczną, lecz nie posiadali bystrości umysłu właściwej Ateńczykom, co miało być wynikiem ich klimatu (crassi aëris).
- Bolanus**, człowiek znany z przedkiego usposobienia.
- Cadmus**, 1. założyciel Teb; 2. kat w Rzymie.
- Caecilius Statius**, komedyopisarz rzymski (fabulae palliatae) naśladowający wzory greckie, współczesny i przyjaciel Enniusza.
- Caecubum** (vinum), najprzedniejsze wino, pochodzące z pól cekubskich w połud. Lacyum.
- Cales**, miasto w Kampanii, dostarczające przedniego wina; stąd przymiotnik Calenus.
- Callimachus** z Cyrene, uczoney poeta i bibliograf aleksandryjski z 3. wieku; elegie jego i epigramaty zadziwiają raczej erudycją niż poetyckim natchnieniem.
- Calliope**, jedna z 9 muz; pierwszy Hyzyod wylicza 9 muz: 1. Kalliope, 2. Euterpe, 3. Melpomene, 3. Erato, 5. Polyhymnia, 6. Thalia, 7. Terpsichore, 8. Klio, 9. Urania. W późniejszych dopiero czasach przeznaczono dla każdej z nich osobny zakres w dziedzinie sztuki i nauki. Kalliope była muzą epicznej, Euterpe lirycznej, Melpomene tragicznej, Erato erotycznej poezji, Polyhymnia hymnów czyli liryki wyższej, Thalia komedii, Terpsichore tańca, Klio historii, Urania astronomii. Horacy używa poszczególnych nazw w ogólnym znaczeniu = Muza.
- Camena** = Musa = carmen.

- Camilli i Curii**, są to typy starorzymskiej prostoty i umiarkowania.
- Campanus pons**, most na rzece Savo na trakcie Appijskim; Campanus morbus, wielkie brodawki na czole i skroniach; Campana supellex, tanie naczynia gliniane, wyrabiane w Kampanii.
- Canicula** lub Canis = Sirius, najjaśniejsza gwiazda stała, wschodząca rano w porze największych upałów.
- Canidia**, przezwisko neapolitańskiej trucicielki.
- Cantaber**, wojowniczy naród w północnej Hiszpanii, pokonany przez Agryppę 19. r.
- Canusium**, miasto pierwotnie greckie w Apulii nad rzeką Aufidus (por. Diomedes).
- Capitolinus Petillius**, o kradzież na kapitolu popełnioną oskarżony, lecz przez Augusta uwolniony.
- Cappadocum rex** (Ariobarzanes), przez płacenie danin Rzymianom tak zubożał, że własnych poddanych sprzedawać musiał do niewoli.
- Capricornus**, gwiazdozbiór: Koziorożec.
- Caprius**, oskarżyciel (delator) znany w Rzymie.
- Carinae**, zachodnie kończyńy wsgórza eskwilińskiego, gdzie stały domy znakomitych Rzymian, jak n. p. Pompejusza i Cyclerona.
- Carpathium mare**, morze oblewające wyspę Carpathus na morzu Egejskim między wyspą Rhodus a Kretą.
- Casellius**, patrz Aulus.
- Cassius Parmensis**, jeden z morderców Cezara, stronnik Antoniusza zabity z rozkazu Augusta po bitwie pod Akcyum. Pisał tragedye, epigramaty i elegie.
- Castalia**, źródło na Parnasie poświęcone Apollinowi i Muzom.
- Catilus**, por. Argeus colonus.
- Caudium**, miasto w Samnium przy drodze Appijskiej.
- Ceae camenae**, pieśni Symonidesa, jednego z największych liryków greckich (559—469).
- Cecropius cothurnus** = tragedia. Cecropiae domus opprobium = Prokne, córka króla ateńskiego Pandiona zamieniona w słowika, podług innych podań w jaskółkę, por. Itys.

- Cethegi**, rodzina rzymska znana z prostoty obyczajów i skromnego trybu życia; M. Cornelius Cethegus konsul r. 204. rozpoczyna szereg mowców rzymskich.
- Chimaera**, potwór ogniem zięjący, zabity przez herosa korynckiego Bellerofonta.
- Choerilus**, z Karyi poeta epiczny, lichy piewca czynów Alexandra W.
- Chremes**, typ skąpca w komedyi greckiego poety Menandra; osoba w komedyi rzymskiego poety Terencjusza.
- Chrysippus**, filozof grecki ze szkoły stoickiej.
- Cnidus**, stolica doryckiego związku w Karyi, główne ognisko kultu Afrodyty.
- Cnosii**; Gnosos miasto na Krecie, której mieszkańcy słynęli jako wyborni łucznicy.
- L. Cocceius Nerva**, w r. 40. wraz z Mecenase i Asinuszem Pollionem pośrednik w pokoju brundyjskim między Oktavianem a Antoniuszem; zastępca Antoniusz przy ugodzie tarentyjskiej r. 37., konsul r. 36.
- Colchis** = Medea, córka króla Kolchidy nad morzem Czarnem; Colchi mieszkańcy Kolchidy.
- Colophon**, znaczne miasto jońskie w Azji Mniejszej.
- Conciani**, dziki naród w Hiszpanii północnej.
- Cotiso**, król Daków, pokonany przez M. Krassusa w r. 29.
- Cragus**, góra w Licyi.
- Crantor** z Cylicyi, filozof grecki (r. 320).
- Cratinus**, komedyopisarz grecki, rywal Arystofanesa.
- Crispinus**, filozof (stoik) lubiący jakby dla popisu dużo gadać o cnocie.
- Cydonius arcus**, od miasta Cydonia na Krecie, którego mieszkańcy byli dzielnymi łucznikami.
- Cynicus mordax** = Dyogenes z Sinope (404—323).
- Cynthus** = Apollo, od góry Cynthus na wyspie Delos.
- Cypria trabs**; wyspa Cypr dostarczała drzewa cedrowego na budowę okrętów.
- Daci**, naród wojowniczy, zamieszkujący ziemie dzisiejszej Wołoszczyzny, Bukowiny i Siedmiogrodu.
- Danaus**, syn króla egipskiego Belusa; jego córki (Danaides) w liczbie 50 zabiły swoich mężów, za co ustawicznie napełniały wodą beczki bez dna w podziemiu.

- Daunias = Apulia**; Daunus, mityczny król Apulli; Daunius = Romanus.
- Davus**, niewolnik w komedyi.
- Decii**, mężowie tacy, jak Decyusze, pochodzący z rodziny plebejskiej (homines novi), lecz ucziwi i pełni poświęcenia.
- Deiphobus**, syn Pryama, od śmierci Parysa do zburzenia Troi mąż Heleny.
- Delmaticus triumphus**, tryumf, który odniósł Asinius Pollio nad Illiryjczykami w r. 39.
- Democritus** z Abdery, filozof grecki w 5. wieku.
- Diomedes**, syn Tydeusa, bratanek Meleagra, król Argiwów znany z wyprawy Epigonów i wojny trojańskiej, miał później założyć miasto Canusium w Apulii.
- Dionaeus = Venereus**; Tytanka Dione była matką Wenery.
- Dircaeus cynus**, Pindar Tebańczyk; Dirce, źródło i strumyk w Tebach.
- Dorium carmen**, pieśń wojenna, śpiewana przy dźwięku lutni (lyra).
- Dossennus**, nazwa stałej garbatej postaci rzezimieszka w komedyi rzymskiej.
- Echioniae Thebae**, tak zwane od Echiona jednego ze Spartów, praocjów szlachty tebańskiej, który jako zięć Kadmusowi pomagał przy założeniu Teb.
- Edoni**, lud tracki podobnie jak cały szczepek tracki znany z opilstwa; = Thraces, por. Sithonii.
- Elea palma = Olympiaca**.
- Empedocles** z Agrigentu, filozof grecki z 5. wieku, twórca teorii o miłości i nienawiści jako siłach kosmicznych, autor filozoficznego poematu de rerum natura, wskoczył do krateru Etny, aby przez nagłe zniknięcie obudzić u ludzi wiarę w swoje wniebowzięcie.
- Enceladus**, jeden z Gigantów.
- Ennius Q.**, (239—169) poeta rzymski z Rudiae w Kalabrii, napisał pierwszy hexametrem wielki poemat epiczny p. t. Annales; prócz tego pisał tragedye na wzór Eurypidesa, komedye, satyry (w pierwotnem znaczeniu). Z licznych dzieł jego pozostały tylko ułamki.

- Epicharmus**, najznakomitszy poeta doryckiej komedyi, żyjący w Sycylii za panowania Hierona.
- Erycina scil. Venus**, tak nazwana od góry Eryx na Sycylii, gdzie jej Eneasza miał zbudować świątynię.
- Erymanthus**, góra w Arkadyi.
- Esquiliae**, wzgórze Rzymu, gdzie dawniej grzebano uboższych obywateli (atrae), za Augusta zaś były tam ogrody i pałac Mecenasas.
- Euhius**, Bakchus tak nazwany od okrzyków Bakchantek podczas dyonizyjskich uroczystości.
- Eupolis**, obok Arystofanesa mistrz staroattyckiej komedyi.
- Fabia sc. tribus**, jedna z 35 tribus rzymskich.
- Falernum sc. vinum**, po Cekubie najprzedniejsze wino italskie, którego dostarczała Falernejska rola w Kampanii.
- Fannius**, lichego wierszokleta z czasów Horacego.
- Faustitas = Felicitas**, bogini szczęścia i dostatku.
- Ferentinum**, miasto w Lacyum.
- Feronia**, starożytna bogini italska, miała bogatą świątynię na górze Soracte.
- Fescennina licentia**, wiersze swawolne i żartobliwe, śpiewane na zabawach ludowych; nazwa ta pochodzić ma od Fescennium, miasta w południowej Etruryi.
- Flavius**, nauczyciel w Wenuzyi.
- Forentum**, miasto sąsiednie w Wenuzyi.
- Forum Appii**, miasto w Lacyum przy drodze Appiuszowej.
- Fundi**, miasto w Lacyum.
- Gabii**, miasteczko w Lacyum.
- Gades**, starożytne jeszcze przez Fenicyan założone miasto w Hiszpanii za słupami Herkulesa.
- Gaetulus murex**, purpura, której dostarczała wyspa Girba w Afryce.
- Galaesus**, rzeczka w pobliżu Tarentu.
- Gallina**, gladyator.
- Gallonius**, bogaty woźny i rozrzutny smakosz, wyśmiewany przez Lucyliusza.
- Ganymedes**, przepiękny syn Trosa, króla Troi; dla tej nadzwyczajnej urody porwał go orzeł do nieba na podcaższego Jowiszowi.

Geloni, lud scytyjski nad Donem i Dnieprem.

Genitalis, przydomek Diany.

Geryones, olbrzym o trzech ciałach, mieszkający na zachodnich krańcach świata w Hiszpanii i tam przez Herkulesa zabity.

Glycon, sławny zapaśnik.

Gnatia, miasto w Apulii.

Gratiae, nierozłączne (segnes nodum solvere) trzy siostry, Alagia, Euphrosyne, Thalia, boginie wdzięku i wesołości, należące do orszaku Wenery.

Grosphus Pompeius, bogaty Rzymianin, mający dobra na Sycylii.

Hadria, morze adryatyckie.

Haedus, gwiazda wschodząca w październiku, kiedy panują największe burze.

Haemonia = Thessalia, tak nazwana od Hemon, ojca Tessala.

Harpylae, mityczne drapieżne ptaki z twarzą dziewczicy.

Hebrus, główna rzeka w Tracji (Marica).

Hermogenes Tigellius, deklamator i muzyk, przeciwnik Horacego.

Hippolytus, syn Tezeusza, który wzgardził miłością macochy swej Fedry, ulubieniec Dyany.

Hyades, siostry Plejad, grupa gwiazd wschodząca 7. maja i sprowadzająca słońce.

Hydaspes, poboczna rzeka Indu.

Hylaeus, jeden z Centaurów.

Hymettus, góra w Attyce, dostarczająca marmuru i przedniego miodu.

Ianus, najstarsze bóstwo czysto italskie z dwiema odwróconymi twarzami (bifrons albo geminus); bóg słońca, czasu i wszelkiego początku. Jemu poświęcony był początek roku, miesiąca i dnia (pater matutinus); kapłan każdego poranku modlił się do niego, obywatel prosił o dobry początek jakiegokolwiek przedsięwzięcia. Świątynia Janusa, zbudowana przez Numę na forum w kształcie łuku (bramy), stała otworem w czasie wojny, zamykano ją w czasie pokoju. Jest on przeto custos pacis. August zamknął tę świątynię po bitwie pod Ak-

cyum. Jako bóg wszelkiego początku, był także bogiem wchodów i przechodów i wizerunek jego umieszczano na bramach i łukach. Na i w pobliżu forum było kilka takich łuków (ianus summus, medius, imus), około których stały stoły wekslarskie i bankierskie, giełda rzymska.

Iapetus, jeden z Tytanów, ojciec Prometeusza.

Iarbita, Numidyjczyk, który bezskutecznie starał się naśladować słynnego za czasów Augusta deklamatora Timagenesa.

Icarii fluctus, część morza Egejskiego między wyspami Ikarją a Samos.

Idomeneus, król kreteński, znany z wojny trojańskiej.

Ilerda, miasto w Hiszpanii.

Illytia, bogini narodzin, identyfikowana z Dyaną.

Inachus, mityczny król Argiwów.

Ino, córka Kadmusa, żona Atamasa, króla tessalskiego, która syna swego Melicertesa ocalała z rąk (obłąkanego) męża w ten sposób, że się rzuciła z nim w morze, gdzie oboje zamienili się w bóstwa morskie: Ino w boginię Leukotoę, Melicertes w boga Palemona.

Io, córka Inacha, zamieniona przez Junonę z zazdrości w krowę, błąkała się po całym świecie, aż nareszcie w Egipcie odzyskała ludzką postać.

Ionicus attagen = ptak azyatycki podobny do jarząbka.

Ionius sinus, morze Adryatyckie.

Isthmius labor, igrzyska istmijskie.

Itys, syn trackiego króla Tereusza i Prokny, córki króla ateńskiego Pandiona. Tereus ukrył Proknę na wsi i pojął za żonę jej siostrę Filomele. Ale Filomela dowiedziawszy się, że siostra żyje, wezwała ją do siebie i obie razem zabiwszy Itysa przyrzędziły z niego ojcu ucztę. Gdy Tereus dowiedziawszy się o tem siostry ścigał, został zamieniony w dudka, Prokne w jaskółkę, a Filomela w słowika.

Iuba, król Mauretanii.

Ixion, król Lapidów, ojciec Piritousa, za podstępne zamordowanie teścia swego w podziemiu wieczne znosił męczarnie, wpleciony w sprychy rozpalonego koła.

Lacaena adultera = Helena.

Laevinus P. Valerius, choć potomek Poplikoli, doprowadził z braku osobistej wartości ledwie do kwestury.

Q. Lamia Aelius, poeta i przyjaciel Horacego.

Lamia, potwór, którym straszono dzieci.

Laomedon, król Troi, ojciec Pryama, który oszukał Apollina i Neptuna, nie zapłaciwszy im umówionej kwoty za obwarowanie Troi.

Latinae feriae, święta związku łatyńskiego, obchodzone corocznie przez 4 dni na górze albańskiej i połączone z feryami sądowymi (iustitium). Czas ich zapowiadali konsulowie.

Laverna, bogini złodziejów i wszelkiego oszustwa.

Leo, gwiazda, w którą wstępuje słońce 20. lipca.

Lepidus, konsul w r. 21.

Lepos, nazwisko aktora.

Libitina, bogini śmierci, w której świątyni zamawiano i kupowano wszystkie przybory do pogrzebu potrzebne.

Libonis puteal, miejsce na forum, uświęcone uderzeniem piorunu i jako takie na rozkaz senatu przez niejakiego Skryboniusza Libona ocembrowane. Obok był trybunał pretora dla spraw cywilnych.

Libra, Waga, konstellacya.

Liburnae (naves), małe i szybkie statki, jakich używali korsarze illiryjskich Liburnów.

Libycae areae, żyzność ról libyjskich, t. j. prowincyi Afryki była w przysłowiu.

Liris, rzeka w Lacyum.

Livius Andronicus z Tarentu, ojciec poezyi rzymskiej, przetłumaczył Homera Odysseję i wystawił pierwszy dramat na scenie w r. 240.

Lucrinus (lacus), uroczne i rybne jezioro w Kampanii, por. Baiae.

Lucullus, zwycięski wódz w wojnie z Mitrydatesem, bogacz, wykwinny znawca literatury greckiej.

Lupus, L. Corn. Lentulus, konsul w r. 156, którego Luciliusz za ateizm ostro zaczepił w satyrze.

Lyaeus = **Bacchus**, przydomek utworzony od greckiego *λύω* rozwiązuje, koję troski.

Lyciae catervae, licyjskie hordy sprzymierzone z Trojańczykami w wojnie trojańskiej.

Lynceus, jeden z Argonautów, odznaczał się nadzwyczajną bystrością wzroku.

Lysippus z Sycyonu, najslawniejszy rzeźbiarz i ludwisarz za czasów Aleksandra W.

Sp. Maecius Tarpa, bystry krytyk literacki za czasów Horacego, któremu już Pompejusz dawał do oceny wszystkie sztuki dramatyczne, mające być przedstawiane na scenie.

Maeonius = **Lydius**; ales Maeonius = Homerus; Lidya bowiem uchodziła za ojczyznę Homera.

Maia, córka Atlasa, matka Merkurego.

Marmurrarum urbs, łatyńskie miasto Formiae nad zatoką kajetańską, zartem tak nazwane od Formiańczyka Marmury, który pod Cezarem służąc, pańskiej się fortuny w Gallii dorobił. Okolica rodziła dobre wino i zasiana była pięknymi willami magnatów rzymskich, jak n. p. Leliusza, Pompejusza, Cyclerona.

Mareoticum (vinum), wino egipskie z nad jeziora Mareotis.

Marsus pedes, właściwy żołnierz legionowy, najdzielniejszy żołnierz w wojsku rzymskiem.

Marsya, Satyr, za którego posągiem z podniesioną ręką stały na forum stoły wekslarskie.

Massagetae, lud scytyjski.

Massicus, góra w Kampanii, z której pochodziło przednie wino.

Matinus, góra w Apulii niedaleko Wenuzyi.

Mauri, naród mieszkający w Afryce.

Medea, córka króla Kolchidy, małżonka Jazona.

Meleager, królewicz etolski, pogromca kalidońskiego odyńca, umarł z winy matki swojej Altei. Kiedy ta z żalu po stracie syna życie sobie odebrała, Ojneusz, ojciec, ożenił się powtórnie z Deifilą, córką Adrasta, króla argolickiego, z której urodził się Tydeus, ojciec Dyomedesa.

Menander, znakomity komedyopisarz grecki (342—291).

Mercuriales viri, poeci, gdyż Merkury uchodził za wynalazcę liry.

- Meriones**, Kreteńczyk, woźnica Idomeneusa, bohatera znanego z wojny trojańskiej.
- Metaurus**, rzeka w Umbryi, znana z klęski i śmierci Hasdrubala w r. 207.
- Metellus**, Q. Caecilius Macedonicus, zwycięzca Macedończyków w r. 148. pierwszy plebejski cenzor.
- Metellus Celer**, konsul w r. 60.
- Mimas**, jeden z Gigantów.
- Molossus (canis)**, rasa psów z Epiru, odznaczająca się wielką czujnością i chyżością.
- Mucius P. Scaevola**, znany prawnik rzymski, konsul w. 133.
- Mygdonius = Phrygius**.
- Myrtoum = mare**, część morza Egejskiego na południe od Eubei.
- Naevius** 1. poeta rzymski, poprzednik Enniusza, w komediach czynił dotkliwe wycieczki przeciw Metellom i Scypionom, w poemacie epicznym opiewał pierwszą wojnę punicką, w której czynny brał udział; 2. znany skąpiec w Rzymie.
- Necessitas**, bóstwo kroczące przed Fortuną, jak liktorowie przed urzędnikami; zamiast różg i toporu niosła gwoździe belkowe, kliny spiżowe, kłamrę i roztopiony ołów. Allegorya wyraża twardą konieczność losów człowieka.
- Neptunius dux** = Sextus Pompeius, który walcząc szczęśliwie na morzu, nazywał się synem Neptuna.
- Nerones** = Tyberiusz i Drusus, synowie Tyberyusza Klaudyusza Nerona, pasierby Augusta.
- Nomentanus** rozrzutny smakosz z czasów Horacego.
- Novii** dwaj bracia lichwiarze.
- Orbius**, wielki bogacz.
- Orion**, olbrzymi strzelec, który za usiłowane uprowadzenie Dyany, ugodzony jej strzałą, karę ponosi w Tartarze; konstellacja jego nieprzyjazna dla żegluga.
- Osci**, Ausonowie, starożytni mieszkańcy w Kampanii i Samnium.
- Osiris**, egipski bóg słońca.
- Otho**, L. Roscius, trybun ludu, który w r. 67. lege Roscia theatri stanowi rycerskiemu przyznał 14 ławek w teatrze.

- Pacuvius**, siostrzeniec Enniusza, poeta tragiczny, umarł w r. 132. prawie 90-letnim starcem.
- Palinurus**, przyłodek w Lukanii, gdzie Horacego, wracającego po klęsce filipickiej, spotkać miała burza morska.
- Panaetius** z Rodos, filozof stoicki, nauczyciel Scypiona Młodszego.
- Paphus**, miasto na Cyprze, ulubione miejsce pobytu bogini Wenery.
- Parcae (Moīrai)**: Clotho, Lachesis, Atropos, boginie przeznaczenia ludzkiego.
- Parii iambi**, patrz Archilochus.
- Patareus**, przydomek Apollina od Patary miasta w Licyi, gdzie Apollo miał słynną z wyroczni świątynię.
- Paulus** 1. L. Aemilius konsul w r. 216., poległ w bitwie pod Kannami; 2. Fabius Maximus, przyjaciel Owidego.
- Pedana regio**, okolica miasta Pedum, między Tybur a Praeneste, w której Tibullus miał posiadłość.
- Peleus**, syn Eaka, ojciec Achillesa, za morderstwo przyrodniego brata Fokusa, dręczony przez Furję i skazany na wygnanie z Egiptu. Po wielu przygodach przybył do Tessalii i pojął za żonę Nereidę Tetis.
- Pentheus**, król Teb, którego za to, że niewiastom zabronił kultu Bakchusa, rozszarpała w bachanckim szale matka Agaua i jej siostry.
- Persa = Medus = Partowie**.
- Phalantus**, Spartańczyk, który miał z Parteńczykami przesiedlić się do Italii i r. 707. założyć Tarent.
- Philippi (nummi)**, moneta złota z wizerunkiem króla Macedońskiego Filipa.
- Philippus**, L. Marcius, konsul w r. 91., dobry adwokat.
- Phocaei**, mieszkańcy kolonii ateńskiej Phocaea, którzy z obawy przed Persami przesiedlili się do Korsyki, następnie do Gallii, gdzie założyli miasto Marsylię.
- Phraates**, król Partów, za swoje okrucieństwa strącony z tronu, odzyskał go znowu przy pomocy Scytów w r. 25. prz. Chr.; dopiero w r. 20. uległ Rzymianom i musiał oddać zabrane sztandary.
- Pieris** = Musa; Mazy nazywały się Pierides od macedońskiej

góry Pieros, starszego jeszcze miejsca swojego kultu niż beocki Helikon.

- Pierium antrum** = Musarum antrum; Pierii modi = carmina.
- Pimplea**, źródło lub miasto w Pieryi koło Olimpu, od których aleksandryjscy poeci Muzy nazywali chętnie Pimpeleides.
- Pindarus** Tebańczyk, najznakomitszy liryk grecki (522—442).
- Pirithous**, syn Ixyona, króla Lapitów, przykuty do skały za to, że w towarzystwie Tezeusza chciał wprowadzić Prozerpinę z podziemia.
- Plautus T. Maccius**, rówieśnik Enniusza, największy komedjopisarz rzymski († 184).
- Plotius Tucca**, przyjaciel Wergilego i Horacego, wydawca Eneidy.
- Pompilius sanguis** = Pisones Calpurnii, wywodzący ród swój od Kalpusa, syna Numpy Pompiliusza.
- Porphyriion**; Gigant.
- Praeneste**, miasto w Lacyum.
- Priapus**, bóg ogrodów.
- Procne**, patrz Itys.
- Procyon**, (Canis minor), gwiazda wschodząca 15. lipca.
- Proteus**, bożek morski dowolnie zmieniający swą postać.
- Pupius**, poeta płaczących tragedyi, współczesny Horacego.
- Puteal**, patrz Libonis Puteal.
- Pyrrha**, małżonka Deukaliona, imiona znane z Owidego.
- Pythagoras** z Samos, wielki filozof grecki (530).
- Pythagorae faba cognata**, reguła pitagorejska zabraniała jeść mięsa i bobu; z tego postu żartowali sobie dowcipni innowiercy, że w bobie siedzi pewnie dusza jakiegoś nieboszczyka z rodziny Pitagorasa.
- Pythagorea somnia**, sen Euiusza, opowiedziany we wstępie jego Annałów, jako we śnie objawił mu Homer w myśl metempsychozy Pitagorasa, że dusza jego przeszła w Enniusza.
- Quinquatrus**, największe święto Minerwy, obchodzone 19—23. marca przez cechy rzemieślnicze i młodzież szkolną.
- Quirinus** = Romulus.
- Raeti**, lud połud. Tyrolu i części Lombardii.

Rhoetus, Gigant.

Roscius Q., jeden z najslawniejszych komicznych aktorów rzymskich i kierownik szkoły dramatycznej, znany z obrony Cyclerona pro Roscio Comoedo.

Roscia lex, patrz Otho.

Rubi, miasto w Apulii.

Sabaea, część szczęśliwej Arabii, obfitująca w złoto i wonne kadzidła.

Sabelli = Sabini, Samnites, szczep italski, mieszkający na wschód i południe od Latynów, odznaczający się zabo-bonną religijnością, surowością obyczajów i prostotą życia: Sabella anus = wróżka wenuzyjska; Venusia bowiem była samnickim miastem, zanim w r. 292. stała się kolonią rzymską.

Sabinus (ager, fundus) posiadłość Horacego w ziemi sabin-skiej, otrzymana od Mecenasasa, której położenie opisuje Horacy w sat. II, 6. i Ep. I, 16.

Saliaries (dapes), sute uczyty urządzone przez kapłanów Marsa Saliów. Ci ustanowieni rzekomo przez Numę, celem strzeżenia spadłej z nieba tarczy (ancile), odbywali w marcu poświęconym Marsowi, uroczyste procesy do świątyni z tańcem (Saliu in morem) i śpiewem pieśni (Saliare carmen), których ułamki przechowały się jeszcze do naszych czasów.

Sappho (628—568), poetka grecka rodem z Mitylenu na Lesbos, nieco młodsza od Alkajosa, gromadziła koło siebie szlacheckie, chciwe wiedzy dziewice i kształciła je w muzyce i poezyi. Pieśni jej były przeważnie erotycznej treści.

Sardum mel, lichej, gorzkawy miód sardyński.

Sarmentus, wyzwoleniec i sekretarz pryw. Mecenasasa.

Satureianus, od słynnego z hodowli rasowych koni miasta Saturium w pobliżu Tarentu.

Saturnius, numerus, najdawniejsza miara wierszowa u Rzymian; wyrugował ją Euiusz przez wprowadzenie hexametru.

Satyri, bożkowie leśni i polni o kozich nogach, należący do orszaku Bakchusa.

- Scaeva**, 1. rozrutnik, który otrął matkę staruszkę; 2. rycerz rzymski, przyjaciel Horacego.
- Scorpius** (Niedźwiadek), gwiazda.
- Scythicus amnis** = Tanais (Don).
- Seres**, naród azyatycki w dzisiejszych zachodnich Chinach, znany z wyrobu najdelikatniejszych matery jedwabnych.
- Sextilis**, (mensis), sierpień, który w r. 8. przed Chr. otrzymał nazwę Augustus.
- Sidonius**, fenicki.
- Silenus**, nauczyciel i towarzysz Bakchusa.
- Silvanus**, łatyński bóg pastwisk leśnych i granic polnych.
- Simo**, osoba w komedyi.
- Sinuessa**, miasto w Kampanii na stokach góry Massicus.
- Sisiphus**, syn Eola, założyciel i król Ephyry (Koryntu), przebiegły i przewrotny, za co w podziemiu wiecznie toczy kamień na szczyt góry, z którego mu tenże spada.
- Sithonii**, lud tracki znany z opilstwa.
- Socratica domus**, dzieła zawierające naukę Sokratesa.
- Sosii**, bracia, znani księgarze w Rzymie.
- Stesichorus**, grecki poeta liryczny z Himery na Sycylii, żyjący około roku 580., w pieśniach choralnych opracowywał przeważnie mity i podania epickie (graves camenae).
- Sthenelus**, woźnica Dyomedesa w wojnie trojańskiej.
- Sulcius**, oskarżyciel (delator).
- Sulpicia** (horrea), wielkie składy wina Sulpicyusza Galby między Tybrem a Awentynem.
- Surrentum**, miasto w Kampanii.
- Sygambri**, lud germański, który w r. 16. zadał wielką klęskę Lolliuszowi w Gallii, ale przed Augustem cofnął się za Ren.
- Syrus**, 1. nazwa niewolnika; 2. gladyator.
- Taenarum**, przylądek w Lakonii, gdzie miał być wchód do podziemia.
- Tanais**, 1. Don, rzeka w kraju Scytów, 2. eunuch.
- Teanum**, miasto w Kampanii, na północnych stokach góry Massicus.
- Telegonus**, syn Uliksa i Cyrki, założyciel miasta Tuskulum; w nieświadomości zabił własnego ojca.

- Telephus**, Arkadyjczyk, zięć Pryama, zraniony przez Achillesa w Mizyi, otrzymał wyrocznie, że ranę wyleczyć może tylko ten, który ją zadał. Na wstawienie się Agamemnona, Achilles wyleczył go z rany. Przedmiot obrabiany przez tragików greckich i rzymskich.
- Terentius**, P. Afer, z Kartaginy, komedyopisarz rzymski (185—159), przyjaciel Scypiona i Leliusza.
- Terminalia**, święto boga granic (Terminus) 23. lutego.
- Teucer**, syn Telamona, króla Salaminę, który wysyłając go z Ajasem na wojnę trojańską postawił dla obu warunków, aby jeden bez drugiego nie wracał. Ponieważ wrócił bez Ajasa, wypędzony przez ojca udał się na wyspę Cypr, gdzie założył miasto Salaminę.
- Thespis**, Ateńczyk, współczesny Solona, uchodził za twórcę tragedyi z dityrambicznych chorałów.
- Thyestes**, brat Atreusza króla Mycen. Wydalony przez brata, zabrał ze sobą syna jego Plejstenesa i wychowawszy go jako swego, kazał mu zamordować Atreusza. Ale stało się przeciwnie, w walce Atreusz zabił Plejstenesa. Dowiedziawszy się o tem, zemścił się na Tyestesie w ten sposób, że sprowadził go do Mycen i przyrzędził mu ucztę z jego dwóch synów. Mit ulubiony przez tragików; por. Varius.
- Thyoneus**, syn Tyony = Bakchus.
- Tiburnus**, patrz Argeus colonus.
- Tillius**, 1. wyrugowany jako pompejańczyk przez Cezara z senatu, odzyskał po śmierci Cezara godność senatorską (latum clavum) i został trybunem wojskowym; 2. brudny skąpiec.
- Timagenes**, retor i historyk z Aleksandryi; do Rzymu jeńcem wzięty cieszył się względami Augusta, a kiedy je przez zuchwałą poufałość utracił, opieką Asiniusza Polliona.
- Tiridates**, król Partów po wypędzeniu Phrahatesa.
- Tithonus**, piękny syn króla trojańskiego Laomedonta, małżonek Aurory, która wyprosiła u Jowisza dla niego nieśmiertelność, lecz zapomniała prosić o wieczną młodość. To też ze starości wysechł i skurczył się, a bogini zamieniła go w konika polnego.

Tityos, syn Ziemi, za to, że chciał uprowadzić Latonę, wtrącony do podziemia, gdzie sęp szarpie mu wiecznie odrastającą wątrobę.

Torquatus, 1. przyjaciel Horacego, 2. L. Manlius konsul w roku urodzenia Horacego.

Triquetra Tellus = Sicilia.

Trausius, człowiek ubogi a rozrzutny.

Trivicum, górskie miasto w Apulii.

Tullus, L. Volcatius; było dwóch konsulów tego nazwiska, jeden w r. 66., drugi w r. 33.

Turius, sprzedajny sędzia przysięgły.

Tuscus = Etruscus; Tuscus amnis = Tiberis.

Tyndaridae, dzieci Tyndareusa i Ledy: Kastor i Klitemestra. Ponieważ zaś ta ostatnia zamordowała swego męża Agamemnona, przeto Tyndaridarum fortissima = śmiała mężobójczyni.

Typhoeus, Gigant.

Tyrrhenus = Etruscus; Tyr. progenies regum = Maecenas; Tyrrhena sigilla, spiżowe posążki bożków wyrabiane w Etruryi.

Tyrtaeus, elegiczny poeta grecki, który w czasie wojny messenijskiej (685 — 668) pieśniami swojemi zagrzewał Spartan do boju.

Vacuna, sabińska bogini, przez Rzymian dla etymologicznego podobieństwa z vacare uważana za boginię spokoju i wypoczynku.

Varius, L. Rufus (74—14), przyjaciel Wergilego i Horacego, poeta tragiczny i epik; napisał milionem sestercyów przez Augusta honorowaną tragedję „Thyestes“, opiewał czyny wojenne Cezara, Augusta i Agryppy.

Veianius, sławny gladyator.

Venafrum, miasto w Kampanii znane z najszlachetniejszych ogrodów oliwnych.

Vertumnus, bóg wszelakiej zmiany (vertere), w czasie: pór roku, w handlu: kupna i sprzedaży, miał kaplicę na ulicy etruskiej w Rzymie.

Vestae templum, świątynia bogini Westy na północnym stoku wzgórza pałatyńskiego przy forum. Tu jakby pod opieką świętego ognia przechowywano symbole potęgi rzymskiej, jak trojańskie palladyum, ważne ugody i t. p.

Vindelici, lud germański mieszkający między Dunajem a Innem, w dzisiejszym północnym Tyrolu, Württembergii, Badenie i wschodniej Szwajcaryi.

Visci, dwaj bracia zaprzyjaźnieni z Horacym.

Voltur, górą graniczna między Apulią a Lukanią.

71469

Sprostowania.

Na str.	30.	wiersz	21.	patremque zamiast partemque.
" "	38.	"	2.	u góry Lapithis zamiast Laphitis.
" "	42.	"	2.	u góry invisi zamiast invidi.
" "	52.	"	15.	bellum zamiast bello.
" "	53.	"	9.	ventis " venti.
" "	55.	"	25.	Sappho zamiast Sappbo.
" "	55.	"	36.	angues " augues.
" "	56'	"	7.	amplum " aplum.
" "	56.	"	9.	unda zamiast nuda.
" "	60.	"	5.	u dołu premunt zamiast premut.
" "	62.	"	3.	" sauguis " sangius.
" "	62.	"	3.	" vocas zamiast vocant.
" "	66.	"	5.	u góry angustam zamiast augustam.
" "	67.	"	6.	u dołu instantis " instanti.
" "	69.	"	53.	terminus zamiast terminos.
" "	70.	"	3.	u góry excisus zamiast excisis.
" "	71.	"	2.	u dołu quaerentem zamiast quarentem.
" "	76.	"	7.	u góry Libero zamiast Liberum.
" "	85.	"	7.	" votis zamiast vocis.
" "	88.	"	4.	u dołu laetosque zamiast lcetusque.
" "	93.	"	2.	u góry proruet zamiast poruet.
" "	110.	"	5.	u góry acrior zamiast arcrior.
" "	120.	"	34.	Faenum zamiast Fanum.
" "	121.	"	12.	vulgi zamiast vulge.
" "	133.	"	37.	debebat zamiast dedebat.
" "	145.	"	5.	u góry Fortunae zamiast Fortuae.
" "	156.	"	9.	u dołu somnum " somno.
" "	157.	"	58.	parvisque zamiast pravisque.
" "	171.	"	62.	scriptoris " sciptoris.
" "	176.	"	235.	notam zamiast nota.

